

KOTILAISTEN SUKU

JUURET SAVOSSA

Leviäminen

Rehtori Jouko Haavisto, jonka äiti oli Kotilainen, on tutkinut sukumme historiaa. Hän kirjoitti sukuseurallemme 29.12.1971 "Kotilaisten suku on varsin laajalle levinnyt. Saman suvun jäseniä on lukuisilla paikkakunnilla niiden vanhojen vesistöjä myötäilevien kauppareittien varrella, jotka kulkivat Laatokan rantamilta Saimaan ja Pielisen vesistöjen kautta edelleen Oulun vesistöön. Suvun eri haarojen pitkäaikaisia kotipaikkoja ovat esimerkiksi: Heinävesi, Kivijärvi, Sonkajärvi, Pielisjärvi."

Syynä laajalle levinneisyyteen oli savolaisten sukujen pääelinkeino - kaskiviljelys. Siitä löytyy maininta Savonlinnan läänin verokirjasta 1500-luvun puolivälissä: "Savonlinnan läänissä ei ole lainkaan pysyviä viljapeltoja kuten Hämeessä ja muualla Suomessa, vaan useimmat viljelevät metsää ja kaatavat kaskia, joita he voivat käyttää enintään 6 tai 8 vuotta. Sitten heidän täytyy taas katsoa itselleen muita paikkoja ja viljamaita."

Kun kaskiasutus vaati aina uutta aluetta, niin se yhdessä väestön lisääntymisen kanssa pani savolaiset levittäytymään uusille ja taas uusille alueille. Asutusvirta saavutti Oulunjärven tienoot jo viimeistään 1530. Se levisi pohjois-Satakuntaan, Pohjanmaan rajoille ja jatkoi etenemistään kohti rannikkoa jokivarsia pitkin. Mukana kulkeutuivat myös Kotilaiset, kuten Arvo Korpelan - Keräys "Paltamon" käräjäpöytäkirjoista 1635 - 1710 - osoittaa. Pöytäkirjaote Kajaanin kesäkäräjiltä 1633 ilmaisee Olli Laurinpoika Kotilaisen Uran kylässä olleen jo isänsä tilan perillinen. (Kajaanin pitäjän kesäkäräjät 1633 08.21.) Ollin perillisiä vuorostaan koskee käräjäpöytäkirjan lausunto: "Huudatettiin Kotilaisen maa Uuraassa ensi kerran perillisten ostettavaksi." (Kajaanin pitäjän kesäkäräjät 1635.08.21. /VA rr 3 ES 2027/".)

Korpelan tutkielmasta ilmenee, että tuon vanhan Laurin isä oli myös nimeltään Olli Kotilainen ja "tuli Wlån -Äremaahan v. 1552 savolaisten ensimmäisen muuttoaalton mukana. Mutta mistä?"

Mikä oli tuo muuttoaalto, johon Korpela viittaa? Historiasta poimitut tiedot ovat apuna. Ne kertovat, miten v. 1550 kuningas Kustaa Vaasa lähetti Suomen johtomiehille kirjeen, jossa hän kehotti suuntaamaan uudisasutusvirtaa itään. "...havaitsemme, ettei väki siellä maassa mahdu niille tiloille, mitä heillä nyt on, on tahtomme, että etsitte keinoja, jotta osa talonpojista lähtisi raivaamaan ja rakentamaan erämaahan ja varsinkin, että joukko lähtisi tekemään tiloja joka suunnalla pitkin Venäjän rajaa, jotta tuo joukko voisi tarjota venäläisille vastustusta jos nämä yrittäisivät tehdä hyökkäyksen ja jotta maamme niin kasvaisi ja paranisi."

V. 1551 Hämmäläiset kävivät savolaisten korvenraivaajien kimppuun jämsäläisten johdolla ja etenivät polttaen, ryöstäen ja murhaten aina Maanselälle asti. Savolaisia sukuja väistyi edestä kohti pohjoista. Osa jo silloin jäi uusille asuinsijoille.

V. 1552 Savonlinnan käskynhaltija Kustaa Fincke sai aikaan, että 120 savolaista perhettä muutti Oulunjärven tienoille entisten lisäksi. Tässä muuttoaallossa oli mukana Korpelan mainitsema Olli Kotilainen joka tuli "Wlån -Äremaahan v. 1552".

Jo v. 1555 riehuiivat venäläiset näin vahvistuneella savolaisseudulla ja noin 300 miestä, naista ja lasta sai surmansa. Kaikki eivät kuitenkaan hävinneet, kuten Korpelan tutkimus osoittaa. Hän on koettanut selvittää Ollin kotipaikkaa Savossa ja löytänytkin joitakin viitteitä. Lainaan otteen hänen laatimastaan muistiosta: "Kainuun Kotilaiset 1552 - 1739".

"V. 1541 oli Kotilaisia Savossa Pellosniemellä 3 talossa 4 miestä, Vesulahdella 3 talossa 5 miestä ja Rantasalmella Keriharjun neljänneksessä 3 talossa 9 miestä. V. 1541-52 oli Olleja kussakin pitäjässä 1, mutta kukaan näistä ei sovi Erämaan Olliksi. Kun Ollin isän nimeä ei mainita kertaakaan, niin hänen

lähtöpaikkaansa ei voi muuta kuin arvella. Ollin yhtiömiehistä Toffusia = Tuovisia oli Juvalla ja Rantasalmella, Luttisia Juvalla ja Rantasalmella ja Hatsosia Pellosniemellä, Juvalla ja Rantasalmella. Tämän perusteella veikkaisin Ollin lähtöpaikaksi Rantasalmen Keriharjun neljännestä pitäjän länsiosassa Joroista vastassa."

Ollin voidaan olettaa muuttaessaan olleen n. 22-vuotias, eli syntyneen n. 1530. Mukana oli ilmeisesti vaimo, hiehonkanttura ja säkillinen rukiinsiementä, puukko, kirves ja sirppi sekä jalkajousi. Kirveellä syntyi sauna, tupa, kaski ja vene, vaimo kehräsi värttinällä kalastajalankaa, parin kiven avulla saatiin kaskesta leipäjauhot. Emäjokea pitkin Vienasta tulevilta laukkuryssiltä saatiin suolaa ja sarkaa. Kätevä pariskunta teki kaiken muun itse. Poika Lauri syntyi kai n. 1553." "...Enimmät asiakirja-"lähteet" ovat verokirjoja."

PIELISJÄRVEN KOTILAISET

Tulo pohjoisesta

Miten tuo edellä kerrottu liittyy Pielisjärven Kotilaisiin? Pielisjärven historia kertoo, että Pielisen itäpuolen asuttaminen on tapahtunut kahta tietä, etelästä Joensuun suunnalta, sekä Savosta Pielisen pohjoispuolitse. Tämä savolainen asutus on Pielisen itäpuolen nimistössä vallitseva kun tietoja on alettu merkitä kirjoihin. Myös murre on selvästi savolaista. Monet savolaissuvut ovat tulleet 1500 - 1600 lukujen vaihteessa Nurmeksen tienoille ja levittäytyneet siitä etelään.

Ukkini Paavo Kotilainen kertoi minulle, että suvussa kulkeneen tarinan mukaan esivanhemmat olisivat tulleet Pielisjärvelle pohjoisesta, aina Oulunjärven pohjoispuolelta saakka Sotkamon kautta. Hän mainitsi puhutun arveluja vieläkin pohjoisemmista seuduista ja laski leikkiä, että ollaankohan saatu lappalaista verta sukuumme kun kaikki hänen muistamansa esivanhemmat kuten hän itsekin ja veljensä ovat niin lyhykäisiä ja vääräsäärisiä. Pohjoisesta siirtymistä tukeva muistitietoon viittaava maininta löytyi myös Kuopiossa asuneen ja yli 100-vuotiaaksi eläneen Otto Kotilaisen muistiosta, josta hän aikoinaan lähetti minulle jäljennöksen. Siinä hän mainitsee seuraavaa:

"Muistitietojen mukaan Kotilaisten olisi pitänyt tulla pohjoisen suunnalta Sotkamon, Valtimon ja Nurmeksen kautta" Tätä tukee se, että Nurmeksen maakirjoissa mm. v. 1637 on varmuudella jo ainakin kolmen talon isäntänä Kotilainen. 1600-luvun puolivälissä alkaa Kotilaisia esiintyä myös Pielisjärven talokirjoissa. Lieksa 77 Hovi, Kaaperi K. 1654-56, Juho K.1657-74. Lieksa 63 Sarkkila, Juho K. 1682, Lauri K. 1683-86. Vuonislampi 9 Niemelä, Antti K. 1686-96, Matti K 1722-57. Viekin alueella on ollut 1700-luvulla ainakin 5 tilaa Kotilaisten hallinnassa.

Nyt kun Korpelan tutkimuksen kautta on tullut lisää tietoa siitä, että Oulunjärven pohjoispuolella on tosiaankin ollut Kotilaisia, pääsevät nuo muistitiedot oikeisiin kehyksiinsä. Myöhemmille tutkijoille voisi olla kiinnostavaa yrittää löytää sukuiteet tarkemminkin. Se ei kuitenkaan muuttaisi sitä tosiasiaa, että Pielisen Kotilaiset ovat myös savolaista alkuperää.

Muuttoaalto alueelle

Ruotsi sai Käkisalmen läänin Stolbovan rauhassa 1617. Silloin Venäjän raja siirtyi itä-Savosta Pielisen itäpuolelle nykyiselle paikalleen. Kolme vuotta myöhemmin rajan käynti saatiin valmiiksi ja Pielisjärvi tuli liitetyksi Ruotsiin. Tuolloin Pielisjärvellä oli 330 - 400 henkeä. Se ei ollut paljon suuressa pitäjässä, johon emäpitäjän lisäksi kuului Nurmese, Valtimo, Rautavaara ja Juuka. Se oli nykyistä Uudenmaan lääniä suurempi alue. Savossa ilmennyt muuttopaine pääsi nyt purkautumaan tälle valtakuntaan liitetylle uudelle alueelle. Niinpä 1600-luvun puoliväliin mennessä tälle alueelle oli siirtynyt jo 165 uutta sukua! Eteläpuolitse Pielisjoentietä tuli sekä karjalaisia että savolaisia. Suoraan länneestä savolaisia ja pohjoispuolitse väkeä Savosta ja jopa pohjois-Pohjanmaalta asti. Näissä muuttajissa on ollut myös Kotilaisia jotka alkuaan ovat lähteneet liikkeelle Savosta.

1651 oli Pielisjärvi myyty liivinmaalaiselle sotakomissaari Gronstiernalle läänitykseksi. Samana vuotena Kreivi Pietari Brahe oli saanut laajoja läänityksiä Suomesta. Hän ihastui matkallaan myös Pielisen seutuun ja osti tuon suuren pitäjän itselleen 1652. Pielisjärvi erotettiin Käkisalmen läänistä ja liitettiin Kajaanin vapaaherrakuntaan. Alkoi kreivin aika.

Brahean kaupungin lyhyt kukoistus

25. syyskuuta 1652 kreivi antoi käskyn perustaa kaupunki Lieksan jokisuuhun ja talvikäräjillä 1663 käsky pantiin täytäntöön. Alkoi kukoistuksen kausi. Braheasta tuli kaupan keskus ja se veti lisää muuttajia. Väkeä solui nyt enemmän pohjoisesta päin Kajaanin suunnalta. Tuli kauppiaita ja porvareita. Brahea vahvisti asemaansa nopeasti. Pielisjärvi vaurastui. Vuonna 1666 perustettiin alueen ensimmäinen teollisuuslaitos. Vuonislahden Saksalan isäntä rakensi vesivoimalla toimivan myllyn Kelvänköskeen. Hän oli Matti Kotilaisen isä. Todennäköisesti nimeltään Antti Kotilainen, koska sen niminen isäntä Vuonislahdelta oli ostanut v. 1660 Kelvänkösken maisemista maata Mikko Seiloselta. 20 vuotta mylly oli ensimmäinen ja ainoa teollisuuslaitos koko valtavassa pitäjässä. 1670 Matti Kotilainen mainitaan Saksalan isäntänä kun talo siirrettiin kelylle.

1686 väkiluku oli jo 1145. Kreivi Pietari Brahen kuoltua 1681 vuokrasi Ruotsin kuningas koko pitäjän kaikkine tiloineen, talonpoikineen, oikeuksineen ja veroineen yhdeksäksi vuodeksi Salomon Enbergille. Se tuli nyt osaksi Käkisalmen lääninä. Yksityiskohtaiseksi laadittu sopimus astui voimaan tammikuun alusta alkaen vuonna 1685. Enberg asettui asumaan aluksi Lieksaan ja otti verokirjurikseen luutnantti Simon Affleckin joka ryhtyi voimalliseen verojen perintään. Koko pitäjä joutui veronkiskonnan ja mielivallan alle. Maan omistus oli nyt muuttunut siten, että maat kuuluivat vuokraajalle ja perintöoikeus oli poistunut. Enberg lakkautti Brahean koulun, tyhjensi Brahean kaupungin asukkaista pakottamalla heidät muuttamaan toisiin elinpaikkoihin ja muuallakin veronmaksukyvyttömät toimitettiin pois tiloiltaan ja uudet isännät pantiin tilalle. Talonpojat olivat lähettäneet valituskirjelmia kenraalikuvernöörille, mutta mitään parannusta ei tapahtunut. Tyytymättömyys kasvoi.

Sorto ja sukumme suurmies

Kerran Enberg souteli esikuntineen Kinahmon saaren rantaa kun rannalta kuului huuto: "Jo nyt on Saatana Pielisjärveltä miehet ottanut kun annettiin yhdelle miehelle valta. Jo otti Perkele vaivaiselta mierolta mielen. Ei ole yhtään kelpo miestä Pielisjärvellä. Jo on antanut joka mies housunsa vaimonsa jalkaan kun ei mennä kuninkaalle oikeutta etsimään." Tämän purkauksen puhuja oli Saksalan isäntä, ainoan teollisuuslaitoksen omistaja, kirkon kuudennusmies ja pitäjän luottomies Matti Kotilainen.

Tapahtumat saivat uutta puhtia Tapaninpäivänä vuonna 1686. Heti saarnan jälkeen kirkosta tultua huudettiin väkeä kokoontumaan. Kokous pidettiin ja Matti Kotilainen nostettiin ilmaan ja huudettiin: "Nyt Kotilainen korotetaan, tulkaa isännät katsomaan, että Kotilainen nostetaan mieromieheksi". - Mieromiehellä tarkoitettiin paikallisen väestön valitsemaa ja lähettämää edustajaa. - Samalla valittiin kirkonisäntä ja kauppias Antti Hietanen ja viekiläinen Matti saastamoinen myös mieromiehiksi. Nuo kolme miestä lähtivät Narvaan kenraalikuvernööri Sperlingin luo ja jättivät hänelle useita valituskirjelmia.

Valitukset käsiteltiin vähän myöhemmin käräjillä, missä Sperlingin johdolla kihlakunnan oikeus käsitteli asiaa. Sperlin itse antoi lausuntonsa: "Osoitti suurta ja rohkeaa röyhkeyttä valittajain väite, että heillä olisi perintöoikeus tiloihinsa, jotka hänen määräyksestään oli annettu vuokraajan hoville". Valitukset kenraalikuvernöörille olivat osoittautuneet turhiksi.

Seuraavana vuotena huhtikuussa ensimmäisen rukouspäivän kirkonmenojen jälkeen huudettiin kirkon edustalla taas kokousta mieromiesten lähettämiseksi nyt Tukholmaan kuninkaan luo. Enbergiäkin pyydettiin Tukholmaan mukaan, mutta hän kieltäytyi. Lähettiläiksi lupautuivat Kotilainen, Hietanen, Saastamoinen ja Pekka Hulkko. Matkarahain keräys tuotti mitättömän summan, joten kirkon kassasta

lainattiin 100 kuparitalaria rovastin luvalla ja Oulussa menomatallaan he saivat sikäläisiltä kauppiailta pitäjäläisten takuuta vastaan vielä 300 kuparitalaria. Oulusta he jatkoivat matkaansa laivalla. Tukholmassa he pääsivät kuninkaan puheille ja esittivät hänelle asiansa. Hän lupasi puuttua epäkohtiin. Kuningas lähetti 14.9. 1687 välipäätöksensä Sperlingille ja määräsi tämän tutkimaan talonpoikain asian ja huolehtimaan, että he saavat oikeutta, heitä ei saanut pitää orjuudessa eikä kohdella huonosti.

Maaliskuussa 1688 pidetyillä talvikäräjillä tutkittiin talonpoikain syytökset. Kenraalikuvernööri Sperling oli Enbergin puolella ja niinpä Enbergin oli helppo löytää lain varjo kaikille toimilleen. Kaikkihan oli tapahtunut vuokrasopimuksen, lain ja oikeuden mukaan. Kotilainen tiuskasi, etteivät he tahdo olla hovin piinan alla. He lupasivat lähteä uudelleen kuninkaan luo. Oikeus pidatti Kotilaisen, Hietasen ja Saastamoisen. Talonpojat olivat piirittäneet käräjätalon ja hovin rengit käskettiin karkoittamaan heidät väkivalloin, iskuin ja lyönnein, mutta väkeä tuli entistä enemmän. He tahtoivat riistää mieromiehet vangitsijainsa käsistä ja nostivat niin kovan huudon, että rovastikin pappilassaan säikähti. Yöksi kutsuttiin vielä lisää väkeä kirkolle. Kun lisää seipäitä, kankeja, vieläpä pyssyjäkin hankittiin, oikeus pelästyi ja vapautti aamulla vangit takausta vastaan.

Ankarista katovuosista huolimatta Enberg kiristi verotusta. Kansa kärsi. Simon Affleck eli "Simo Hurtta" oli eräänä vuotena ulosmitannut mm. 900 ja toisena 600 lehmää. Kuolleisuus nousi seitsenkertaiseksi. Hevoset olivat jo vähissä, veneet, kalanpyydykset ja kupariastiatkin ryöstettiin veroista. Monessa talossa ei ollut astiaa, jossa olisi voinut keittää. Väkeä muutti pois tuhon edestä.

Kotilainen ja Hietanen lähtivätkin uhkauksensa mukaan nyt toisen kerran Tukholmaan. Kuningas ei ottanut heitä vastaan. Sitä ahdistusta, mitä odottajat saivat kokea osoittaa valituskirjelmän selkäpuolelle kirjoitettu lause: "Kristuksen katkeran piinan ja kuoleman tähden suvaitkoon Teidän Kuninkaallinen Majesteettinne luettaa itselleen tämän meidän alamaisimman kirjoituksemme ja armollisella päätöksellään meitä auttaa, sillä olemme kuluvan kesän täällä oleskelleet vastausta saamatta ja meidän täytyy nyt menehtyä nälkään ja kylmään."

Valituskirjelmä meni kuitenkin kuninkaalle koska juttu käsiteltiin uudelleen talvikäräjillä 1689 kuninkaan määräyksestä. Tästä se siirtyi hovioikeuteen, johon mieromiehet olivat vedonneet. Vuonna 1692 hovioikeus kumosi heidän kanteensa kaikissa kohdissa ja kaikki kolme tuomittiin kuninkaan miehen (kenraalikuvernöörin) vastustamisesta 40 taalarin sakkoon, Hietanen ja Kotilainen kahdenkertaisesti 40 taalarin sakkoon törkeistä syytöksistä vuokraajaa vastaan sekä suorittamaan kumpikin 40 taalaria siitä, että he olivat loukanneet tuomarien kunniaa. Lisäksi tuomittiin Kotilainen ja Hietanen saamaan raiippoja ja karkoitettavaksi maanpakoon Pommeriin. Heidät vangittiin heti, vietiin ensin Tukholmaan vakilaan ja sieltä kaularauoissa Pommeriin.

Tämän murhenäytelmän loppupisteeksi kerrottakoon, miten Matti Kotilaisen perhekin joutui kärsimään. Lähtiessään toisen kerran Tukholmaan mieromieheksi Kotilainen oli jättänyt perheellisen rengin Juho Parviaisen hoitamaan taloaan. Parviainen otti asian kirjaimellisesti ja hankkiutui luvattomaan suhteeseen emäntänsä kanssa. Tämä tuli julki isännän palattua ja emäntä joutui oikeuden eteen puolustautuen: "Se kuin isännän sijaan jätetään, se isännän töitä tekee". Parviaista ei saatu oikeuteen. Hän pääsi pakenemaan puukotettuaan häntä kiinniottamaan tulleen Olli Kotilaisen, Matin veljenpojan, kuoliaaksi. Hänen mukanaan Venäjälle meni emäntäkin saamaansa kuolemantuomiota pakoon. Isännän jouduttua sitten Pommeriin jäi talo hänen alaikäisten lastensa varaan. Enberg piti huolen näistäkin karkoittaen heidät kotoaan ja määräten toisen isännän heidän kotitaloonsa Jokelaan. Lieksassa Brahean kaupungin jätteetkin hävitettiin ja alue kynnettiin hoville pelloksi. Se oli järkyttävä kukoistuskauden loppu.

Kotilaisten sukua siis oli Pielisjärvellä varmuudella ainakin v:sta 1660 lähtien. Mahdollisesti jo melko pian Stolbovan rauhan jälkeen. Vähintään muuttajien toista sukupolvea edustavaa Matti Kotilaista kohdeltiin kuin rikollista valtaa pitävien taholta. Kuitenkin voimme olla ylpeitä hänen

hellittämättömästi toiminnastaan yrittäessään saada oikeutta toteutumaan. Hän oli kansan valitsemana talonpoikien oikeuksien puolustajana silloinen sukumme suurmies.

AHONPÄÄN KOTILAISET

Varhaisin esivanhemmista, joista tähän mennessä on henkilökohtaisia tietoja, on ollut Ahonpään Paavo (puakku) Kotilainen, joka on elänyt 1772 - 1838. Hän on tullut kotivävyksi Murtolaan, jonka tyttären Maija Toivasen s. 1792 kanssa hän on avioitunut. Murtola on ollut Murtorannalla lähellä Lieksaa. Sen kanssa yhdysviljelyksessä on ollut Ahonpään tila, pinta-alaltaan 250 ha, joka on Murtolasta erotettu itsenäiseksi verotilaksi (Lieksa 66) jo aikaisemmin. Tämän tilan isännäksi tuli Paavo Kotilainen alkaen hoitaa tilaa parikymmentä vuotta nuoremman vaimonsa kanssa.

Ahonpäässä ovat luonnon edellytykset olleet hyvät elämän aloittamiselle. Kalavedet lähellä ja laajat Jamalin rantaniityt luonnonrehujen kasvattajana. Aluksi on ryhdytty kaskeamiseen, jonka rinnalla kalastus, sekä metsästys ovat olleet tärkeällä sijalla särpimen antajana, kunnes karjasta on alkanut muodostua pääelinkeino. Vähitellen on sitten siirrytty peltoviljelykseenkin. Elinkeinojen kehityksessä on osuutensa näytelleet, kalastus, metsästys, kaskeaminen, tervanpoltto, peltoviljelys, puutarhan hoito ja karjatalous. Myöhemmin metsänhoitokin on tullut kuvaan.

Ahonpään Paavo on ollut ututtera maanviljelijä. Usein hän on käyskennellyt niityillään pieni kirves aina mukanaan. Sillä hän poisti vesoja niityllä varsinkin teitten ja ojien varsilta ja lienee pitänyt sitä mukanaan myös petojen varalta. Hänen neljä poikaansa ovat laittaneet talon niityt ja pellot kuntoon. Kaskeaminen on saanut väistyä. V. 1850 on tilalla ollut niittyä ja peltoa 80 ha. Nämä Jamalin niityt ovat olleet sen ajan mittapuun mukaan kuuluja laajuudestaan ja kasvustaan. Ahonpään tila joutui kuitenkin jossakin vaiheessa vieraan suvun hallintaan. Milloin ja miksi? Se ei ole tiedossani.

Paavon pojat

Tämän alaotsikon tiedot perustuvat Vaaralahdenkylän Raviniemessä asuneen Toivo Kotilaisen muistiinpanoihin ja kertomuksiin, jotka isännöitsijä Otto Kotilainen - "Suku-Otto" - oli tallentanut vieraillessaan Raviniemen Toivon luona 11.-12.7.1957. Toivo oli tuolloin melkein 82 vuotias. Minä olen lisännyt näihin muistiinpanoihin muutaman lauseen varsinkin kohtaan 4.

1. Antti Eli noin 85 vuoden ikään. Vaimonsa Niloni sukujaan oli Lieksan papin sisko. Heillä lapsia Kusti ja Antti. Kustin poika Eino jatkaa isänsä ammattia hyvänä seppänä Lieksassa. Vanha Antti oli runo- ja satumestari. Kertoili lapsille satuja ja laitteli runoja tarpeen mukaan. Noin 1890 tienoilla säveltäjämestari Sibelius vieraili Monolan Vartialassa vuokraten sieltä 2 kamaria "kuherruskuukausiaan" varten. Silloin Antti sai usein olla vieraana heille tarinoitaan ja runojaan esittämässä ja herkkuja syömässä.

2. Juho (Junn) Eli 60-70 vuoden ikään. Teki vain sekatöitä. Lapsia 5 poikaa (tytöt ei muistissa) Samuli, Paavo, Pekka, Juho ja Tahvo. Juhon poika Samuli kehittyi varakkaaksi liikemieheksi ja hänen perustamansa liike on edelleenkin huomattava Lieksassa. Samuli hukkui pieliseen palatessaan moottoriveneellä huvilaltaan kotiinsa alle 50-vuotiaana. Hänelle ei jäänyt lapsia.

3. Tahvo s. 1825 (?). Ollut lukumies ja noin 20-vuotiaana mennyt Mustialaan ja suorittanut siellä kaksivuotisen maamieskurssin, joka suomalaiselle miehelle ruotsinkielisessä opistossa lienee ollut tarmoa kysyvä yritys. Kurssilta päästyään ollut pehtoorina Sarkkilan hovissa. Niihin aikoihin alkoivat puuliikkeet ostella maamiehiltä tiloja ja tarvitsivat kokeneen miehen palvelukseensa. Hän oli useita vuosia Hubbard-yhtiöllä ostomiehenä, mutta maahenki veti omaa viljelytilaa hankkimaan. Aluksi osti Pannuniemen, Monolan Vartialan, mutta saatuaan tilaisuuden ostaa puolet entisestä kotipaikastaan Ahonpäästä - osti sen ja näin Tahvo sai sukutilansa takaisin. Tosin rappeutuneena ja tulipalon tuhoamana. "Tuli hän tilan omistajaksi, mailmoita matkanneena, kokemusta koonneena, sukunsa suurmiehenä, isäin konnun kyntäjänä..." Tämä on tapahtunut 1875. Samana vuotena Toivo syntyi.

Tahvolla oli kaksi poikaa Toivo (kertoja) ja Rauha. Toivo s. 20.7.1875 osti 30 vuotiaana Raviniemen tilan. Ahonpään jäännyt Rauha oli Ukkolan sahaliikkeen takuiden takia vähällä menettää tilan, mutta siirtämällä ajoissa kirjat vaimonsa nimiin (Aurora Puittinen) pelastanut tilan perillisille. Pojat Väinö ja Veikko omistavat nyt tilan puolekkain. Näin Toivo kertoi 1957.

4. Samuli s. 4.3.1832 ja kuollut 23.11.1911 elettyään lähes 80 vuotta. Hänestä tuli kuuluisa TATTARIN UKKO. Hänen vaimonsa Anna. os. Muikku on ollut Koukkuniemen tyttäriä ja erittäin tarmokas nainen. Hän on elänyt pitkän iän. S. 28.3.1835 ja kuollut 27.11.1926. Yhdessä hänen kanssaan Samuli hankki omistukseensa TATTARIN tilan, jonka aikaisempi nimitys on ollut Eerikkala. Se on N:o 6 Kylänlahden kylässä. "Ukko Samuli" on tullut sen omistajaksi jo ennen 1870 lukua, jolloin tilalla on ollut maata noin 500 ha. Vuoden 1900 tienoilla oli Tattari parhaita karjataloja Pielisjärvellä. Se oli kuulu "karjatalo", "leipätalo", "kalatalo", ja "metsätila". Tattarissa joskus sanottiin: "Meillä ja Halissa ja Kiprunmäellä kolomannessa." Kai tarkoitettiin, että nämä olivat niitä "ökytaloja" siihen aikaan. Tattariin kuului silloin myös Vanhala, n. 280 ha.

KYLÄNLAHDEN TATTARIN SUKUHAARA

"UKKO SAMULI"

Tunnettiin kautta Suomen

Samuel Kotilainen on syntynyt 04.03.1832 Murtorannalla Ja kuollut Kylänlahdessa 23.03.1911. Kutsumanimenä oli Samuli. Hänen vaimonsa Anni Muikku - Koukkuniemen talon tytär - oli syntynyt 28.03.1835. Ensimmäiset tiedot, jotka tekivät Samuel Kotilaisen laajalti tunnetuksi ympäri Suomen liittyivät hänen keksintöönsä. Lauri Kotilainen, joka edustaa neljättä sukupolvea hänen jälkeensä on kerännyt Suomettaren kirjoituksista uutisia vuodelta 1864. Otan tähän Uudessa Suomessa 11.01.1987 olleen Laurin kokoaman kirjoituksen kokonaisuudessaan:

Keksi päremasiinan ja oli hukkuu

Tähän lehteen kirjoittaminen on sukuvika. Isoisäni isoisa Samuel Kotilainen kirjoitteli ahkerasti Suomettareen 123 vuotta sitten. Lukijakirjeitä tulvi. Ja Samuel upposi Pielisen syysjähin vastauskirjeitä tuodessaan. Pelastus tuli Samuelille ja samaan avantoon pudonneille auttajille aivan viime hetkessä. Kotilaisten kirjoittajasuku pelastui.

Tapahtumasarja alkoi kun kekseliäs isoisanisoisäni Samuel kyllästyi kiskomaan kattopäreitä käsin mäntypölkystä. Miksei sitä voisi tehdä koneella?

Muuta kateainetta kuin pärettä ei vuonna 1864 Pielisjärven saloilla eikä muuallakaan Suomessa juuri tunnettu. Kaikki omaisuus oli päreillä suojattu. Päreitä tarvittiin valtavat määrät. Ja käsin kiskominen oli tuskallisen raskasta työtä.

Näin kertoo 19. helmikuuta 1864 Suometar numero 41:

Uusi keino kiskoa kattopäreitä. (Ote eräästä lähetyskirjasta)

"Minä aiwon teille tässä ilmoittaa yhden hyödyllisen koneen, nimittäin päremasiinan, jonka minä olen kokoonpannut viime kesänä. Tuskin se on sattunut teille tietoon tulemaan, sillä se on semmoinen kalu, että käytetään hewosella ja kaksi miestä tällä kiskoo katto-päreitä. Ja tämä kone on aiwan wäähä rakennus, joka ei tule maksamaan kuin 4 ruplaa, mutta voisi täyttää koko pitäjän tarpeen; tämän on nähneet hyväksi jokainen kuka on waan sen nähnyt, sillä ei yksikään enää pane kattopäreitä kiskomalla. Ja tämä konsti on lopettawa päreiden kiskomisen koko Suomen maasta, kuin waan se tietysti on kerta tulewa. Tällä keinoin tulewat kattopäreet hywin helpoiksi, että ne eiwät voi tulla maksamaan kuin pennin joka sata, kuin myöskin tulewat niin leweitä ja wahwoja kuin tahtoo. Waan ei ole wielä leweempiä kiskottu kuin kaksi korttelia. Ja niitä saapi niin joutusaan etten woi tarkempata määrää sanoa kuin sen, että päreitä tulee niin monta, kuinka monta askelta hewonen woi päiwässä astua. Minä

pyytäisin teitä, että olisitte niin hywä ja ilmoittaisitte kaikille että kuka tahtois tää neuwoa itsellen niin minä annan sen kirjallisesti eli suullisesti rakkaudesta isänmaatani kohtaan ilman mitään maksuta.

Samuel Kotilainen

Pielisen pitäjän Murtorannan kylästä"

Seuraukset tuosta pienestä jutusta voi arvata. Mutta annetaan Suomettaren 18. huhtikuuta 1864 kertoa lisätietoja:

" - Päremylly. Se Samuel Kotilaisen keksimä päreenkiskonta-kone, josta muuan kuukaus sitten ensikerran ilmoitettiin Suomettaressa, on sen perästä tullut hywin tunnetuksi ympäri Suomen. Koneen rakennus antaa syyn sitä nimittää päremyllyksi, sillä oikea mylly se onkin. Kotilainen käyttää sitä hewoisella; mutta yhtä sovelias se on panna käymään tuulen, veden tahi höyryvoimalla. Sen rakennus on muuten on mitä yksinkertaisinta woi ajatella: hirrestä tehty pohja-kehä, sen keskellä napa ja pitkä kanki, pian kuten tavallisessa sawimyllyssä. Se kangessa oleva weitsi tai höylä kiskoo eli repii pohjarakennuksen aluisille asetetut pölkyt päreiksi niin sukkelasti ja keweästi kuin silppumylly jauhaa heikot oljet. Paksummat pölkyt woivat muutamissa minuuteissa olla päreinä, minkä lewyisinä waan tahtoo. Kaksi miestä yhdellä hewoisella woivat tällä päremyllyllä kiskoa helpoilleen 20.000 kattopärettä leweintäki laatua mitkä woivat wastata 60.000 tawallisia kädellä kiskotuita...

"Keksinnön tärkeys näkyy siitäki että Kotilainen wiime aikoina on ollut kauheassa pulassa wastata kaikkiin kysymyksiin, jotka hänelle on tullut joka haaralta. Hänen on täytynyt joka päivä tehdä ja lähettää joitakuita päremyllyn kaawoja sekä kuwia ympäri Suomea. Tämä on enemmän kuin ylistettävä ja on ihmeteltävä millä erinäisellä isänmaan rakkaudella keksinnön tekiä on sen antanut maanmiestensä omaisuudeksi ilman wähintäkään palkinnotta waiwoistaankaan."

Samuelin päremylly Moskovan messuille

Suometar 19. toukokuuta 1864 kertoo lukijoilleen lisää tietoa päremyllystä. Lehdessä ei ole kuvia, joten tarvitaan tarkka sanallinen selitys. Lehti kertoo, miten pärepölkyt asetetaan ympyrän muotoiselle alustalle peräkkäin ja miten hevosen kierrättämään hirteen kiinnitetty terä leikkaa yhden päreen joka pölkystä jokaisella hevosen kierroksella:

"...ja niin aina ympäri niin kauan kuin halkoja kestää, jolloin taas pannaan siihen uudet päre-halot. Jos esim. mahtuu 50 pärehalkoa pääksytysten, niin saadaan kanssa 50 pärettä jokaisella hewoisen ympäri-käynti-kerralla. -Kotilainen tuumii lähettää mallin tästä koneesta tulewaan syksyiseen Moskovan näyttelöön. Tästä on Kotilainen kirjoittanut läänin maaherralle:

"Haluaisin minäkin lähettää keksimäni katto-päre masinan mallin Moskowan näyttelöön, sillä minun keksintöni on ensimmäinen maailmassa ja on erinomaisen suuresta hyödystä koko ihmiskunnalle. Tällä saapi 2 miestä ja hewoinen päiwässä wähintäänkin 25 tuhatta kattopärettä. Tästä koneesta tahtoisin lähettää mallin, sillä koko rakennus on suuri joka painaa wähintään 30 leiwiskää ja ottaa 30 kynnärää, waan malli ei ota tilaa kuin 1 2/3 kynnärää, ja painaa 15 naulaa."

Kohtalokas lukijapalaute

Suometar 25. marraskuuta 1864 kertoo, miten innokas vastaaminen kaikkiin Suomettaren lukijoiden kirjeisiin oli vähällä käydä isoisänisöisälleni kohtalokkaaksi.

"Kunnioitettu ja suuriarwoisesta päremyllyn keksinnöstään tunnettu Samuel Kotilainen on ollut hengenvaarassa."

Samuel kertoo Suomettarelle seikkaperäisesti, miten kaksi viikkoa jäässä ollut Jamalin lahti Pielisessä oli kävelijän kestäväksi kokeiltu, mutta silti se petti, kun hän lähti viemään vastauskirjepinoa postiin Lieksan kirkolle:

"En woinut omin voimin päästä ylös ja täytyi ruweta apua huutamaan naisilta joita oli näkywissä; yksi niistä rupesi juoksemaan awuksi joka oli rohkein joukosta, waan tultuaan puolimatkalle putosi itsekin samanlaiseen hautaan. Nyt olisi ollut hänellekin apu tarpeen, waan jää oli hyvin liukas, ja pelko toinen syy, joka esti jäljellä olewien naisten awuksi tulemisen. Apua tyhjään odotin, waan huuto kaikui tyynellä ilmalla ympäri kylää. Aika oli hirmuisen pitkä odottaa. Pidätellessä jään laidasta alkoi woimat wähetä ja wilu kohmettaa jäseniä tuiki ja woimat alkoivat raueta."

"Waan nyt ilokseni hawaitsin kuin alkoi 3 wirstan päästä näkyä poikia luistin-jaloissa wilistäwän meitä onnettomia kohti, jotka ehtivät paikalle linnun nopeudella, warustettuna nosto-neuvoilla, waan näitä kiirusti tulijoita, kaksi putosi samaan hautaan minua nostaissa. Nyt näytti pelastus mahdottomalle kuin ei toiset uskaltaneet lähestyä niin kiireesti kuin olisi pitänyt. Tästäpä oli hätä kaikilla, ei auttanut pitkät tuumat, yksi pojista töytäsi nuolen nopeudella tulemaan ja pääsi hengensä vaaralla yli, jää särkyi luistimen alla läpi ja minulle nuoran viskattuaan pääsin heti ylös; waan kohta ylös päästyäni putosin uudestaan, joka lisäsi wilua ja huonoutta. Tästäkin wihdoin ylös päästyäni wielä astuin muutaman wirstan waan sitten loppuiwat woimani; pojat wetiwät minua laudan palasella kiiruusti ensimmäiseen rannalla olewaan taloon, joka oli pudonta-paikasta 4 1/2 wirstaa." Apu oli tullut aivan viime hetkillä.

Tuo Suomettaren kertoma tapahtuma on sattunut rukouspäivän aamuna kun hän oli tulossa kirkkoon samalla kun vie kirjeet postiin. Itse hän kirjoittaa: "...jos hautani olisi ollut järven pohjassa olisin kuollut Isänmaan rakkaudessa, uskossa Jumalaan."

Päremyllyn malli on Pielisen Museossa Lieksassa.

Lieksassa kuultua

Kun Kotilaisten sukuseuran vuosisukukokous pidettiin Lieksassa 1984, oli Kylänlahden nuorisoseura järjestänyt suvullemme suurenmoiset iltamat. Meidät kutsuttiin nuorisoseuran talolle, jossa toimelias nuorisoseura-aatteen edustaja emäntä Heljä Toivanen piti esitelmän, jonka tarkoitus oli alkujaan ollut kertoa Kylänlahden historiasta. Hän oli kuitenkin aineistoa kootessaan törmännyt lähes kaikessa merkittävässä kahteen henkilöön - Tattarin "ukko Samuliin" ja hänen nuorimpaan poikaansa Samuli Ilmariin, jota nimitettiin myös "Amerikan Samuliksi". Seuraavat tiedot näistä kahdesta sukumme merkkimiehestä ovatkin hänen esitelmästään.

Tattarin tilan omistajaksi

"Samulilla oli vanhempia veljiä ja ajan tavan mukaisesti talon pito annettiin heille. Niinpä Samuli asui avioiduttuaan aluksi syntymäkodissaan Murtorannalla talon piharakennuksessa ja etevänä seppänä teki sepäntöitä. Vaimo oli hyvä kankuri ja kutoi kankaita myytäväksi. Kylänlahdessa Tattarilan talossa asuivat ikääntyneet talolliset Pehkoset. Nämä hakivat itselleen hoitajaa ja talon pitäjää. Samuli ja hänen vaimonsa tulivat hieromaan kauppoja Pehkosten kanssa. Kaupat syntyivät. Sovittiin, että Kotilaiset antavat heille täydellisen elämisen ja kunniallisen hoidon niin kauan kuin he elävät ja saavat tästä korvaukseksi tilan 250 ha. ja talon. Käytettiinkö kaupassa ollenkaan rahaa, ei ole tiedossa. Pehkosista tuli syytinkiläisiä ja Samuli Kotilaisesta kylänlahtelainen ja talollinen."

"Kun naapuritalossa Vanhalassa sen omistajat huomasivat, miten hyvin heidän sukulaisiaan Tattarissa hoidettiin, päättivät he päästä samanlaiseen hoitoon. Kauppaa tehdessä Vanhalan omistaja ilmoitti hänellä olevan yhden ehdon: Sauna on lämmitettävä joka iltana ja Samuli Kotilaisen emäntä lämmitti saunan 10 v:n ajan säästä riippumatta kesät, talvet. Kauppaehdot tarkoin noudatettiin ja tilan koko suureni 280 ha. yli 500 hehtaariin."

Luottamustoimissa

"Samuli Kotilainen tunnettiin pitäjätasolla varsin valistuneena kylänsä edustajana, hyvänä laskijana ja kirjoittajana. Sentähden hänelle tarjottiin paljon luottamustehtäviä. Hän oli mm. pitäjänkokousten puheenjohtajana, köyhäinhuoltokunnan puheenjohtajana, kansakoulun johtokunnassa, tiehoitokunnan

puheenjohtajana hän ajoi tarmokkaasti maantiehanketta Lieksa - Jamali - Kylänlahti - Nurmes ja saikin sen monien vastatuulten jälkeen alulle v.1864. Suoviljelyvarain hallituksessa hän oli 1865. Häntä käytettiin laatimaan Maakonttoriin Kuvernöörille menevät pitäjänkokousten asiakirjat. Hän kuului makasiinotoimikuntaan ja siitä jaettavien "Varainhoitokuntaan". Kirkon asiat olivat hänelle läheiset. Täällä hän oli "Syynimies". (mahdollisesti tilintarkastaja). Kirkon kokouksen pöytäkirja v.1879 17.11. kertoo: "Valittiin komitea keskustelemaan ja antamaan esitystä.

1. Kivien saamisesta ja toimittamisesta kirkon rappusiin
2. Sannan ajosta hautausmaalle.
3. Aineiden toimittamisesta pappilan raskennustarpeisiin."

"Samuli Kotilainen tuli tämän komitean jäseneksi. Hän laati kirkolle talousarviot, arvioi korjattavat paikat; kuten kirkon rappuset, kirkon pihamaat, hautausmaan aidat, työmiesten palkat, laati pappien ja lukkareitten vaalilistat, samoin oli päättämässä pappien palkkamenoista ja laati asiakirjat tuomiokapitulille. Kirkon tehtävät hän koki vakaumuksensa mukaan kristityn velvollisuudeksi kirkkoa kohtaan. kaikissa toimissaan hän nojasi Jumalan sanaan. Esimerkiksi kun Kuvernööri kirjeellä kehoitti järjestämään pitäjän kirkolla markkinoita ajatuksella vilkastuttaa kauppaa, vastusti Samuli ajatusta kaiken pahuuden, turmion ja jumalattomuuden tuojana ja sopimattomana kirkon läheisyyteen."

Toimeksipaniija

"Pitäjän kylistä Kylänlahti oli vauras ja väkirikas. Täällä oli useita valistuneita talonpoikia, joiden tavoitteena oli saada kylään oma koulu. Kirkolla oli alkanut pitäjän ensimmäinen koulu 1873 ja siellä oli kylänlahtelaisten käytävä oppia hakemassa. Samuli Kotilaisen muutettua Kylänlahteen hän yhteisiä asioita hoitamaan tottuneena otti uuden kotikylänsä kehittämisen omakseen. Aluksi hän vastusti koulun rakentamista tuntien pitäjän heikon rahatilanteen ja katsoi ettei rahaa ole pitäjän kassassa, mutta kun koulutilat saatiin Halista edullisesti vuokralle ja lahjoituksia oli luvassa, liittyi hän kylän puuhamiehiin. Muutamia vuosia myöhemmin kun oma koulutalo päätettiin rakentaa sanoi Tattarin Samuli, että "kirkko tehdään keskelle kylää". Tontteja oli useita tarjolla. Koulu tuli Louhilahden rannalle Pehkosten ja Muikkujen lahjoittamalle paikalle v. 1892 ja 6 vuokravuotta Halissa päättyi. Koulun rakentamiseen ei pitäjän rahoja käytetty vaan kylä kustansi sen itse. Samuli on ollut myös perustamassa kyläkirjastoa v. 1891. Nuorisoseuraa ja osuusmeijeriä 1903. Osuuskauppaa, joka tuli meijerin yhteyteen 1905, ja Osuuskassaa 1906".

Kansalaisten edustajana

1899 hän oli pitäjän valitsemana edustajana lähetystössä, joka vei 522 931 nimeä käsittävää suurta adressia Pietariin keisari Nikolai II:lle. Keisari ei kuitenkaan kallistanut korvaansakaan Suomen kansan oikeuksille, joita tuo 500-päinen lähetystö Suomen kansan edustajina olivat menneet keisarilta "armollisesti pyytämään". Tämän merkittävän tapahtuman kunniaksi lyötetty muistomitali on sukumme hallussa Pielisjärven Kotilaisten sukumuseossa Lieksan Honkalanpäässä. Siellä on myös historian sivuilta valokopioitu täsmällinen kertomus tuon adressin nimien keruusta, sekä lähetystön matkasta Pietariin ja takaisin. Se on voimakas kertomus kansan vapauden kaipuusta.

Leikkisä pappi

Tattarin Ukko Samuli on ollut hyvin leikkisä pappi ja tehnyt kaikennäköisiä kujeita ja kolttosia varsinkin vanhoilla päivillään. Mieleeni on jäänyt monta hauskaa tarinaa, joita kuulin mm. ukiltani Paavolta, Samulin pojalta. Kerrankin kun Purolan viljanärte oli tehty hänen mielestään liian matalaksi, mutta pitkäksi, niin hän oli kiivennyt sen yli tarkoituksella siten, että talon väki sen näkee. Mentyyään sisälle talon väki tiedusteli syytä moiseen, selitti "ukko", että: "Teillä ovat närtteetkin niin pitkiä, ettei kiertää jaksa, kiertää jaksa." (Hänen tapanaan oli ollut toistaa viimeisiä sanojaan.) Kerran oli ollut perunoista kova pula muualla, mutta ei Tattarissa. "Lehvin" isäntä (Nimi oli kai Kopeleff) oli

tiedustellut, mistä teillä vielä on perunoita, niin "ukko" oli selittänyt, että kun jo ovat nousseet taimelle, niin nyt jo joutaa siemenperunat syötäväksi. Naapurin isäntä oli kaivattanut pellostaan siemenperunat, joita tietenkään ei voinut enää syödä ja taimetkin kuolivat. Ukon tultua taas käväisemään naapurissaan oli Lehvin isäntä ollut tosi vihainen ja sanonut: "Valehtelepas vielä..." Siihen "ukko", että "Ompa minulla asiakin - hevosesi on Louhiniemellä potkinut vieraan hevosen vaivaseksi." Oli siitä tullut kiire Kopeleffille asia tutkimaan ja mitään ei kuitenkaan ollut tapahtunut. Palattuaan kaukaa laitumelta hän oli tullut "ukon" luo ja taas tokaissut: "Sinähän valehtelit". "Ukko" oli vain vastannut: "Sitähän sinä pyysitkin".

Kaikesta tulee siihen tulokseen, että Samuli Kotilainen teki pitkän ja ansiokkaan päivätyön pitäjänsä ja kotikylänsä hyväksi. Itseoppineena, isänmaan rakkaudesta, kuten hän itse lehdessä kirjoitti. Hän kuoli Kylänlahdessa 23.03.1911. Samuli Kotilainen oli tosiaankin sukumme suurmies aikanaan. Hänen vaimonsa Anni eli 91 vuotiaaksi ja kuoli 27.11.1926.

Voimien uupuessa ja vanhuuden tullessa hänellä oli hyvä asioiden jatkaja, poikansa Samuli Ilmari Kotilainen, joka oli syntynyt 17.08.1881. Palattuaan ensimmäiseltä Amerikan matkaltaan hänestä tuli uusi kylän toimeliaisuuden keulahahmo parinkymmen vuoden ajaksi. Siitä jaksossa Amerikan Samuli.

TATTARIN SUKUHAARAN JATKUMINEN

Ukko Samulilla oli viisi lasta, joista olen saanut seuraavat tiedot:

1. Anna Maria 11.08.1864 - 1951. Aviomies Olli Kiiskinen. He asuivat Vaaraniemellä Lintumäessä. Lisätietoja jaksossa siteet Kiiskisiin.

Lapset: Axel, Aatto ja August.

"Lintumäen Anni", joksi emäntää nimitettiin, oli Pielisjärvellä ensimmäinen koulunkäynyt meijerikkö ja mm. esimiehenä Kylänlahden meijerissä. Hän oli arvonsa tunteva nainen. Hän halveksi aviomiestään nimittäen tätä Velli Olliksi. ja oli muutenkin ilkeä hänelle. Niinpä Olli lähti lopulta Amerikkaan pakoon ilkeämielistä muijaansa. Sieltä hän lähetti kirjeitä ja rahaakin lapsilleen, mutta Anni salasi nämä kirjeet. Asia paljastui vasta Annin kuoleman jälkeen jäämistöstä löytyneistä kirjeistä.

2. Stiina Syntymä-aika ei ole tiedossani. Aviomiehen sukunimi oli Ampainen. Ei lapsia.

3. Paavo 24.02.1873 - 12.02.1951. Vaimo Ada Kiiskinen. 01.03.1874 - 07.02.1940.

Lapsia: 1. Veikko Arvid 08.11.1893 - 06.12. 1969. Hilma Utriainen s.14.10.1895. Lapsia 10

2. Samuli Oskari 26.10 1895 - 13.07.1965. Iida Lohtaja 22.04. 1893 - 11.12.1970.

Lapsia 5.

3. Linda Aliina 22.01.1900 Aviomies Hänninen Ilmari 08.11.1905 1poika,

4. Jenny Maria 08.05.1902 - 29.06.1991 Makkonen Kaarlo 28.07.1899 Ei lapsia

5. Ada Helena 23.07.1904 Koponen Onni 24.04.1894 Lapsia 3

6. Kerttu Eliisa 24.01 1907. Louhelainen Antti 2 lasta, Utriainen Paavo 11lapsi

7. Leo Emil 25.11.1909 - 29.09.1984 Vaimo Aino Gröhn. Ei lapsia

8. Uno Eelis 39.06.1912 - 16.06.1958 Vaimo Aili Rantonen 18.09.1913. 3 lasta.

4. Armas 16.01.1877 - 17.12.1950. Avioliitossa Eliisa Halosen kanssa.

Lapset: Anna, Elvi ja Erkki, joista kukaan ei avioitunut. Suku ei jatku.

Armas oli erinomainen seppä. Hänen karkaisemansa kallioporat kestivät monta kertaa enemmän kuin useimpien muitten seppien ja hänen takomistaan viikatteista tuli lentävä lause: "Siinä on eri lipu kuin Armaan viikatteessa" kun tarkoitettiin tosi hyvää terää. Hän oli Tattarista erotetun Männikkölän isäntä ja usein huppelissa ollessaan oli toistellut: "rikas mies, rikas mies Armas Kotilainen..." Hän kuitenkin menetti talonsa Ukkolan sahan takausten takia ja kuoli köyhänä miehenä.

5. Samuli Ilmari 17.08.1881 - 11.06.1975. Selma Shroderus 19.10.1891 - 10.05.1974 Lapsia:

1. Reino 1913 - 26.08. 1971 San Fransicossa.
2. Hannes 1914 - 1945 Kaatui Saksassa II:ssa maailmansodassa.
3. Helvi (Karen) s. 1915 Adams.
4. Aarne 1917
5. Sanni 1919 Tuer
6. Aino 1920 Catalano. (9 lasta)
7. Elma 1923 Shablow. Asuu Alabamassa.

"AMERIKAN SAMULI"

Isosetäni Samuli Ilmari Kotilainen oli Amerikassa ensimmäisen kerran muistitiedon mukaan vuosina 1899-1904 välttääkseen joutumasta Venäjän armeijan kutsuntoihin. Palattuaan hän sai Vanhalan isännöyden. Se oli Tattarin viereinen, noin 280 ha:n tila. Nuori Samuli isäntä rakensi tilalle uuden asuintalon, navetan, sekä muut ulkorakennukset. Nämä rakennukset ovat vieläkin käytössä ja Vanhalan talo on Kylänlahden kaunein ja suurin. Hän pani myös pellot kuntoon. Rengit ajoivat rinteen alapuolella olevasta Everikin puron notkosta mutaa kahtena talvena noin 1 000 hevoskuormaa rinnepeltojen multavuuden lisäämiseksi. Pellot alkoivat tuottaa aivan uudella tavalla.

Muista Samulin toimista kertoi Heljä Toivanen esitelmässään: "Hänelle jos kelle Kylänlahden nuorisoseuralaiset saavat olla kiitollisia. Nuorisoseuran perustamisesta alkaen hän otti osaa kaikkiin sen erilaisiin toimintoihin. 20 vuoden ajan hän oli seuran johtokunnassa, joko puheenjohtajana, sihteerinä, tai taloudenhoitajana, ja useaan otteeseen talotoimikunnan vetäjänä, näytelmäkerhossa, laulukuoressa, sekä orkesterissa soittaen viulua. Seura on perustettu luultavasti 1903. Perustamispyöytäkirja ei ole tallella, mutta toimintaa on ollut koko vuoden 1904 ja seura on merkitty rekisteriin samana vuonna. Tämä talo on saatu valmiiksi 1919 ja oli se varmasti Samuli Ilmari Kotilaiselle yksi toiveiden täyttymys. Kesti noin 15 vuotta varojen kokoaminen rakentamista varten. Talotoimikunta, jonka vetäjänä Samuli Ilmari oli usein, teki kovasti töitä. Pidettiin lukemattomia arpajaisia, talkoita, iltamia, lahjakeräyksiä jne. Kaikki vei paljon aikaa. Koko kylä oli innokkaasti mukana ja täällä oli siihen aikaan paljon väkeä, mutta vetäjän osa on aina raskain. Hyvää yhteishenkeä ja ahkeruutta riitti. Puutavara saatiin suurimmaksi osaksi lahjoituksina. (mm. Tattarin Paavo lahjoitti hirret) Talkooväkeä oli, mutta tarvittiin rahaakin palkattuja työntekijöitä varten. Samuli Ilmari otti henkilökohtaisen lainan Pielisjärven Säästöpankista 10.000:- ja muutettiin se kiinnelainaksi talon valmistuttua, sekä nostettiin lainamäärä 25.000.- n. Tätä lainaa oli vielä jäljellä v. 1945. Samuli Ilmari Kotilainen - niin kertovat hänet täällä muistavat kyläläiset - oli yritteliäs, aikansa edellä kävijä, taitava käsistään ja terävä päästään."

"Kylänlahden nuorisoseuralaiset arvostavat ja muistavat kiitollisina tämän talon rakentajaa ja nuorisoseuratyön uranuurtajaa Samuli Ilmari Kotilaista." Hän oli myös Kylän urheiluseuran vetäjä, valtion paikallisen vaalilautakunnan puheenjohtaja, "Suomen" asiamies ja valittiin 17.10.1917 Kylänlahteen perustetun suojeluskunnan johtajaksi

"Amerikan Samuli" perusti Kylänlahteen sahan ja myllyn Luohiniemelle vuonna 1920. Osti puut metsänomistajilta ja myi valmista tavaraa firmoille ja rakentajille. Saha antoi monelle ammattimiehelle

ja usealle kyläläiselle työtä erittäin vaikeana aikana. Isästäni Lamminkorven Oskarista tuli sen höyrykoneen käyttäjä. Järjestääkseen kylän ihmisille ansiotöitä Samuli osti isänniltä runsaasti puuta ja hankki tukkeja varastoon. Se sitoi rahat kiinni ja vaikutti osaltaan rahoitusongelmien syntymiseen. Isommat yrittäjät pääsivät vaikuttamaan rahoittaja pankkiin, sekä tavaran ostajiin saaden pankin hakemaan yrityksen konkurssiin ja sitä kautta yhtiö joutui keinottelijoiden käsiin vaikka ostettua puuta oli sahaamattomana paljon enemmän kuin velkojen edestä. Konkurssipesän osti Viekin Puu Oy, joka sahautti varaston. Sitä riitti yli vuoden sahaukseen! Käärityään hyvät voitot he myivät sahan Nujertaja Oy:lle, joka tuohon aikaan oli ostanut useita toimintansa lopettaneita sahoja. Tuon yhtiön sahat vakuutettiin reilusti ja siten ne kukin vuorollaan paloivat, kuten kävi Kylänlahdenkin sahalle. Nujertajan omistajat olivat myöhemmin joutuneet linnaan. Isäni Oskari oli sahan höyrykoneen käyttäjänä tulipaloon asti. Kun hän sai hälytyksen tulipalosta kiirehti hän heti paikalle ja kertoi jo silloin havainneensa, ettei tuli ollut syttynyt ainakaan höyrykoneen tienoilta. Hän oli huudattanut vielä sahan pilliä hälytykseksi kyläläisille ja lopuksi oli sitonut narulla pillin huutoasentoon.

Konkurssissa Vanhalan Samuli menetti omaisuutensa ja muutti lyötynä miehenä Amerikkaan 13.11.1922. Perhe tuli muutaman kuukauden kuluttua perästä. Mentyään Milvaukeen hän pääsi välittömästi työhön Nash Companyn autokoritehtaalle mallinikkariksi 41 vuotiaana. Siellä Samuli keksi mekanismin, jolla auton istuinten selkänöjat voidaan asteittain kallistaa makuuasentoon saakka. Sinäkin olet tuon keksinnön käyttäjä. Kun hän esitteli keksintönsä esimiehenään olleelle insinöörille, ottikin tämä keksinnön nimiinsä. Patentti antoi suuret rahat insinöörille ja tehtaalle. Hän keksi siellä myös monia uusia työmenetelmiä, jotka nopeuttivat auton osien valmistusta. Hän sai olla töissä pitkälle yli normaalin eläkeiän aina 72 vuotiaaksi. Hän pääsi eläkkeelle 1953 oltuaan tehtaan palveluksessa 31 vuotta. Eläkkeelle lähtiessään hän sai tehtaan tunnustuksena silloin valmistuksessa olleen uusimman loisto Ramblerin. Eläkkeellä ollessaan Samuli kävi monta kertaa Suomessa. Ensimmäisen kerran v. 1961 täyttäessään 80 vuotta. Minulla oli etu olla hänen kyytimiehenään ja kierrellä hänen kanssaan kotiseudulla sukulaisia tavaten. Mm. v. 1972 matkasimme yhdessä Nurmekseen suksuseuramme vuosisukukokoukseen. Se oli Samulille elämys.

Samulin piti taas tulla Suomeen 1975 heti juhannuksen jälkeen. Matkaliput olivat jo valmiina ja minä olin sopinut olla Helsingin lentoasemalla häntä vastassa taas yhdessä matkataksemme Pielisjärvelle. Muutamaa päivää ennen sovittua tapaamista tuli viesti, että kunnioitettu isosetämme olikin nukahtanut tavanomaiselle aamu-ettoneelleen lähtien kotiväkensä huomaamatta viimeiselle matkalleen 11.06.1975, yli 93 vuotiaana.

TATTARIN "UKKO PAAVO"

Tattarin vanhin poika - Paavo 24.02.1873 - 12.02.1951 oli kirjattu ensimmäiseksi oppilaaksi Kylänlahteen perustettuun yhteikansakouluun sen aloittaessa toimintansa Halissa 15.9.1886. Sen ajan asetusten mukaan kouluun tullessaan lapsien tuli olla 10-12 vuotiaita ja heidän piti osata lukea ja heidän oli tiedettävä kristinopin alkeet. Paavo osasi. Hän osasi silloin jo kaikki tavallisimmat laskutavat, sekä kertotaulun mitenpäin hyvänsä. Hänestä tuli hyvin suosittu seurapiireissä. Hyvänä laulajana tunnettu Paavo oli innokas kuoromies. Hän muisti kymmeniä sen ajan kauniita kuorolauluja, joista hän monia opetti myös minulle. Hänessä oli ollut nuorena vähän hurmurin taipumuksia. Niinpä hän varakkaan talon perijäpoikana, esiintymistaitoisena ja hyvänä laulajana valloitti Vaaraniemen Junnulan rikkaan Ollin komean tyttären Ada Kiiskisen (s. 01.03.1874) puolisoiksi. Heidät vihittiin 17.09.1893. Paavo oli silloin 20 vuotias ja hänen nuorikkonsa 19. Talon vanhimpana poikana Paavosta tuli Tattarin tilan isäntä isänsä "Ukko Samulin" jälkeen.

Yhdessä tarmokkaan vaimonsa Adan kanssa he keskittyivät tilan hoitoon. Lapsia heillä oli 8. Talo menestyi ja ennenpitkää Paavo peri isänsä arvonimen "Tattarin Ukko". Hänkin oli aktiivisesti mukana kylänsä kehittämisessä ja mukana myös kunnan luottamustehtävissä, joskaan ei tullut niissä yhtä kuuluisaksi kuin isänsä ja nuorempi veljensä Samuli Ilmari. Kun hänen veljensä "Amerikan Samuli"

joutui jättämään lukuisat luottamustehtävänsä lähtiessään Amerikkaan 1922, siirtyivät useimmat niistä luonnostaan Paavolle. Tehtäviensä hoitajana häntä pidettiin suurella arvossa.

Tarinoiden kertojana Paavo oli vertaansa vailla. Paljon lukeneena ja mahtavan hyvä muistisena hän saattoi pitää kuulijansa vallassaan tuntikausia. Olin sotien jälkeen usein hänen tarinoittensa kuuntelijana. Oman elämäni tarinassa on lisää tietoja Ada mummin viimeisistä vaiheista, sekä "Ukki Paavon" tarinoista ja evakkomatkasta Talvisodan aikana.

Leskeksi jouduttuaan Ukki Paavo eleli Tattarissa vaarin elämää kun hänen nuorimman poikansa Uunon vaimo Aili oli miniänä. Kun jatkosota loppui ja Uunokin rakensi oman kotinsa Talviniemeen jäi Ukko Paavo taloon yksin. Kun lapset eivät olleet kovinkaan kiinnostuneita ukin hyvinvoinnista, alkoi Paavo käyttää viinaa murheeseensa. Siihen hänellä toki oli varaa. Hän myi aina vähän metsää ja raha-asiat olivat kunnossa. Mielestäni ymmärtämättömät tyttäret pelkäsivät ukon hävittävän vähitellen omaisuutensa, vaikka hän ei missään mielessä ollut alkoholisti. Niinpä he toistuvasti koettivat estää ukin metsänmyyntiä ja kun se ei oikein tahtonut onnistua, niin he rupesivat hommaamaan isäänsä holhouksen alaiseksi. Sekään ei onnistunut, sillä "Ukko Paavo" oli täysissä hengen ja sielun voimissa. Tämä kuitenkin pahoitti ukon mielen lopullisesti ja suuttuneena hän oli erälle tyttärelleen sanonut, että mikäli hänen perinnöstään on kysymys, niin hän tulee hoitamaan sen asian siten, että "näet valtakuntasirajot omasta ikkunastasi". Sen hän toteuttikin. Hän meni avioon Nurmeksesta kotoisin olevan lesken kanssa ja teki omaisuudestaan testamentin tämän aikuiselle pojalle. Ahneet tyttäret jäivät nuolemaan näppejään. Nostan hattua ukilleni. Kunnioittamani Ukki Paavo poistui manan majoille Kyläläisten suuresti arvostamana 12.02.1951. Toistasatapäinen saattojoukko antoi hänen elämälleen suurta tunnustusta. Sen hän oli kyläläisten mielestä ansainnut pidettynä naapurina.

KAIKUJA KOTILAISTEN KESÄISESTÄ KOKOUKSESTA

Kirjoittanut Kotilaisten keulamiehen kainaloinen kaveri. Kerrottu k:lla.

Kesä kukoisti, käki kukkui, kun kaikki Kotilaiset kerääntyivät kotoiseen kokoukseensa kauas Karjalan kunnalle. Kutsu kiiri kaikille Kotilaisille. Kuka "kynnelle kykeni" kiiruhti kokoukseen kera kumppaninsa kukin, kantaen kortensa kehoon. Kukapa kehtaisi kotonaan kyhjäyttää kun kerran kykenee Kotilaisten kesäiseen kokoontumiseen - kertakaikkiaan. Kaunis kesä, Karjalan koivikot, - kultaiset kukkivat kunnaat, ken kaiken kauniimmin kertois! Ken keksikään kutsua keskellä kesää kaikki Kotilaiset kansastamme? Kutsu kiiri kaukaisiinkin kansoihin kotiutuneille Kotilaisille. Kummallista, - kuitenkin kiitettävää, Kotilaisten keskinäinen kaipuu kuljetti kaikki koolle kesäiseen Karjalaan, kotoisiin kekkereihin. Keskustelemaan keskenänsä, kertoilemaan kaikenlaista, kaiuttelemaan kauniisti. Ketä kiitämme kaikesta? Kiitos kunnan Kotilaisten.

Kunniaksi Kaikkivallan.

Laina Kotilainen 1972

KOTILAESTEN SUKUVIRSI

Kirjoittanut Kalle Viänänen

Ompa immeisiä tänne tullunna,

lasta, poekoo, miestä ja vaemoo.

Ja ne ov vielä toestesa ommaesia

monta toestesa täättä on kaemoo.

Nua Kotilaeset kuv viäntäytyy
tuon tuosta joukolla yhtee,
niim mikähäl lie siinä oekeen syy,
että sammoo köyttä ne nyhtee
näen tahtoo ja jaksaa ja viihtii vua?
Mikä voema ne liikkeelle lykkee?
- Sukurakkaatta eikö se lie tok tua,
kaet toesistaan niin ne tykkee.

Tuassa Kotilaesten suuressa suvussa
om miestä jos mihinkähän kohtaan:
Or rohvessyöriä, tohtorija,
joelle oppia pantu on ohtaan,
on käättännön miehiä viisaeta,
jotka leipäsä tienoo työllä,
ja suuria on sotaherroja,
joella rähinäremmit ov vyöllä.
Jos mittee mualima tarvihtoo
vuav virkoo ja työtä ja hommoo,
ei tekijämiehistä puutetta oo,
ja ne kaekki on sukuammu ommoo.

Minä alakanna tässä oon kuvvaella,
että valtio jos luvan antasj,
myö Kotilaesten kaapunti vaevata
omintakkeinen pystyyn pantasj.
Omat arkkitehit sen luatisivat,
miten tahtosivat ne ja tykkeis,
omintakkeisia oes rakentajat,
pykmestarit omat sen pykkeis.

Oma kirkkoi oes - niin kahtootempas -
oes Kotilaesten väkkee se täännä.
Oma mies siellä suarnata pollottasj
ja se papin oes kouluja käännä.
Ja Kotilaenen oes se suntiokkii,
joka kolehtia tosilta kerreis,
ja lukkari Kotilaenen veisoes nii,
jotta makkoojat penkillä herreis.

Ja ruastupa kun pitäs istuntojaan
nii Kotilaenen päätökset antasj,
kun Kotilaeset haakkusvat toesiiaan,
alta vastoes ja piälle kantasj.
Omat lehtimiehet - voe peijakas -
nua sanomalehen kur rustoes,
nii kyllä meitä makkeesti naarattasj,
ne kun toesiija mörjees ja mustoesj.

Ja Kotilaeset ostaes ja Kotilaeset möes,
möes tavaroo ne muuannekkii.
Ja kun Kotilaesten väk kalakukkoo söes,
oes kotilaeskan tekemätä sekkii.
Näetä Kotilaesia iham piisalta oesj
joka elämän kohtaan ja mutkaan:
joku Kotilaenen liijaks jos viinoo joes
veis Kotilaenen Kotilaesen putkaan.

Joku Kotilaenen aena sinun elämässä
joko jottae tekis tahi tiettäsj.
Joku Kotilaenen viulua älyyttäesj
kun Kotilaenen häetäsä viettäsj.
Ja kuj jäläkeen elämän onnellisen

sinul lopusj riemus ja vaevasj,
joku haavvankaevaja Kotilaenen
se sinulle haavvan kaevasj.

Näen oon minä kuvvaellut usseesti
sen Kotilaesten kaapunnin elloo.
Se se kaapuntiin oes kaapunti,
Siellä passoesj soutee ja melloo.
Ja kaapunnin ympärj muakuntakii
se kuuluš Kotilaesten läniin.
Koko mualiman melu se hukkusj nii
siellä Kotilaesten ämmäen iäniin.

Ja kun oekeen vauhtia pantasj vua
tämän sukummu suureen siittoon,
niin saan vuojn piästä koko Suomen mua
kuulus Kotilaesten neuvostoliittoon.

(Viänäs Kallella oli eukkona Kotilaenen.

SUKUSITEET KIISKISIIN

Ada mummin suku

Ukkini Paavo oli 20 vuotias nuori mies v. 1893. Varakkaan talon poikana, esiintymistaitoisena ja hyvänä laulajana hän hurmasi Vaaraniemen rikkaan Junnulan talon komean tyttären Ada Kiiskisen. Tämä oli vasta 19 vuotias neitonen (s. 1.3.1874) kun romanssi oli jo pitkällä. Niinpä häät juhlittiin sunnuntaina 17.9.1893 kun esikoisen syntymään oli vajaat kaksi kuukautta. Adasta tuli Tattariin uusi tarmokas emäntä. Näinollen hänen ja Paavon lapsilla on yhtä voimakkaat sukusiteet Kiiskisiin kuin Kotilaisiinkin. Nämä sukusiteet johtivat hyvin tiiviiseen kanssakäymiseen Kiiskisten kanssa kahden sukupolven aikana.

Vaaraniemen Kiiskisten alkukoti

Nuorena kuulin paljon kertomuksia mummoni suvun vaiheista ja aluksi kirjoitin tähän aikoinaan muistiin merkitsemiäni tarinoita. Kiiskisten kerrottiin tulleen Vaaraniemelle siten, että varhaisin sinne asettunut esi-isä oli rakastunut ilomantsilaiseen neitoon, jonka ortodoksiset vanhemmat eivät suostuneet antamaan tytärtään Kiiskiselle. Rakkaus oli molemmin puolin polttava, niinpä tyttö suostui pakenemaan kotoaan rakastamansa miehen mukaan. Huomattuaan sisarensa ”ryöstetyn” lähtivät tytön veljet takaa-ajoon. Nuori pari juoksi sulhasen piilottamalle veneelle ja he soutivat pelon siivittämänä Koitajokea pitkin tullen Pieliselle. Kun takaa-ajajia ei enää näkynyt alkoivat he etsiä asumiseen sopivaa paikkaa. Pari viikkoa matkattuaan ja maisemia tutkittuaan he päätyivät Vaaraniemelle. Laaja

alue oli asumatonta erämaata. Kaskimaiksi sopivia loivarinteisiä vaaroja oli runsaasti. Asutusta ei ollut. Niinpä he jäivät ja rakensivat ensimmäisen savupirttinsä nykyisen Junnulan talon paikalle. Nyt käyttööni olen saanut Heikki Kokkosen tekemän Vaaraniemen Kiiskisten sukuhistorian. Se tukee muistitietoihin perustuvia tapahtumia ja mahdollistaa niissä ilmenneitten virheitten korjaamisen, sekä on pohjana tässä esittämälläni Kiiskisten sukuhistorian lyhennelmälle.

Nykyistä Junnulan taloa rakennettaessa on tullut selville, että ensimmäinen savupirtti on rakennettu rinteeseen osittain maan sisään. Noin 2 metrin syvyydestä on löytynyt tulisija, sekä muita todisteita. Myös ensimmäisen tulijan lähtökoti on selvinnyt. Se on ollut Kontiolahden Paiholan Suoniemi. Viensuulla oli Kiiskisiä jo aikaisemmin, mutta Paiholassa oli vieläkin vanhempi keskittymä. Esimerkiksi eräs Petri Kiiskinen omisti siellä jo 1696 kaksi tilaa. Aihetodistukset osoittavat, että Vaaraniemen Kiiskisten kantaisä, Reittu Kiiskinen oli lähtöisin sieltä. Hänet mainitaan Vaaraniemellä talollisena ensimmäisen kerran kirkon kirjoissa 1723. Talo oli ilmeisesti silloin jo tuon savupirtin jälkeen uudelleen rakennettu. Siitä suku alkoi myöhemmin levitä rakentaen lähivaaroille kotejaan. Kantaisän, Reittu Kiiskisen veli Taavi jäi Paiholaan talolliseksi, joka selittänee sen, miksi useimmat Vaaraniemen suvun päämiehet ovat olleet Taaveja. Reittu Kiiskinen kuoli 1740. Talon emäntänä mainitaan kirkonkirjoissa Anna Savolainen, joka jäi vielä eloon Reitun kuollessa.

Reitunpoika, Olli Kiiskinen syntyi 1714. Tuli isänsä jälkeen v. 1740 Vaaraniemen perintötalon isännäksi. Hän hallitsi taloa 50 vuotta, kuolemaansa asti 1791. Olli oli naimisissa kylänlahtelaisen Sikke Pehkosen kanssa. Tämä eli 1724 - 1791. Siihen aikaan Pielisjärvellä oli kirkkoherrana Jaakko Stenius ”Korpi-Jaakko” ja koulumestarina Anders Lohtander. Pitäjässä elettiin rauhallisen kehityksen ja vaurastumisen kautta. Paikkakunta voimistui kaikin puolin.

Aikansa liikemies ja patriarkka

Ollin ja Siken vanhin poika Taavi, s.25.11.1750, k. 17.7.1836, oli Vaaraniemen sukukodin kuuluisin edustaja. Rauhallinen taloudellinen aika loi Vaaraniemen Kiiskisten sukutalosta 1700-luvun loppupuolella tyypillisen karjalaisen suurtalon, jossa saattoi samaan aikaan asua jopa yli 20 henkilöä. Talossa asui veljiä ja sisaria perheineen, joilla lapsiakin oli yhtäaikaan toistakymmentä. Talossa on täytynyt olla reilusti tilaa. Veljekset akottuivat ja lapsittuivat samassa talossa ja patriarkaalisesti asuttiin yhdessä. On siinä ollut elämän hyörinää kerrakseen. Se oli Vaaraniemen talossa tapana aina Taavin kuolemaan saakka. Tämän Taavin aikana vielä koko Vaaraniemen seutu oli yhtä taloa. Maita oli useita tuhansia hehtaareja. Talo oli rikas ja isäntä tarmokas liikemies. Hän oli niin vaikuttava henkilö sen ajan markkinoilla varsinkin nahkojen myynnissä Venäjälle, että Taavista sanottiin, etteivät Kajaanin nahkamarkkinat ”päässeet alkuunsaakaan”, ellei hän ollut markkinoilla. Kun hän vei nahkakuormansa sekä omat että ostamansa hevosilla Sunkuun Venäjälle, palasi hän takaisin mukanaan usein kaksi hevoskuormaa ploomurahoja. Myöskin Pietariin hän vei veneillä tavaroita. Hän oli kova metsämies ja hyvä ampuja. Niin eli perhe ainakin puoleksi luonnontuotteilla.

Tämä kolmannen sukupolven edustaja, isäntä Taavi Ollinpoika Kiiskinen eli 86 vuotta. Ensimmäisen kerran hän avioitui alle 20 vuotiaana 5.6.1770 ja ehti olla kolmasti naimisissa. Ensimmäinen emäntä oli Helka Ikonen, jolle syntyi 5 lasta. Toinen emäntä, Anna Hämäläinen sai 6 lasta, joista vanhin poika Juhana (Junnu) syntyi 19,8,1788 ja kuoli 12.10.1846. Olli s. 2.9.1795. Jäätyään jälleen leskeksi sanoi isäntä kerran palvelijana talossa olleelle nuorelle naiselle, jota pidettiin vähän hupakkona: ”jos jauhat 5 kappaa ohria levähtämättä yhtä kyytiä, pääset taloon emännäksi.” Tyttö rupesi työhön jauhinkiviä vääntämään ja isäntä katsomaan työtä. Kun tyttö oli jauhanut kolme kappaa, armahti isäntä ja sanoi: ”Heitä pois, jo pääset emännäksi.” Mutta tyttö ei hellittänyt, vaan jauhoi täyden määrän 5 kappaa ja ansaitsi emännän paikan uupumattomalla sitkeydellään. Tästä kolmannelta emännästä Auno Virkkusesta syntyi vielä 3 poikaa. Näistä vanhin, Taavi s.6.6.1809, k. 29.5.1866, Taneli s.14.4.1814 ja nuorin poika, Pekka s.15.1.1816, k. 24.11.1859.

Näin suuri perhe ei enää voinut asua yhdessä. Elettiinhan jo neljättä sukupolvea. Sen täytyi levittäytyä ja rakentaa uusia taloja. Ensimmäisen emännän lapsista muutti kaksi jo lapsena tuonen tuville. Kaksi seuraavaa tyttäret näyttävät päässeen hyvin naimisiin, mutta ainoastaan eloon jääneestä pojasta tuli loismies. Toisen emännän lapsista oli tyttöjen kohtalo häipyä tuntemattomuuteen, mutta pojat päätyivät isänniksi. Juhanasta (Junnusta) tuli **sukutalon** perijä ja isäntä ja nuorempi veli Olli sai **Savelan** isännyyden yhdessä velipuolensa Pekan kanssa. Tanelista tuli **Tanelilan** isäntä ja Taavi muutti **Kipruun**.

Junnula ja Kipru

Ukko-Taavin kuoltua 17.7.1836 suurperheen pojat siirtyivät omiin taloihinsa. Suvun pääpaikalle jäivät vielä Juhana ja **Taavi** perheineen. Molemmilla oli jo toistakymmentä vuotta ollut vaimot ja lapsia, jotka olivat yhdessä asuneet muun sisarusparven rinnalla Vaaraniemen talossa. Kolme vuotta myöhemmin vanhalle paikalle asumaan jäi enää Juhana vaimonsa Elli Tolvasen ja viiden lapsensa kanssa velipuolten erotessa v.1839. Uusi talo, **Kipru** rakennettiin lähelle Ahvenlahtea kolmannen vaimon, eli Virkuttaren vanhimmalle pojalle, Taaville, joka juuri oli täyttänyt 30 vuotta. **Taavista** tuli Kiprun ensimmäinen isäntä, jonka vaimo oli Annastiina Toivanen s.1802, k.1875. Perintötalon isännän Juhanan kuoltua 12.10.1846 tämän pojasta, joka myös oli Juhana, eli (Junnu), tuli vanhaan Vaaraniemen taloon uusi isäntä. Siitä lähtien alkukodin paikkaa on nimitetty **Junnulaksi**.

Kiprun isännäksi muuttaneen Taavin sanotaan perineen paljon isänsä ominaisuuksia ja markkinamiehen taitoja. Niinpä hänen ollessaan isäntänä oli Kiprun vauraus suurimmillaan. Se muodostui pian suvun pääpaikaksi. Ahvenlahden rantaniityt ja Vaaraniemen hyvät kaskimaat tekivät Kiprusta rikkaan talon. Vanha pääpaikka, Junnula oli edelleen samaa tilaa. Kiprun Taavi viljeli vielä kahdeksan vuotta Junnulan peltoja ja sanotaanpa hänen saaneen haltuunsa isältään jääneet rahavaratkin. Hän oli pitäjän rikkaimpia miehiä. Hän lainaili rahaa talonpojille heidän tarpeisiinsa. Kerrottiin, ettei hän koskaan antanut lainaa samana päivänä kun hakija tuli. Hän pyysi vierasta jäämään taloon yöksi, jolloin hänelle tarjoutui tilaisuus päästä selville lainan hakijan luottokelpoisuudesta. Jos ukko päätti suostua, hän häipyi yön aikana jonnekin piilopaikalleen, jossa uskottiin hänen raha-arkkunsu olleen. Sieltä hän toi kupari- tai hopeataalarit lainaajalle. Lyhennysten ja korkojen maksun päivänä oli kertoman mukaan hevospuomissa montakin velallisten hevosta samanaikaisesti. Tervolassa ennen Kiiskisiä asuneet Honkaset olivat myös velkaa Kiprun Taaville ja se saattoi pakottaa heidät myymään talonsa Junnulan Juhanalalle, joka muutti Tervolaan perheineen pois Junnulan jo vahuuttaan rapistuvasta sukutalosta talvella 1870. Kyseessä oli ilmeisesti omaisuusjärjestely Kiprun Taavin kanssa.

”Pitkä Taavi”

Edellä mainitulle Kiprun Taaville oli syntynyt ainoa poika jo suurperheen asuessa Vaaraniemen perintötalossa 28.9.1828. Poikakin sai nimekseen **Taavi**, josta tuli pitkä mies ja häntä sanottiinkin ”Pitkäksi Taavetiksi”. Hän edusti nyt jo viidettä sukupolvea Vaaranimelle tulleita Kiiskisiä. Kiiskiset yleensäkin ovat olleet kookkaita, vahvoja ja riuskoja miehiä. Kerran Kiprun ”Pitkä Taavi” oli ollut serkkunsa Tervolan isännän kanssa hakemassa heinäkuormaa Halinjoen rantaniityltä. Virta oli syönyt joen jään erästä kohdasta niin heikoksi, että hevonen upposi jäihin. Vain etukaviot olivat jään päällä. Taavi totesi jään syöpymäkohdan ympärillä olevan vahvaa. Tervolan isäntä ehdotti: ”Huuvetaan apuu”, johon Taavi vastasi: ”Ee huuveta, luuloovat hään (hädän) olevan”. Tarttui rahkeeseen ja painalsi hevosta ensin yhä syvemmälle ja sitten kiskaisi vauhdilla hevosen ylös avannosta. ”Pitkä Taavi” on ollut 189 senttinen ja vahvarakenteinen, lähes jättiläinen sen ajan mittapuun mukaan. Hän harrasti viulunsoittoa. Vaimona hänellä oli Eeva Martintytär Tolvanen Viensuulta. Tämä oli syntynyt 5.11.1826.

”Pitkän Taavin” pojat

Tällä Kiprun ”Pitkällä Taavilla” oli pojat **Olli** s. 1.12.1846 ja **Taavi** s. 10.5. 1854. ”Pitkä Taavi” rakennutti Junnulaan uuden talon. Entinen oli jo laho. Tämä Junnulan talo oli jälleen vanhan savupirtin paikalla. Pitkä Taavi antoi tämän uuden komean talon Taavi-nimiselle pojalleen täysin varustettuna karjoineen, kalusteineen, liinavaatteineen ja kaikkineen. Vuoden tai parin kuluttua hän huomasi, ettei Taavista vielä ollut itsenäisiin ratkaisuihin, niinpä Kiprun ukko vaihtoi isäntiä. Vanhempi poika Olli sai mennä vaimonsa Helena Nevalaisen kanssa Junnulaan ja Taavin piti tulla isännäksi itse Kipruun. Mitään ei kumpikaan saanut ottaa mukaansa, vain omistajat vaihtuivat. Olihan kaikki jo jaettu ja kumpikin talo täysin varustettu. Kiprun isäntänä oli jälleen Taavi, Mutta Junnula vaurastui nyt nopeammin ja oli jälleen ikäänkuin suvun päätä. Alkuperäinen laajuus oli jo tähän mennessä muodostunut useammaksi tilaksi kun pojat perustivat omia talojaan ja saivathan tyttäretkin osansa olivathan nämä isännät jo kuudetta sukupolvea. Junnulan Ollin perunkirjoitus v. 1922 osoittaa kuitenkin silloin vielä Junnulassa olleen 1040 ha. maita jaettavaksi yhdeksälle perilliselle. Yksi heistä oli mummini Ada.

Junnulan Ollin perilliset

1. **Eva** s. 05.07.1869. Avioitui Antti Nevalaisen kanssa. Asuivat Nurmeksessa. Ei lapsia.
2. **Olli** s. 07.07.1871. Vihittiin 15.08.1896 Tattarin **Anna Kotilaisen** s. 11.08.1864 kanssa.

He asuivat Lintumäessä.

Lapset: Akseli, Aatto ja Augusti.

Olli muutti Amerikkaan, jonne kuoli. (Kts. Tattarin Kotilaiset)

3. **Ada** s. 01.03.1873. Mummoni, Tattarin **Paavo Kotilaisen** puoliso. Perheestä erikseen Tattarin Kotilaisten yhteydessä.
4. **David** s. 26.06.1878. Avioitui Sikke Toivasen kanssa. Asuivat Raitakankaalla.

Lapset: Juho ilmari, Lauri Emil, Olli Eerikki ja Elsa Maria.

5. **Selma** s. 22.03. 1881. Vihittiin 30.03.1914 Luotsi Heikki Kirjavaisen kanssa.

Lapset: Otto, ?

6. **Riitta** s. 11.04. 1883. Meni avioon Pekka Haran kanssa. Ei lapsia.
7. **Petter** s. 07.04.1885. (Pekka) Opiskeli kanttoriksi. Oli kuuluisa mahtavasta lauluäänestään.
8. **Juhana** s. 31.03. 1887. ”raha Jussi” Vihittiin 10.11.1911. Anna Savosen kanssa.

Tytär Paula s. 21.01.1912.

”Raha Jussi” Omisti Paavolan tilan. Oli kuuluisa sellisti ja kierteli antamassa konsertteja Amerikassa ja eripuolilla Eurooppaa. Paula oli kasvettuaan myös konserttikiertueilla mukana viulunsoittajana. Tästä rikkaasta perijättärestä oli sanonta: ”Jotka rikastua tahtovat lankeavat kiusaukseen ja Paulaan”. Jussi ja hänen vaimonsa olivat sairaalloisen nuukia. He kärsivät vanhoilla päivillään vilua ja nälkää omaisuuksistaan huolimatta.

Suku ei jatku.

9. **Otto** s. 19.04 1891. Vaimo oli Anna Johanna Oinonen.

Lapset: Olavi 29.07. 1911, kuoli 10.11.1980 Meilahden sairaalassa Väinö 27.01.1914, kuoli 13.10. 1998 klo 00.10 Mehiläsen sairaalassa. Sulo 22.08.1915, kuoli ??12.1975 Einari 09.08.1917, Laila 01.02.1920, Pirkko 04.07.1927. Omistivat alkujaan Junnulan talon, mutta menettivät sen myöhemmin.

LOHTANDER - SUVUN KETJU 1500 -LUVULTA LÄHTIEN

SITEET LOHTAJIIN

VERNER LOUHIVUOREN TUTKIMUKSESTA

LOHTANDER - S U V U N V A I H E I T A 1600 - 1700 - L U V U I L L A

1 AIKAHISTORIALLISTA TAUSTAA

1500- ja 1600-luvuilla olivat Oulunjärven ympäristöseudut satojen neliöpeninkulmien laajuudelta erämaita ja sellaisiksi niitä asiakirjoissa nimitettiin. Siellä oli asunut varsin myöhään lappalaisia, mutta sitä mukaa kun sinne muuta asujamista vähitellen siirtyi, muuttivat lappalaiset kauemmaksi pohjoiseen. Vuoden 1531 verokirja tietää savolaisia jo asuneen Oulunjärven seutuvilla. Kunigas Kustaa Vaasa lähetti kirjeitä laamaneille ja voudeille, että nämä koettaisivat saada "liika-asutusta" etelämpää siirtymään näihin erämaihin. Jo vuosina 1552 - 1554 rakennettiin Oulunjoen molemmille puolille nykyisen Kajaanin kohdalle nk. "kuninkaan kartano" ja sinne sijoitettiin huoneita asukkaiden suojaksi.

Ruotsin valtakunnan hallituksen kehoitukset suomalaisille muuttaa Oulunjärven seuduille eivät kaikuneet kuuroille korville. Nimenomaan savolaisia muutti sinne aika runsaasti. Oulunjärven rantamille ja jokien varteen heitä asettui. Historiassa todetaan, että "uudisasukkaat olivat maamiehiä ja aseina heillä oli kirves ja kuokka".

Kaikki ei kuitenkaan käynyt aina rauhallisesti. Päinvastoin liiankin usein nyökkäili idästä ryösteleviä joukkoja tehden tuhoa kylissä ja asukkaiden oli useaan otteeseen paettava. Vasta Täyssinin rauha 1595 lopetti 25 vuotta kestäneen "vanhan vihan". Raja siirtyi idemmäksi ja olot rauhoittuivat. Asukkaat alkoivat taas palata. Vuonna 1604 alettiin rakentaa linnoitusta, joka osittain valmistui puolustuskuntoon 1614 mutta tuli valmiiksi vasta v. 1666.

Näiden seutujen olot muuttuivat aika tavalla sen jälkeen kun ne joutuivat läänitykseksi Suomen kenraalikuvernööri Pietari Brahelle. Hän kävi Kajaanissa kolme kertaa, vv. 1639, 1649 ja 1651. Viimeksi mainittuna vuonna 6 pv:nä maaliskuuta hän allekirjoitti "Kajaanin kaupungin privilegiot" asiakirjan, jossa hän toteaa mm. että "Me olemme nähneet hyväksi antaa rakentaa itse linnoituksen viereen kaupungin".

Kaupunki sai asukkaansa ympärillään asuvista talonpojista, jotka elivät maanviljelyksellä ja kalastuksella. Kasken poltto oli aivan yleistä. Kajaani, kuten muutkin kaupungit joutuivat ansaitsemaan niiden tuotteitten kaupalla, joita ympäristön asukkaat valmistivat käsitöinään tai hankkivat muuten, koska silloisen lain mukaan kaikki kaupankäynti keskittyi kaupunkiin. Kauppatie idästä Ouluun kulki niitä vesistöjä myöten, jotka virtasivat ohi Kajaanin, joten Kajaanissa voitiin järjestää mm. markkinoita ja kaupungin asukkaat saattoivat ansaita myymällä ruokaa ja viinaa markkinavieraille.

Kaupunki saattoi varsinaisesti aloittaa toimintansa vasta kun sille oli valittu raati. Meni kahdeksan vuotta ennenkuin tämä elin valittiin. Valinta tapahtui kahdessa erässä, joista ensimmäinen 25 pv:nä maaliskuuta ja toinen 28 pv:nä toukokuuta 1659. Raatiin kuului yhdeksän jäsentä. Raatimiesten nimistä päätellen he olivat yleensä talonpoikia, mutta joukossa oli sellaisiakin, joilla oli edes jonkinverran kirjallista sivistystä. Näiden joukkoon kuuluivat mm. **Lohtanderit**.

Kajaanissa oli kaksi katua, Kirkkokatu ja Pitkäkatu niiden pituus yhteensä oli neljäntäsataa kyynärää. Porvarien oli päällystettävä kadut hirsistä sahatuilla laudoilla, jotta niitä voitaisiin sadeilmoillakin kulkea. Kaupankäynnin takia oli perustettava tullilaitos ja kaupungin ympäri oli porvareitten rakennettava puinen aita, etteivät kaupustelijat päässeet kiertämään tullia. Sitäpaitsi porvarit velvoitettiin rakentamaan raatihuone ja koulutalo. Lisäksi oli maksettava 3 mk hengeltä henkirahaa. Näistä syistä ei ollut helppoa saada asukkaita kaupunkiin. Velvoitteet olivat kovat.

Pietari Brahe oli jo v. 1653 antanut määräyksen, että Kajaaniin on rakennettava kirkko. Sen rakentamiseen kuitenkin ottivat osaa myös ympäristöpitäjien talonpojat. Niinpä kirkko valmistui 1669.

Edellä mainittujen lisäksi porvareilla oli vielä velvollisuuksia linnoituksen rakennustöissä, joten ei ollut ihme, että Kajaanin asukasluku pysyi vuosikymmenet varsin alhaisena. V. 1655 oli henkirahan maksaneita 98 ja "ison vihan" jälkeen 1630-luvulle tultaessa vain 34 asukasta!

Tällaiset ovat ne kehykset, joissa LOHTANDER-SUVUN muistiin merkitty historia alkaa.

2 LOHTANDER-SUKU KAJAANIN KAUPUNGIN PERUSTAMISEN AIKAAN

Kajaanin kaupungin syntyvaiheessa v. 1651 esiintyi kaupungissa kaksi haaraa Lohtandereita: PIETARI ERIKINPOIKA LOHTANDER perheineen ja opiskeluiässä oleva Pietari Henrikinpoika Lohtander. Seuraamme nyt kuitenkin vain ensiksi mainittua haaraa. (Vernerin Louhivuoren tutkimus selvittää myös jälkimmäisen haaran. Se ei jatkunut).

3 ERIK PIETARINPOIKA LOHTANDER (k 1686)

Kuten edellä on kerrottu, meni kahdeksan vuotta kaupungin perustamisesta ennen kuin Kajaanille valittiin raastuvan oikeus ja raatimiehet. v. 1659. Valinta tapahtui kahdessa erässä. PIETARI ERIKINPOIKA valittiin raatimieheksi ja hän vannoi virkavalan 28.5.1659. Hänen pokansa ERIK PIETARINPOIKA LOHTANDER valittiin "kaupungin kirjuriksi" samoissa valinnoissa. Hänelle annettiin komea virkanimi "Notarius Civitatis Cajanensis". Virkavalansa hän vannoi 10 toukokuuta 1662. Hän myöskin toimi raatimiehenä.

Mistä sitten oli peräisin tuohon tehtävään vaadittu koulusivistys? Hänen isoisänsä Erik kuului Kajaanin pitäjän rnaanviljelijöihin kuten voidaan todeta raastuvan oikeuden pöytäkirjoista, eikä Kajaanissa ollut vielä kouluja. Kun "vanha viha" hävitti seutuja vv:en 1570 ja 1595 välillä niin suomalaisia siirtyi pakoon Ruotsin puolelle. Ei ole ollenkaan mahdotonta, että itse Pietari Erikinpoikakin opetteli pakolaisena ollessaan ruotsinkieltä ja että hänen poikansa Erik olisi opiskellut enemmänkin. Joutuivathan he olemaan paossa omilta asuinsijoiltaan sotien takia yli 20 vuotta. Erikin ollessa jo Kajaanin "kaupungin kirjurina" "Notarius Civitatis Cajanensis" hänen kaksi veljeään opiskeli Turun yliopistossa.

Notariuksen tehtävänä oli pitää pöytäkirjaa kaupungin raadin kokouksissa. Niistä lähetettiin jäljennös Turkuun hovioikeuteen. Sieltä käsin valvottiin hänen työtään. Paitsi edellämainittua päätehtäväänsä sai hän huolehtiakseen monia muitakin tehtäviä. Niinpä hän näytti olleen kaupungin rakennustöissä valvovana, ellei jopa johtavana henkilönä. Kun ulkomaalainen rakennusmestari Mikael Balt rakensi kirkon saarnastuolin, ei kaupungin kassassa ollutkaan tarpeeksi rahaa palkan maksamiseksi, sai Erik Pietarinpoika maksaa omasta pussistaan puuttuvan summan.

Vuodelta 1662 on tieto, että Erik oli valvomassa raatihuoneen rakennustöitä. Ei oltu tuotu tarpeeksi hirssiä ja lautoja rakennusaineiksi, kun ei niistä oltu maksettukaan. Erik sai luettelon henkilöistä, jotka eivät olleet suorittaneet velvollisuuttaan - vähemmän miellyttävä tehtävä sellaisen asian valvominen. Kun koulutaloa ei pitkiin aikoihin saatu valmiiksi, käytettiin raastupaa luokkahuoneena.

Alkuperäisen notaarin virkansa ohella sai Erik v. 1675 toisen, varsin vaativan viran, tullinhoitajan tehtävän. Hänen tehtävänä oli valvoa, ettei kauppoja tehdä tullialueen ulkopuolella. Virka oli niin arvokas, että tullarin oli tehtävä virkavalala: sen Erik teki 15 helmikuuta 1675. Noihin aikoihin säädettiin kuninkaallinen asetus, että jos joku henkilö "teoin tai sanoin" kävi tullimiehen kimppuun, häntä uhattiin kuolemanrangaistuksella.

Virkaanastujaisikseen sai Erik kyllä omin varoin laittaa tullihuoneen kuntoon, hankkia savupiippuihin pellit, akkunoihin lasit, saranat ja lukot oviin, sekä rakentaa "kuistin". Menoistaan ja töistään Erik pyysi

korvausta 20 hopeataalaria. Epävarmaa vain on saiko hän näitä rahoja - kaupunki oli köyhä! Erikin kuoltua kaupunki lunasti rakennuksen.

Pormestari Nicolaus Petreliuksen kuoltua v. 1680 määräsi linnankomentaja hopman Johan Forsman kuninkaallisen ohjeen mukaan Notarius Erik Pietarinpojan toiseksi varapormestariksi. Kun porvaristolle luettiin kyseinen määräyskirja, mainitaan pöytäkirjassa, että porvaristo oli vaaliin tyytyväinen. Tässä toimessa Erik Pietarinpoika oli Johan Forsmannin kanssa v:een 1685.

Pormestarin palkka oli 150 taalaria. Se olisi ollut hyvä lisä tuloissa. Mutta nytpä joudutaan kysymään, maksettiinko sekään palkka, niin kuin oli kyseenalaista muittenkin palkkojen maksu, kun kaupunki oli niin köyhä? Joulukuun lopussa 1670 notaari valitti, ettei hänelle ollut maksettu ei kuluneelta vuodelta eikä myös edelliseltä vuodelta palkkaa. Ja v. 1683 Erik valitti advokaattiviskaalille, ettei ollut kolmeen vuoteen saanut palkkaa ei varapormestarin eikä notaarin toimesta. Hän joutui kärsimään suorastaan puutetta kun kaupunki ei pystynyt maksamaan hänen palkkaansa. Hän sai itse kustantaa viroissaan tarvittavat paperinsakin. Niinpä hän velkaantui mm. kirkkoherra Hoffrenille ja hänen oli luovutettava asuintalonsa - olikohan se Lohtala, jossa hänen isänsä aikanaan eli - maksuksi velastaan. Hänellä oli osuus myös vesimyllyyn, mutta sekin oli hänen luovutettava velastaan Hoffrenille.

Erik oli raastuvassa saapuvilla vielä 29.3.1686 "aivan heikkona sairaana". Raastuvan pöytäkirjassa 13.10.1686 hänestä on maininta "hän oli päästään heikko ja aivan tajuton". Siitä päätellen kuolemaisillaan. Vielä raastuvan oikeuden pöytäkirjassa v:lta 1686 löytyy maininta kun hän oli jo kuollut: "Erik Pietarinpoika on palvellut tätä kaupunkia niin hyvin notaarina kuin varaporinestarina kolmisenkymmentä vuotta ilman palkkaa". - Paljon on mieheltä vaadittu!

Tuona vuonna kaupungissa oli vain 40 "savua" eli ruokakuntaa. Kun valtion puolesta käytiin tarkastamassa asukkaiden elinoloja ja kysyttiin, millä työllä he elivät, niin selvisi, että he kävivät työssä kaupunkiin kuulumattomien talonpoikien taloissa. Perheillä oli yleensä asuttavanaan vain rakennus, jossa oli yksi huone, tupa ja että sen ympärillä tontti, johon mahtui vähän viljelystä.

Erik Pietarinpojan jälkeläiset joutuivat kärsimään isänsä köyhtymisestä, sillä mitään jakamista ei pesässä enää ollut heille. Niinpä hänen poikansa Anders oli tuossa v:n 1686 isänsä kuoleman jälkeisessä raastuvan istunnossa peräämässä perintöoikeuksiaan: Anders Erikinpoika Lohtander ... pyysi nyt itkukyynelin (met gråtande tårar), että hänen myllyosuutensa määrättäisiin kirkkoherralle, sillä hänellä ei muutoin ollut millä maksaa isänsä ruumisrahaa".

4 ANDERS ERIKINPOIKA LOHTANDER (k 1703)

Anders Erikinpoika Lohtander aloitti siis elämänsä isän kuoleman jälkeen köyhänä miehenä. Hän nai oulusta Elisabet Johanintytär Leiston, varakkaan miehen tyttären. Hän selvisi vaikeuksistaan, koskapa hän 1690-luvulla omisti Pernulan talon ja tontin siihen kuuluvine maa-alueineen, jotka hän oli ostanut.

Niinikään hän osti Michel Monois-vainajan aikanaan omistaman talon raati- ja kauppamies Petter Langhilta 30 taalarilla.

Kevättalvella 1711 toivat arkangelilaiset kauppiat Kajaaniin 4 300 kyynärää sarkaa suorittaen siitä tavallisen tullin. Eräs Oululainen kauppias kuitenkin väitti, että se on muka tuotu salaa maahan ja sai aikaan sen, että sarkaerä takavarikoitiin. Raivostuneina arkangelilaiset kauppiat kokosivat sotaväkeä ja hyökkäsivät 13 maaliskuuta 1712 Kajaaniin kostamaan ja ryöstämään. Asukkaita kohdeltiin julmasti ja "ainoastaan harvat ehtivät paeta linnan suojaan", kertoo historioitsija. Suurin osa kaupunkia poltettiin.

Iso viha alkoi seuraavana vuonna ja ulottui Kajaaniin v. 1715. 1716 linna valloitettiin lopullisesti ja räjäytettiin usean kuukauden piirityksen jälkeen. Kaupunki oli silloin jo perustuksiaan myöten tuhottu. Väki pakeni jälleen näitä levottomuuksia. Minne Lohtanderit olivat sodan jaloista menneet ja mihin aikaan, siitä ei ole tietoa. Sen vain tiedämme, että Kajaaniin kokoontui raati ja että Anderssin leski

"Liisa" (Elisabet) asui vielä omassa talossaan ja maksoi veronsa v. 1705. Vuoden 1712 luettelossa Kajaanissa ei ole yhtään Lohtanderia. Sillä välillä he ovat siis paenneet.

Venäläiset joukot poistuivat Kajaanista vuoden 1718 maissa ja jo 1720 sinne oli tullut entisiä asukkaita. Kunnallinen elämä pantiin käyntiin. Vuoden 1722 alussa tai edellisen vuoden lopussa sinne ilmestyi Eric Lohtander mukanaan vaimonsa Maria Matintytär Ronkanen. Tämä on pääteltävissä siitä kun ennen porvariksi pääsyä vaadittiin vuoden ja päivän asuminen kaupungissa ja tammikuussa 1723 kaupungin raastupa kehoitti Erikiä tekemään porvarinvalan. Kenen Lohtanderin poika tämä Erik sitten oli? Eräässä kirkollisessa kirjassa (Comm. bok) vuodelta 1747 mainitaan, että Lohtala n:o 2:ssa asuu poikansa Erikin luona "vanha äiti" Lisa Johansdotter nauttien ehtoollista viimeisen kerran 26.4.1747. Tämä Erik oli siis Anders Erikinpojan poika

ERIK ANDERSINPOIKA LOHTANDER (k 1749)

Jo v. 1724, siis vuosi sen jälkeen kun Erik oli vannonut porvarinvalansa, hänet valittiin raatimiehen varamieheksi toimien sittemmin kuolemaansa saakka raatimiehenä. Hänen appensa Matti Ronkanen oli myös raatimies, mutta sortui vanhemmiten usein juopottelemaan. Erikin lanko Johan Rongen oli viskaali.

Vuonna 1728 sekä 13 pv:nä maaliskuuta että 8 pv:nä toukokuuta allekirjoitti raatimies Erich Lohtander muitten mukana hiippakunnassa koottujen kolehtivarojen loppuerät 38 taal. ja 25 1/2 äyriä kup. Varat oli käytettävä kirkon ja "yleisten rakennusten rakentamiseksi".

Raatimies Erik Andersinpoika Lohtander kuului niihin porvareihin, jotka polttivat tupakkaa, maksaen siitä ylellisyydestä veroa 8 hopeaäyriä. - Viinaa keitettiin talon tarpeiksi. Erikin vaimo kuoli v. 1741 ja itse hän nautti viimeisen ehtoollisen 23.12.1747, kuullen seuraavana päivänä.

6 ANDERS ERIKINPOIKA LOHTANDER (1733 - 13.4. 1789)

Andersin kiertokoulutodistuksessa oli kaikissa aineissa latinalainen iso X, mikä silloin vastasi samaa kuin nykyinen 10. Hän asui isänsä kanssa tämän kuolemaan saakka. Hän kävi siis poikana kirkollista kiertokoulua. Kävikö hän myös muuta koulua - ei ole tiedossa. Hän oli kuitenkin opetellut myös lasimestarin ammatin. Naimisiin hän meni postimestari Johan Uhlwijnin tyttären Margareetan kanssa. Tämä oli syntynyt 1731.

Andersin kehityskautena Kajaanissa oli kaupungissa kirkkoherrana Forssius-niminen pappi, joka aivan erikoisella harrastuksena valvoi seurakunnallista opetustointia. Olihan opetustoimi siihen aikaan aivan määräävällä tavalla kirkon käsissä, tuomiokapitulien valvoessa sitä. Varsinaisia kouluja oli vain suuremmissa kaupungeissa, pienemmissä kuten Kajaanissa oli vain alkeiskouluja, pedagogiumeja. Maaseudulla työskentelivät kiertokoulut samaten seurakuntien papiston johdon alaisina.

7 SIIRTYMINEN POHJOIS-KARJALAISEN SUKUHAARAN KANTAISÄKSI

Kesäkuun 7 pv:nä 1756 Pielisjärven pitäjänkokous päätti, että pitäjään saatiin ottaa "koulumestari". Kirkkoherra Jaakko Stenius "Korpi Jaakko" kutsui virkaan Kajaanista Anders Erikinpoika Lohtanderin, jonka asuinpaikaksi tuli Lieksa. Oliko kirkkoherra Forssius jo Kajaanissa käyttänyt Andersia opettajana ja siitä olisi maine kantautunut Steniukselle Lieksaan, ei ole tiedossa. Stenius oli luvannut omin päin Lohtanderille kohtuullisen maksun kultakin opetettavalta lapselta, mutta Lohtander halusi saada palkkansa viljana: kapan viljaa kultakin vanhalta savulta eli siis tilalta. Stenius sai pitäjänkokouksen suostumaan tähän.

Koulumestarilta vaadittiin, että hänen oli oltava viranhoidossaan ahkera läpi vuoden paitsi kiireisten kesätöiden aikana vähän yli kuukauden ajan, jolloin lapset eivät joutaneet istumaan koulussa ja koulumestarin piti hankkia karjalleen rehua tullakseen toimeen niukanpuoleisella palkallaan. Viimeksi mainittu toteamus osoittaa, että koulumestarilla edellytettiin olevan itsenäinen maanviljelys, jossa oli

karjaa. Näin olikin Lohtanderin kohdalla. Hänen tilansa oli Lieksassa. Hevonen hänellä oli mm. virkamatkvoja varten omasta takaa. - Sivutulojakin hän hankki Lieksassakin lasinleikkaustyöllä. Hän maksoi ainakin v. 1763 veroa tupakanpoltosta.

Anders jätti opettajantoimensa kaikesta päättäen v. 1771. Vuosina 1772 - 1775 hän asui maanviljelijänä Lieksan Pankakoskella, missä hänellä oli Junnala-niminen maatila. Hän kuoli 13.4.1789 ilmeisesti kotonaan Pankakoskella. Perhe Lohtander löytyy viimeisen kerran Pielisjärven kirkonkirjoista 1790, jolloin isä Anders on merkitty kuolleeksi. Leski ei enää löydy seuraavassa kirjassa saman kylän kohdalta.

Andersin leski Margareeta muutti nuorimman poikansa kanssa Nurmekseen, jonka seurakunnan kirjoista hän löytyy ensi kerran v. 1793, asuen aluksi Nurmekskylässä n:o 13, myöhemmin Karhunpäässä n:o 8:ssa, sitten 16:ssa ja lopuksi Höljässä n:o 6:ssa, asuen koko ajan nuorimman poikansa ANDERSin luona.

Tästä ANDERS LOHTANDERISTA haarautuvat Nurmeksen pitäjältä lähteneet Lohtanderit, Lohtajat ja Louhivuoret.

Anders muutti sukunimen Lohtajaksi v. 1906. Hänellä oli 12 lasta:

Anni

Eetu

Antti Lapset: Matti, Kalle, Alpo, Hanna, Helmi, Tyyne ja Aino

Mikko Leo ja Reino

Riitta

Pekka Pekka Blick

Kalle

Ida Kotilainen Kauko, Vilppu, Paavo ja Otto

Eero Gamilla

Sikke

Heikki Annaliisa, Topi, Maija, pekka ja Eero

Olga

OSKARI JA IDA, ELI ”ANANIAS JA SAFIIRA”

Ensimmäinen maailmansota pauhasi Euroopassa tuhoisimmillaan. Suomi sentään sai olla sivussa. Vanhalan Samuli Kotilaisella oli piikana nuori, kaunis ja tarmokas nainen. Hän oli syntynyt Höljässä 22.04.1893. Vanhalan pihapiiri kaivoineen ja navettapolkuineen näkyi hyvin Tattarin talon ikkunaan. Isäni Samuli Oskari oli rakastunut setänsä piikaan ja usein katseli ikkunasta sinnepäin nähdäkseen edes vilauksen mielitietystään. Kun hän totesi toisten huomaavan hänen viipymisensä niin usein ikkunan ääressä, oli hän ihastellut, että "kyllä tuo tuomi on kaunis kukkiessaan". Sekin näkyi ikkunasta. Tästä päätellen tuo rakastuminen osui vuoteen 1915, koska heidät vihittiin ennen tuomen kukkimista keväällä 20.04.1916. Äitini tuli Tattariin miniäksi ja 12.08.1917 syntyi vanhin veljeni Kauko. Syntymävikana häneltä puuttui pehmyt kitalaki ja kitakieleke. Siitä syystä kieli tukki hengityksen aina kun hän kääntyi selälleen. Häntä oli lakkaamatta vahdittava. Usein äiti ehti hätiin viime tipassa lapsen ollessa jo tajuton ja sininen. Se oli ollut hyvin raskasta aikaa seuraavaan kevääseen asti, jolloin Kauko oppi itse heräämään ja kääntymään.

Vapaussota oli alkanut. Valkoiset pitivät Vanhalaa ja Tattaria etappipaikkanaan kun etsivät "punikeiksi" leimaamia ihmisiä. Kerran tällainen partio tuli taloon ja yöpyi sen suureen tupaan, joka oli mitoiltaan 9 x 10 m. Seinustan pitkällä penkillä pärekorissaan nukkui pieni Kauko. Yläpuolella oli naulakko, jossa noin 3,5 m:n pituisessa lankussa oli tappeja parinkymmenen sentin välein. Siihen sankarit laittoivat kivääriinsä. Kosteassa sisäilmassa niistä alkoi tippua likaista vettä pienokaisen päälle. Äitini oli vaatinut aseita poistettavaksi, mutta sotilaat eivät olleet kuulevinaankaan. Niinpä hän keräsi kivääreitä syliinsä kuin halkoja - vei ne ulos ja heitti korkeitten rappusten päästä lumikinokseen. Oli siihen sitten jostakin ilmaantunut porukan upseeri, joka oli teettänyt kivääreistä kaksi 8 asean kekoa, joiden vartioimiseksi hän jakoi miehille vuorot. Ida äidissä oli temperamenttia myöhemminkin. Erikoispiirteenä hänellä oli vertaansa vailla oleva sanavarasto, sekä ilmeikäs, kuvaileva puhetapa. Lieneekö ollut sukunsa perintöä. Siitä kerrotaan jaksossa siteet Lohtajiin.

Isäni oli aina noiden puhdistuspartioitten liikkussa mennyt jonnekin piiloon. Mm. vaimonsa kotona Höljäkän Oravisärkässä hän piileskeli jopa kellarissa pahimman ihmismetsästyksen aikana. Hän ei halunnut osallistua ihmisjahtiin ja nämä partiot olivat herkästi tulkinneet asiat siten, että jos täysi-ikäinen mies ei ollut heidän joukossaan, niin hän oli tietysti vastapuolella. Aivan tälläkin perusteella olivat monet saaneet kuulun kalloonsa. Isän vanhempi veli Veikko oli valkoisten joukoissa ja hänen setänsä Samuli Ilmari - Vanhalan isäntä - oli edellisenä syksynä valittu kylänlahden suojeluskunnan päälliköksi. Liekö sekin vaikuttanut kun isääni ei oltu edes kysely liittymään kummallekaan puolelle.

Isäni Oskari, joksi häntä kutsuttiin, oli erittäin hyväluontoisen ja uutteran miehen maineessa. Äitiäni voisi kuvata sanalla tomera. Naapureitten käyttämä Lempinimi oli "Ananias" ja "Safiira". Asuttuaan Tattarissa muutamia vuosia he siirtyivät Tattarin maalla olleeseen Lamminkorven mökkiin, jonne oli vähän toista kilometriä Tattarista. Siellä varttuivat Kauko ja Vilppu, sekä syntyi vielä Maila, Paavo ja Otto, tämän muisteluksen kirjoittaja. Samana vuotena, jona Otto syntyi, sai Oskari valmiiksi uuden kodin, jolle tuli nimeksi Käpylä. Siitä lähtien omasta elämästäni perheen nuorimmaisena kerron eri jaksossa.

Oskari Kotilainen oli harras kristitty. Hän opasti koko perheen lukemaan ja tutkimaan raamattua. Hänen oma esimerkinsä tasapainoisesta ja lämminhenkisestä elämästä ja toisten ymmärtämisestä oli hieno osoitus siitä, että hän myös eli uskonsa mukaan. Niinpä koko perhe nuorinta poikaa Ottoa lukuunottamatta kastettiin Jehovan todistajiksi v. 1936. Iän myötä ja voimien vähennyttyä Oskari myi Käpylän pienen tilan ja muutti poikansa Vilpun luo Egyptinkorpeen. Eleli siellä hyväntuulisena Ukkina monet vuodet kunnes sai aivoverenvuodon ja menehtyi siihen 13.07.1965. Ida Elina kuoli 11.12.1970.

MUISTIKUVIA IIDASTA JA OSKARISTA

Vilpun tytär Airi Lautakari on kirjoittanut muistiin joitakin Iida-mumminsa kertomuksia elämän tapahtumista. Tässä niistä muutamia:

"Lamaa" ja "Köyhyyttä"

Nyt puhutaan lamasta. Kuulun suuriin ikäluokkiin. Köyhyyttä oli minunkin lapsuudessani, mutta se oli erinimistä. Se ei ollut lamaa. Se oli jälleenrakennusaikaa. Se oli sotakorvausten maksuaikaa. Oli se korttiaikaakin, alussa, juuri ja juuri muistan.

Meitä oli neljä sisarusta, melkein samankokoisia. Äiti keitti oman pellon sadosta huttua. Aina se ei maistunut, alettiin ronklata ruoalla. Silloin mummo otti puheenvuoron ja kertoi tositarinan omasta nuoruudestaan. Niitä tarinoita riitti ja riitti ja ne olivat tehokkaita. Eivät ole unohtuneet vieläkään. Mummo syntyi seitsemän vuotta ennen vuosisadan vaihdetta. Hän eleli nuoruuttaan Pohjois-Karjalan rajaseudulla. Sisaruksia oli kaksitoista. Mummo kävi ompeluopin ja hänestä tuli hieno nainen. Vanhassa valokuvassa hänellä on röyhelöpusero ja lierihattu. Oi, kuinka tyylikästä.

Johtuikohan tuosta tyylikkyydestä, että hän pääsi ison talon pojalle vaimoksi? Talo oli pitkät ajat palvelut kestikievarina. Nuorena emäntänä kaksikymmentäluvulla Iida-mummo vastasi keittiötöistä. Siinä ohessa hän ompeli suurelle perheelle vaatteita.

Tuohon aikaan oli tavallista, että tuvan oven pieleen ilmestyi kerjäläinen. Tapana oli syöttää leivän anoja kylläiseksi ja panna vielä eväspussi täyteen leipää. ja sitten vasta lähettää taipaleelle. Mutta nyt pä ovella olikin pieni poika. ”Antaisiko täti leipää?”

”Antaahan täti, tulehan lähemmäs. Hyvä isä sentään, sinähän olet täissä!” Sitten seuraa Iida- mummon seikkaperäinen selostus siitä, miten paljon täitä mahtuu yhteen pieneen poikaan ja hänen ryysyihinsä.

Iida alkaa lappaa lämmintä vettä hellan päältä suureen puusaaviin. Kun vettä on tarpeeksi, hän komentaa pojan riisumaan ja kiipeämään korkean saavin reunan yli veteen. Samantien Iida käärii pojan repaleiset ryysyt nytyiksi ja nakkaa uuniin. Silloin poika parahtaa: ”Älä täti polta minun ainoita vaatteitani.” Mutta Iida ei ole turhaan ompeluopissa ollut. Kädenkäänteessä hän pienentää miesten isoista vaatteista pojalle sopivia, ompelee vielä lopuksi uuden leipäpussinkin olalle. Siten pää putsataan täistä paloöljyn kanssa. Iho on rikki ja kirvelee, mutta täit saavat kyytiä. Kun uudet vaattet ovat yllä ja maha ja pussi ruokaa täynnä, poika lähtee eteenpäin niin kuin kerjäläisten on tapana.

Kului vuosia, toistakymmentä vuotta. Iida tapaa lähikauppalan kadulla komean sotilaan, joka puhuttelee häntä. ”Täti ei taida tuntea minua? Olen se poika, jonka te pelastitte täikuolemalta.”

Tässä kohtaa tarinaa on pitkä, vaikuttava tauko. Ruishuttua väkinäisesti syövät lapsenlapset saavat aikaa sisäistää kertomuksen. ”Täikuolemalta.” Kai sellaiseenkin voi kuolla. Ensin kulkea kerjäämässä ja sitten kuolla täihin.

Nyt on siis lama. Tuleekohan vielä kerjäläisiä? Ja täikuolemia? Iida mummo on poissa, en voi kysyä.

Kuvista tuli mieleeni...

Vanhoja valokuvia on mukava katsella. Mummovainajan albumi on oikea aarreaitta. Kuvat ovat mustavalkoisia, useimmat melko pieniä. Eikä niissä hymyillä. Vanhaan aikaan valotusaika oli sen verran pitkä, että kuvattavan ilme vakavoitui liikkumattomaksi kameran laukaisimen rapsahdusta odotellessa.

Yhdessä kuvassa mummo istuu nurmikolla ruudullinen leninki päällään, pieni hymynkare kasvoillaan ja näyttää melkein kevytmieliseltä vakavailmeisten sukulaisten seassa.

Tuostapa tulikin mieleeni se juttu, kun ukki Oskari oli kotona käymässä kaukaiselta savottatyömaaltaan. Vielä ennen työreissulle lähtöään hän auttoi mummo Iidaa navetassa raskaimmassa hommassa, lannanluonnissa. Ja kun työ oli tehty, Oskari lähti navetasta lämpimän höyrypilven saattelemana, sulki oven ja asetti ajatuksissaan pönkän oven taakse, polkaisi sen vielä kumiteräsaappaallaan napakasti paikalleen.

Iida kuuli kolinan ja huusi heti Oskarille, muttei saanut vastausta. Lypsykiulu suihki rytmikkäästi viimeisiin maitopisaroihin ja Iida lähti ovelle. Kiinni oli ja pysyi. Iida huusi ja mekasti, kolisteli ja hakkasi lypsyjakkaralla ovea, mutta Osakri ei kuullut. Hän oli ollut koko ikänsä huonokuuloinen. Pian Oskari oli tallissa Pollea valjastamassa ja ajatus oli jo kaukana salolla ja tukkikämpillä. Saman päivän sottaan siellä oli mieskin.

Mutta vaimo oli navetassa ja oven ulkopuolella oli tukeva pönkkä. Ikkuna oli pienen pieni, niinkuin entisajan navetoissa oli tapana. Lämpöä ei karkuutettu harakoille. Iida toivoi, että joku naapuri tulisi käymään. Mutta eihän kukaan näin aamupuoleen, jokaisella on työnsä ja kiireensä. Navetan vanki oli jo pannut merkille ainoan pakotien, sontaluukun, muttei halunnut siihen turvautua, mikä olikin ymmärrettävää, olihan Iida ompeluopin käynyt hienommankin päälle ymmärtävä naisihminen. Mutta

naapuria tai satunnaista kulkijaa ei kuulunut. Niinpä oli käytettävä sitä ainoata mahdollista reittiä, josta juuri vastikään oli luotu tuore lanta tunkioon.

Tässä kohtaa tarinaa me lapset aina nauroimme makeasti, sitä enemmän, mitä nuorempia olimme. Varttuessamme edistyimme myötäelämisen kyvyssä ja aloimme jo antaa ymmärtäväisiä välikommenteja, että voi kauheata, mahdoit sä haista. Ja varmasti olit ukille vihainen.

Mutta aika työskenteli tässä tarinassa ukin puolesta. Savotoilla oltiin kuukausikaupalla kerrallaan, matkat kun olivat pitkiä. Iida sai purkaa kiukkunsa kärjen tuttaville ja naapureille. Jutulle naurettiin yhdessä. Iida ehti jo ikävöidä miestänsä. Kun Oskari vihdoin saapui talven kääntyessä kirkkaaksi kevääksi, oli Iidan anteeksianto jo kypsynyt. Kyllä Oskari silti sai kuulla olevansa kuulematon horisko, mutta senhän mies tiesi jo ennestään.

Ukki on kuvissa vakava, katse mietiskelevä. Sellaisena ukin muistankin, vaikkapa pohtimassa, miten hellapuut saisi siirrettyä kätevämmiin lastuvalta tupaan.

”Kaikki se kärsii...”

Mummollani Iidalla oli ollut värikäs elämä miehensä Oskarin rinnalla. Mummon ei tarvinnut kertoa toisten kirjoittamia valmiita satuja. Hänen elettyyn elämäänsä perustuvat tarinat vetivät vertoja jännittävimille Andersenin saduille.

Kerran kauniina alkukesän sunnuntaiamuna Iida ja Oskari touhusivat tavallista ripeämmin askareensa lehmien, vasikoiden ja hevosen parissa. Oli nimittäin päätetty lähteä sukuloimaan naapurikylän puolelle. Matkaa kertyi useita kilometrejä pientä metsätietä pitkin järven rantaan ja soutumatkaa toinen mokoma.

Linnut lauloivat ja luonto röyhysi tuhlailevaa alkukesän vireyttä. Oskarilla oli taipumusta filosofoitiiin ja suuriin suunnitelmiin. Hänen taipumuksensa syrjään vetäytymiseen ja yksin viihtymiseen saattoi johtua osaltaan huonosta kuulosta. Mikäpä oli keskittyessä korkeisiin ajatuksiin, kun melu ei häirinnyt siinä määrin kuin muita kuolevaisia.

Oskari on siis ajatuksiinsa vaipunessa mielentilassa kun hän Iidansa kanssa ajaa karjan laitumelle ja lonksauttaa veräjän kiinni. Sitten pariskunta astelee vihreän pihanurmen poikki aitalle, jonka orsilla parempia vaatteita säilytetään. Parasta päälle, tietenkin. Iida vielä asettelee lenkinsä irtokaulusta aitan hämärässä vanhan peilin äärellä. Oskari taisi jo saada vaatteet päälleen. Hän avaa oven, kirkas valo tulvahtaa aittaan ja samantien ovi kolahtaa kiinni ja Oskari pistää sen vaistomaisesti säppiin. Hän on kävelemässä jo pihaportin luona, kun Iida alkaa kolistella ovella. Ensin hän ryskyytä nyrkillä, sitten oikein olkapäällä työntäen, ja kiukku antaa lisää voimia, mutta ovi kestää. Iida alkaa huutaa niin kovasti kuin vain jaksaa, mutta Oskari on jo menossa rinnettä alas, hongikon keskellä, alkukesän linnunlaulu ympärillään. Ei kaukainen aitan sisältä tuleva ääni mitenkään savuta hänen korviaan.

Iida etsii turhaan työkaluja. Ne ovat toisen aitan puolella ja liiterissä. Ikkunaruutukin on liian pieni aikuisen kulkureitiksi. Pakko on alistua. Hän selailee vanhoja kuvalehtiä, joita on varastoitu aitan hyllyille. Sitten ei auta muu kuin ottaa ettone, muutama tunti siinäkin kuluu rattoisasti. Iidalla ei ole kelloa, mutta auringon kierrosta hän tietää, että on jo iltapäivä. keljuttaa. Aika matelee. - Tällaista se on kuulemattoman kanssa.

Oskari soutaa järven yli, airot pitävät rytmikästä kolahteluaan. parin tunnin matkanteon jälkeen hän on perillä. Talon väki tulee ulos vastaan. - Minnekkä sinä Iidan jätit? Silloin Oskarille kirkastuu koko kolkko totuus. - Se taisi jäädä aittaan. Samantien hän pyörtää jalkansa veneelle eikä jää edes kahville pyynnöistä huolimatta. Paluumatka sujuu vauhdikkaasti, vaikkei hän välillä pitänyt edes lepotaukoa.

Iida kuulee lähestyvät askeleet. Hän antaa tulla sanoja sydämensä kyllyydestä oikein isoilla kirjaimilla. Kyllä tuohikorvakin kuulee. Mutta Oskari onkin kaukaa viisas. Hän kehitteli soutuessaan stradegisen

suunnitelman. Hän avaa oven säpin pitkällä seipäällä, joten siitä syntyy muutaman metrin tuiki tarpeellinen etumatka.

Tarinan tässä kohdassa mummo nauraa kihertää vuosien saatossa vitsiksi muuttunutta tiukkaa tilannetta.
- Silloin ukki kuuli hyvin, mitä asiaa minulla oli. Huono kuulo ei haitannut.

Lida oli tomera

Rento oli parhaassa iässään oleva hyvälypsyinen lehmä. Se oli kasvanut vasikasta asti Käpylän laitumilla, joihin kuului myös Pöllönmäki ja Everikin lammen pohjoispuolinen puronvarsi luonnon niitty. Alue oli ympäriinsä aidattu jotta karja sai siellä vapaasti laiduntaa. Joka ilta lehmät tulivat verkalleen kotihakaan lypsettäväksi ja saamaan töntelillisen niitettyä nurmiheinää makupalakseen. Usein äiti kutsui niitä sointuvalla äänellä: ptrui kotiin ptrui kotiin ptrui ptruii. Tai Lilla kotiin, Mansikki kotiin Rento kotiin ptrui ptruii. Ja sieltä ne tulivat kiirettä pitämättä tutuiksi tulleita polkujaan.

Alkoi talvisota. Kotikyläni väki joutui lähtemään evakkoon. Lotat ja suojeluskuntalaiset keräsivät kylän lehmät ja muun karjan härkävaunuihin, joilla ne vietiin Savoan evakkoon kuten ihmisetkin. Kun välirauha sitten tuli maaliskuussa 1940, niin alkukesästä lehmät piti palautettaman takaisin koteihinsa palanneille omistajilleen. Meikin saimme Lehmämme, mutta äiti sanoi heti toisesta ”tämä ei ole meidän Rento”. Niinpä hän lähti ottamaan selvää, minne Rento oli joutunut. Se oli ollut kuin salapoliisin työtä. Onneksi Rovastilan Aililla oli mahdollisuus saada luettelot, mihin mistäkin otetut lehmät oli evakoiksi sijoitettu. Äitini ja Aili matkustivat Savoan ja sieltä oikeasta osoitteesta löytyi Rento. Se oli yhinälläan ilmaissut tuntevansa äitini. Kun Ailikin sen saattoi todeta he ottivat lehmän mukaansa talonväen vastustelusta huolimatta. Kaipa he sopivat vaihtuneen lehmän palauttamisesta, niin muistelen puhutun.

Pöllönmäen yli tultua lähti maantieltä kotiini vähäinen metsäpolku. Äitini ja Aili taluttivat lehmän sen alkuun ja avasivat portin, josta pääsi sen laitumen puolelle, jossa Rento oli jo useat kesät ehtinyt laiduntaa. Vähän matkaa käveltyään lehmä oli pysähtynyt, pudottanut polulle läjän ja sitten viuhauttanut häntäänsä ja hypähdellyt kuin vasikkana ollessaan ennen kuin oli lähtenyt melkein laukkaamaan koti pihaa kohti. Silloin oli Aili tunnustanut äidille, että hän ei ollut ihan sataprosenttisen varma ennen kuin vasta nyt. Niin päätyi onnellisesti meidän lehmieimme evakkomatka. Muitakin eläinten vaihtumisia oli tapahtunut, mutta nekin olivat aikaa myöten oienneet. Tämä tapahtuma kuvastaa hyvin Iidan otetta asioiden hoitoon.

Samuli Oskarin ja Idan lapset:

1. Kauko 12.08.1917 - 04.09.1989 Oli utterra ja auttavainen poikamies. Haudattiin 16.9. Lieksassa. Läsä oli 65 henkilöä.

2. Vilppu Kullervo 18.08.1918 - 04.12.1978, Aune Pitkänen s. 26.12.1926

Lapset: 1. Lauri 05.05.1947 Minna Korhonen. Lapsia 3

2. Pentti 12.09.1948 Birgit Kukkula. Lapsia 2

3. Airi 14.11.1949 Pauli Lautakari. Ei lapsia

4. Eeva 02.09.1952 Pauli Poikajärvi. Lapsia

5. Pekka 23.10.1963

6. Heikki 20.08.1966 Maarit Huotari

3. Maila Inkeri 20.07.1920 - 24.12.1920 Tukehtui hinkuyskään.

4. Paavo Aulis 22.07.1925 - 02.07.1934. Hukkui Everikin lampeen.

5. Otto Tapio 20.08.1926, Laina Kaarina Rintala 21.09.1921

Vihitty 05.09.1953 Lapsia 2:

1. Jukka Antero 19.07.1955, Riitta Talja 10.02.1858

2 lasta.

2. Leea Kaarina 30.04.1964, Timo Saarela 26.10.1965

(Timon isä kuoli 29.06.2001)

OTTO KOTILAISEN ELÄMÄN TARINA

LAPSUUS

Eväät elämän taipaleelle

Syntymäpaikkani on ollut Pielisjärven pitäjän Kylänlahden kylässä Tattarilan maalla sijainnut Lamminkorven mökki. Siellä on Otto pojan ensimmäinen parkaisu kajahtanut ilmoille 20.08.1926. Mökki oli pieni. Siinä oli noin 4x4 m:n tupa, läpi kuljettava porstua ja sen toisella laidalla konttuuri eli säilytyshuone. Savusauna sijaitsi parinkymmenen metrin päässä ja metsään raivattu pihapiiri "viljelyksineen" oli ehkä 30 aaria.

Tuossa mökissä en kuitenkaan tarvinnut enempää asua, sillä heti synnyttyäni isäni sai valmiiksi uuden kodin, jolle tuli nimeksi Käpylä. Vanhasta mökistä siihen oli matkaa vain noin 300 metriä ja Everikin lampeen noin 60-70 metriä. Paikkakuntalaiset nimittivät isääni edelleenkin Lamminkorven Oskariksi ja minä olin Lamminkorven Otto.

Olin ollut pienenä hyvin vilkas ja utelias. Villivarsaksikin mainittiin. Osasin lukea ja vähän laskeakin ennen kansakouluun menoani. Kertotaulun osasin ulkoa mistä kohtaa hyvänsä. Siitä syystä pääsin suoraan yläkansakoulun ensimmäiselle luokalle 26.8.1935. Samana syksynä aloitti kylässämme myös alakoulu, johon olisin joutunut monien ikäistenni tavoin ellen olisi jo niin paljon osannut. Toisella luokalla sairastelin paljon. Poissaoloja oli kertynyt todistukseni mukaan 174 tuntia. Olisin jäänyt muuten luokalleni, mutta sain keväällä toiset kiinni ja läpäisin kokeissa. Opettaja kehui minun olleen hyvin nopea oppimaan. Todistus jäi kuitenkin keskinkertaiseksi.

Opettaja Otto Saarelainen

Kylänlahden kansakoulussa oli paljon koululaisia siihen aikaan. Enimmillään lienee ollut yli 50. Pääsin siis 9 vuotiaana suoraan ns. yläkouluun, joka kesti neljä vuotta. Kahta ensimmäistä luokkaa opetti Otto Saarelaisen rouva Lahja Saarelainen. Hänestä muodostui minulle kuva hyvästä, lempeästä ja äidillisestä opettajasta.

Otto E. Saarelainen oli 3. ja 4. luokkien opettaja. Hän oli syntyjään naapurikylästämmme Varpasesta. Siellä hänen äitinsä oli kerran sanonut Oton toiluksista, että "tuo mejän Otto se on semmonen tötterö". Siitä se lempinimi levisi ja varsinkin kaikki koululaiset käyttivät tuota nimeä pääasiassa takanapäin ja usein vähän halventavaan sävyyn. Nyt jälkikäteen arvioiden "Tötterö Otto" oli hyvä opettamaan, mutta kurituksessa hän käytti keinoja, joita nykyään ei sallittaisi.

Nurkassa seisottaminen oli yleisin kuritusmuoto, mutta vähän kovempaa kuritusvälineenä oli noin 70 sm pitkä nahkaremmi. Komento kuului: "kädet eteen" ja sitten tuli remmiä kynsille, että läiskyi. Jos käsiä ei nostanut eteenpäin, oli joskus vaihtoehto: "vai paljastetaanko pylly, että kaikki näkevät". Kukaan ei valinnut viimeksi mainittua. Kerran joku oppilaista, muistaakseni Aripän Yrjö Puumalainen oli kuritettavana. Pani eteen vain toisen kätensä ja kun opettaja sivalsi siihen, Yrjö tarttui remmiin ja kiskaisi sen itselleen ja heitti luokan toiseen päähän asti ja käveli voittajan näköisenä ovesta ulos, eikä tullut takaisin samana päivänä.

Rovastilan Jaakko oli yli puoli vuotta vanhempi minua. Meillä oli suuri kokoero. Jaakko oli vanteraa ja ikäisekseen keskitasoa isompi, minä taas hintelä ja hyvin lyhytkasvuinen. Jostakin syystä Jaakko silloin tällöin kiusasi minua. Olisiko ollut vuosi 1938 syyslukukautta kun Jaakko painoi minut alleen lumihankeen ja hankasi kintaillaan lunta kasvoihini ja työnsi lunta kauluksen aukosta paitani alle. Minä tietysti kiljuin kuin jellona ja rimpuilin vastaan, minkä jaksoin. Opettaja kuuli metelin ja kiirehti erottamaan tappelupukarit. Nähtyään opettajan tulon Jaakko otti jalat alleen, mutta minut opettaja sai kiinni niskasta ja vetää retuutti rappujen eteen, josta otti pelkäksi ruodoksi kuluneen kuusen havun rungon, jolla alkoi leipoa minun takapuoltani. Silloin tuo Yrjö Puumalainen, joka oli ilmeisesti muutamia vuosia vanhempi meitä muita ja jo lähes täysikasvuinen isokokoinen mies, tuli ja tarttui opettajan kädessä olevaan karahkaan ja sanoi jotakin tämäntapaista: - tällä ette lyö Ottoa, ei se mitään pahaa tehnyt ja kiskoi risun pois opettajalta. Siinä hötäkässä pääsin karkuun. Juoksin maantielle ja siellä huusin ”Tötterö, Tötterö, Tötterö”. Samaa kyytiä juoksin kotiin asti.

Seuraavana päivänä en olisi millään lähtenyt kouluun, sillä pelkäsin opettajaa. Olinhan nimitellyt häntä tötteröksi. Äitini sanoi topakasti, että kyllä nyt mennään ja vei minut vastentahtoisena koululle. Opettaja käski minut menemään pulpettiini ja jäi hetkeksi äidin kanssa kahden. Mitä lienevät jutelleet. Tilanne oli opettajallekin selvinnyt ja nyt Jaakko kutsuttiin luokan eteen. ”Kädet eteen” kuului taas komento, mutta kun remmiä ei ollutkaan käsillä otti opettaja karttakepin ja sillä alkoi lyödä Jaakkoa kynsille. Tulos oli, että yksi sormi murtui tai meni pois sijoiltaan. Sen seurauksena tuo tapahtuma meni koulun johtokunnan käsiteltäväksi. Liekö opettaja Otto Saarelainen saanut nuhteita kun karttakeppikuritukset loppuivat siihen.

O. E. Saarelainen oli hyvin ”isänmaallinen”. Adolf Hitler oli hänen ihanteensa ja siksi hän piti samanlaista kampausta kuin Aatukin ja tuuman levyinen ylähuuliparta oli jetsulleen samanlainen. Hän opetti meille lipun nostoa ja sen tervehtimistä järjestämällä harjoituksia. Jonossa marssittiin lipputangon ympärille piiriksi ja kun lippu oli nostettu piti jokaisen nostaa oikea käsi suorana lippua kohti samalla tavalla kuin natsit Hitler tervehdyksessään ja sitten kajautettiin hyvin harjoiteltu lippulaulu.

Kotona minulle kuitenkin selitettiin, että Jumala ei hyväksy minkäänlaisen maallisen vallan tunnusten palvontaa. He näyttivät esimerkin Danielin kirjan kolmannesta luvusta, miten nuoret tosi Jumalaan uskovat menettelivät kun olisi pitänyt tehdä palvontateko vallan symboliksi rakennetulle patsaalle. He kyllä kunnioittivat kuningasta ja hallitusta, olivathan he itsekkin korkeita hallituksen virkamiehiä, mutta palvontatekoon he eivät suostuneet. He tottelisivat ehdottomasti vain Jumalan antamaa käskyä 2. Mooseksen kirja 20: 3-5. (Luepas huviksesi nuo kohdat)

Tuli sitten tuo lipunnostoseremonia. Olisiko ollut itsenäisyyspäivä, en muista, mutta minä en nostanut kättäni opettajan opettamaan lipun tervehdysasentoon. Opettajan hahmo muuttui, hän kihisi kiukusta kun tuli tempomaan kättäni ylös. ”Johan on kumma jos käsi ei nouse”. Työnsin nyrkkiäni yhä lujemmin taskuuni, vaikka välillä jalat nousivat irti maasta. Toisten oppilaitten naurun tirskahtukset säestivät punaiseksi muuttuneen opettajan ähinää. ”Tästä kyllä vielä puhutaan” uhkasi opettaja ja jätti asian sillä kertaa sikseen. Ei siitä puhuttu kyllä myöhemminkään. Koin voittaneeni ja itsekunnioitukseni kohosi.

Opettaja Saarelainen oli hankkinut auton. Se oli kantti kertaa kantti ja lippa, eli T- mallin Ford. Se piti käynnistää kammesta pyörittämällä. Monta kertaa opettajamme väänsi kammesta hiki hatussa itsensä väsyksiin ja monta kerta me oppilaat saimme työntää sitä käyntiin. Kun moottori sitten alkoi rötistä tuli opettajan kasvoille hyvin ansaittu tyytyväisyyden ilme.

Taisi olla syksyä 1944 kun olin Lampilan Paavon puimakoneen mukana koulun pellon laidassa puimassa opettajan pientä viljaerää ja kahvitauolla juttelin opettajan kanssa tuntui, että molemminpuolinen ymmärrys ja kunnioitus oli jäänyt jäljelle menneistä kouluvuosista. Hän toivotti

tervetulleeksi vielä kesken jääneille ns. jatkokursseille, mutta arvelin silloin, ettei nyt siihen ole aikaa kun täytyy tehdä näitä miesten töitä.

Evakossa

Olin 13 vuotias kun talvisota alkoi 30.11.1939. Kylänlahden kylän väki vietiin heti evakkoon pääasiassa Lapinlahden kuntaan Savoan. Meidän perhe jäi vielä kotiin koska asuimme hiukan syrjässä Lamminkorvessa. Vain kaksi lehmäämme vietiin evakkomatkalta karjankuljetusjunaan. Pian meidätkin määrättiin poistumaan kylästä. Peitimme piirongin, vuodevaatteita, työkaluja ym. tavaraa sementtiseinäiseen maakellariin, jonka oven peitimme riuuilla, havuilla ja lumella. Uskoimme, että pääsemme ehkäpä piankin palaamaan tai ehkäpä vihollinen ohittaa tämän syrjäkolkan huomaamatta tavaroitamme. Kissalle jätettiin lihaa ja maitoa lattian alle.

Olikohan itsenäisyyspäivän jälkeinen päivä kun äitini ja minä ajoimme Höljäkkään ukki-Paavon hevosella, joka jäi hoiwiimme ukin ja mummin lähtiessä evakkojunaan jo muutamaa päivää aikaisemmin. Seuraavalla viikolla äiti ja minä palasimme ukin hevosella takaisin kotiin noutamaan jotakin. Kissa tuli lattian alta ja naukui surkeasti. Sillä poloisella oli ollut vilu ja nälkä. Annoimme sille lihaa ja maitoa eväistämme ja sitten lämmitimme sitä sylissämmme kunnes se kehräsi. Itkien vein sen sitten ulos ja hakkasin koivurangan päästä ranteeni vahvuisen kepin, jolla sivalsin kaikin voimin pahaa aavistamatonta mirriä takaraivoon. Onneksi se tehoi kerralla, sillä tuskin olisin itkultani pystynyt toista kertaa lyömään. Näin oli pakko olla raaka, jottei eläinparka olisi tarvinnut kärsiä paleltumista tai nälkäkuolemaa. Samana päivänä palasimme takaisin Höljäkkään Heikki-enoni luo.

Olimme Höljäkässä enoni luona ohi joulukuun puolivälin. Pakkaset olivat ankaria. Eräänä iltana kantautui idän ja koillisen suunnalta tykkien jyskettä. Ohuesta yläpilvestä heijastuivat valon leiskahdukset kranaattien räjähdellessä. Se kuului ja näkyi kaukaa. Nurmijärven ja Savijärven väliselle tielle oli linnuntietä yli 25 km. Siellä riehuivat taistelut. Seuraavana päivänä meidät käskettiin lähtemään evakkoon. Isä ja Kauko-veli lähtivät ukin hevosella tavarakuorman kanssa kohti Savoaa, jonne tulivat Pöljän kylään tuttavamme Aku Jääskeläisen mökille joulupäivänä oltuaan matkalla neljä päivää. Äiti ja minä pääsimme evakkojunaan, jonka härkävaunuissa oli makuulavetit ja kamiinat lämmitystä varten. Se jätti meidät Lapinlahden asemalle kymmenien muiden evakuoitujen kanssa. Kirkko oli yksi kokoontumispaikka, josta evakuoituja jaettiin ympäristön taloihin lisäasukkaiksi.

Angiina

Olin siis evakkona Lapinlahden kunnassa. Aluksi olimme muutamia viikkoja eräässä Saarelan talossa. Heti sinne jouduttuamme oli ensimmäisenä hoidettava pois syyhy, jota oli kaikissa samassa talossa asuvissa lapsissa. Petrolillakin koetettiin häätää punkkeja. Se kirveli avonaiseksi raavittua ihoa, mutta ei tappanut punkkeja. Saimme sitten oikeaa syyhyvoidetta, rikin katkuista tummaa mönjää, jolla voideltuna näytimme enemmän neekereiltä. Syyhy sillä kuitenkin parani.

Isä ja Kauko joutuivat lähtemään 06.01.-40 työvelvollisina Karjalan kannakselle linnoitustöihin. Ukki myi hevosensa ja tammikuun loppupuolella ukki, mummi, äiti ja minä saimme siirtyä Horsmanmäen Rimmin taloon lähelle Alapitkän kylää. (11 km.). Nämä muutot olivat liikaa sydänsairaalle mummolleni ja niinpä Ada-mummi kuoli 07.02.1940. Nukuimme kaikki samassa tuvassa. Äitini hoiteli mummia, joka valitteli rintakipuaan. Ennen puoltayötä hän herätti minutkin ja sanoi hiljaa korvaan, että "haluatko olla hereillä kun mummi lähtee". Ukki-Paavo istui sängyn vieressä. Piteli mummia kädestä ja itki hiljaa. Vielä kerran mummi pyysi äitiäni kohottamaan hänen pääpuoltaan, mutta samassa tuli uusi kohta, joka olikin sitten viimeinen. Seuraavana päivänä hommasimme vainajan ukin kanssa riiheen, josta senjälkeen talonväki ei uskaltanut hakea heiniä tai ruumenia karjalle, vaan ukin tai minun piti se tehdä.

Sitten sairastuin angiinaan. Olin sairastanut sitä jo useita kertoja ennenkin, mutta nyt pääsin ensimmäisen kerran elämässäni sairaalaan. Tuossa pienessä sairaalassa minua hoidettiin sen ajan

tietämyksen mukaan. Lääkkeenä taisi olla sulfadiazol – nimisiä tabletteja. Hoitajattaret valkoisissa asuisaan näyttivät enkeleiltä kolmetoistavuotiaan silmissä. Viidentenä päivänä pääsin pois.

Ukki

Suhteeni ukkiini Paavo Kotilaiseen oli ja lapsuudesta lähtien lämmin. Vaikka muut nimittivätkin häntä Ukko-Puavoksi, kutsuin minä häntä aina ukiksi. Hän kävi kotonani Käpylässä usein kertomassa tarinoitaan ja opetti mm. kertotaulun ulkoa jo alle 6 vuotiaana. Kun Talvisota päättyi ja pääsimme takaisin kotiin vierailin usein ukin luona. Ahkerana lukumiehenä hänellä oli paljon kerrottavaa. Tuntikausia hän saattoi kertoa esimerkiksi Monte Criston kreivistä tai jostakin muusta lukemastaan romaanista sisällön elävästi ja tarkkaan. Hän kertoi myös suvun mukana kulkeneita muistitetoja varhaisemmista vaiheista. Kuoromiehenä hänellä oli paljon lauluja, joita hän opetti minulle. Muunmuassa opin monta Vänrikki Stoolin tarinoista tehtyä laulua, joita en ole juuri sen jälkeen kuullut. Esimerkkeinä mainiten: Torpan tyttö, Sven Duufa, Sotilaspoika, Hurtti-ukko ja Gulnew. Muistan ne osittain vielä nytkin yli 70-vuotiaana! Itsekin olen pitänyt lauleskelusta ja parhaimmillaan olen muistanut sanoineen satoja - ehkä lähes tuhatkin laulua. Ne kun painuivat mieleen usein jopa kertakuuntelulla jääden sisälle soimaan aivan kiusaksi asti, kunnes laulu oli kokonaan muistissa.

Samoin ukin kertomista tarinoista lienee jäänyt aineksia niihin tarinoihin, joita itse olen synnyttänyt ja kertoillut. Niiden alkuperää en edes muista, mutta ne ovat muotoutuneet oman mielikuvitukseni mukaisiksi. Esimerkkinä kerron tässä tarinan kieverikydyistä, joka ilmeisesti perustuu ukki-Paavon minulle kertomaan tarinaan, joka soveltuisi noin 1880 luvun alkupuoliskolle.

Susijuttu

Siihen aikaan ihmiset kuljetettiin hevoskyydillä kieverista toiseen ja siten matkustavaiset etenivät pitkiäkin matkoja. Taisin olla noin 10-vuotias kun Tattarila oli Halin ja Mikkilän kestikievarien varatalona. Eräänä iltapäivänä meille tuli joku etelä-suomalainen herraspariskunta ja halusi päästä heti jatkamaan matkaansa Paalasmaahan ja sieltä Juukaan ja edelleen. Isä oli kuumeessa, eikä ketään miestä ollut kotona kieverikyttä hoitamaan. Hetken siinä pohdittiin, mikä neuvoksi. Tuloksena oli, että minähän voisin mennä kyytimieheksi, koska olin ollut isän kyydissä sillä matkalla muutamia kertoja eikä minun tarvitsisi tehdä muuta kuin tuoda hevonen kotiin. Hilippa-tamma osaisi tulla itsekseenkin, olihan se saman reitin niin useasti taivaltanut. Niinpä minut puettiin lämpimästi ja laitettiin kuskipukille vällyihin käärittynä. Kyllä minä olin polleaa poikaa kun pääsin ajomieheksi. Oli se niin suuri kunnia. Matka Paalasmaan kieveriin sujui kommelluksitta ja herraspariskunta häipyi jonnekin.

Siihen aikaan oli sääntönä, että kieverivälin ajaneen hevosen piti antaa syödä sekä levätä pari tuntia ennenkuin sillä lähdetään ajamaan takaisin. Niinpä kieveritalon rengit riisuivat Hilipan ja veivät talliin. Minä itse menin väentupaan odottelemaan ja syömään äidin mukaani laittamia eväitä. Aika siinä alkoi tuntua vähän pitkältä kun kessun savu kirveli silmiä jo pimentyneessä tuvassa. Sitten lopulta tuli joku mies ja sanoi: - No niin poika. Nyt on hevosesi valjastettu ja pääset lähtemään kotiisi -. Asettelin itseni reenperään vällyjen alle ja renki ojensi minulle ohjokset. Oli tosi hieno tunne. Sydämessä aivan sykähti kun Hilippa-tamma lähti rivakasti ravaamaan kotia kohti. Se oli parhaassa iässä, kiiltäväkarvainen ja muutenkin komea hevonen. Reki keinui talvitien kohoumien ja notkelmien myötä riemastuttavasti ja pian oltiinkin jo tultu Pielisen jälle. Täysi kuu paistoi kaakkoisella taivaalla ja jää vongahteli jossakin. Nautin täysin rinnoin matkanteosta.

Oltiin jo tultu ohi Hamarasaarten kun Hilippa yhtä-äkkiä korskahti ja lähti laukkaamaan. Tiukensin hiukan otettani ohjaksista ja puhelin lapsen tavallani hevoselle, että ei niitä jään vorahteluja kannata pelätä ja niinpä hevonen rauhoittui ja ravi jatkui taas kunnes noin Ristisaaren pohjoispään tasalla hevonen vauhkoutui uudelleen. Silmät muljahtelivat valkoisina kuutamossa kun Hilippa laukatessaan pälyyli Nurmeksen suuntaan. Minäkin yritin nähdä sieltä jotakin ja näinkin kuutamossa kaukana Vaaraniemen selkäluodon kiviä, jotka tuuli oli paljastanut lumen alta. Siitäpä taas rauhoittelin hevosta ja se lopettikin laukkaamisen, mutta ei oltu vielä kunnolla päästy Heklan pään tasalle kun sama alkoi

uudelleen. Sieraimet levisivät, silmänvalkuaiset välähtelivät ja hätäntynyt hevonen laukkasi huohottaen ja korskuen. Katse oli tiukasti pohjoiseen ja minäkin katsoin sinne. Samassa tajusin näkemästäni, että ne eivät olleetkaan kiviä vaan meitä kohti oli vauhdilla kiitämässä susilauma. Aikaisemmin olin kuullut vain kerrottavan sellaisiakin joskus liikkuneen. Vieläkin minua kaduttaa kun huitaisin Hilippaa piiskalla, vaikka se jo laukkasi hirmuista vauhtia. Peloissani kääriydyin vällyjen sisälle ajatellen ja toivoen, että siellä säästyisin pedoilta huomaamatta.

Äkkiä hukat saavuttivat ja jokin peto loikkasi reen yli polkaisten jaloilleni, niin että teki kipeää ja reki oikein rusahti. Hevonen laukkasi vimmatusti ja susien rähinä ympäröi sitä. Sen hengitys alkoi pahasti vinkua ja pian se kompastui. Se pääsi kuitenkin samassa pystyyn ja taas mentiin jonkinlainen matka, kunnes pedot saivat uudelleen yliotteen ja tajusin kuinka tamma kaatui reen edessä. Rähisten kuin valtava koiralauma kävivät sudet hevoseen kiinni ja alkoivat repiä. Ette voi kuvitella, miten karkeitä ääniä tuskissaan kamppaileva hevonen päästää. Se potki ja tempoili. Kerran sen kavio osui reen sepilautaan, niin että - forrrrrr - sen kappaleet vorisivat ilmassa. Taistelu oli pian ohi. Kuului vain enää jokin kammottava korahdus ja sen jälkeen repimisen ääniä, sekä susien tappelun ärhentelyä ilmeisesti niistä kimpaleista, joita ne saivat hevosesta irti revityksi. Aina enemmän ja enemmän petoja tuntui siirtyvän etelään päin tapellen keskenään irti saamistaan lihakimpaleista. Pelkäsin rajattomasti vällyn alla, sillä minulle syntyi mielikuva kuinka hukat löytävät minut sieltä heti kun hevonen on syöty. Ettekä varmaan voi kuvitella miten pitkältä aika tuntui. Lopulta kuului vain harvakseltaan rusahtelua reen edestä ja hyvin kaukaisen tuntuksia ulahteluja etelästä päin. Niinpä uteliaisuus voitti ja hyvin varovasti tirkistin vällyn raosta ja näin kun hyvin suuri susi kalusi vielä länkien välissä olevia luita. Muita petoja en enää nähnyt. Varovasti painauduin tiiviisti vällyjen sisälle odottelemaan milloin viimeinenkin hukka lähtisi toisten perään. Olin kuitenkin nukahtanut.

Heräsin kun kuulin kavion kopsetta ja hevosenpysäytysäänet - ptruuu, ptruuuu-u, sekä miesten ääniä. Paleli kamalasti kun vilusta väristen kömmin esiin vällyn alta. Kaksi miestä, Marttilan Toivasia, oli aamulla menossa Ristisaareen savotalleen pankkorekineen kun näkivät rekeni jäällä. Olivat ne ihmeissään kun näkivät minun kömpivän vällyjen alta ja tunsivat minut kievaritalon pojaksi. Jäällä oli karvoja, verta, rapaa ja tumma likainen tanner. Reen edessä osittainen hevosen luuranko, josta lihat oli revitty ja osa luistakin kannettu pois. Näky oli hirvittävä. Miehet jättivät oman tukkirekensä siihen ja valjastivat hevosensa kievarireen eteen, koska se oli sepilautaan lukuunottamatta kunnossa ja sillä oli helpompi viedä minut takaisin Tattariin. Sen perään en ole kievarikyytejä ajanut -.

Saattaa olla, että itse olen mielikuvituksissani kehitellyt koko jutun muista aineksista, sillä tästä aiheesta eniten kertoilemani versio on loppupäästänsä sellainen, ettei se sovi ukkini aikaan. Se etenee näin:tirkistin vällyn raosta ja näin kun hyvin suuri susi kalusi vielä länkien välissä olevia luita. Kun muita petoja ei näkynyt niin ajattelin säikäyttää hukkaa ja nousin äkkiä seisomaan levittäen samalla vällyn reunaan leveälle ja karjaisten niin kamalasti kuin se pikkupojalle oli mahdollista. Susi säikähti luullen takaa uhkaavan isommankin vaaran ja ryntäsi eteenpäin. Länget juuttuivat sen hartioihin ja reki törmäsi samalla eteenpäin niin, että putosin istualleni takaisin reen perään. Susi laukkasi vinhaa vauhtia. Jos se yritti ajouralta sivuun, niin reen tullessa raskaammaksi vetää se palasi takaisin tielle. Äkkiä oli ranta saavutettu Hiekkarannan talon luona, josta noustaan Vaaraniemen tielle ja ylös suurta Kiprun mäkeä. Kun susi tuossa raskaassa vastamäessä meinasi hellittää, niin minä annoin sille hevoruskaa kiljhdellen samalla. Se veti kuin vetikin reen mäen harjalle, josta alkaa lyhyt, mutta jyrkkä myötämäki. Siinä se sai reelle hurjan vauhdin, mutta mäen alaosassa olevaan mutkaan tullessa se ei saanutkaan rekeä kulkemaan tietä pitkin vaan se meni suoraan hurjalla vauhdilla päin puuta, eikä susi päässyt pois aisojen välistä, vaan mutjahti reen ja männyt väliin. Kuului rusahtus kun ilmeisesti sen niska meni poikki.

Kun sen häntä lakkasi heilahtelemasta, niin läksin juosta pinkomaan, minkä kintuista pääsi. Muistin lähellä olevan Augusti Kiiskisen mökin ja sinne ryntäsin sisälle hengästyneenä ja hädissäni. Koetin selittää katkonaisesti tilannetta. -Hevonen jäi - siellä on susi - reki on tuossa mäen alla - ota hevonen ja

lyhty - ja pyssy jne. Meni jonkin aikaa ennenkuin kertomaani ymmärrettiin ja Augustin Mari sanoi miehelleen venyttelevällä äänellään: "Mää kahtomaan, mittee siellä on. Jottainhan siellä on tapahtunna". Niin Augusti valjasti hevosen, ottipa pyssynkin mukaan ja sitten mentiin katsomaan puuhun pysähtynyttä rekeä. Siellähän se oli ja suurikokoinen hallava hukka oli hengettömänä sen ja männyn välissä. Kyllä Augusti ihmetteli ja sanoi - Tuota en olisi uskonut, ellen olisi itse nähnyt -.

Tämäntapaisia tarinoita on elämäni varrella muotoutunut kymmeniä erilaisia. On tarina Lieksan herrain kettujahdistista Ahvensaaressa, Kojolouhen jäniksestä, Halinjoen suurhauesta, Läpsynselän hauen uistelusta veneen ankkurilla, Kujangin karhun pyynnistä, Kylänlahden sudesta, Jurttivaaran metsoista, sekä paljon muita. Osalla niistä on omakohtainen tosipohja, kuten kahdella viimeksi mainitulla, mutta osa on pelkkää mielikuvitusta tai juontaa juurensa ukin kertomuksiin tai johonkin lukemaani.

NUORUUS

Uittosavotoilla

Kun olimme tulleet Talvisodan päätyttyä kotiin, niin vielä sinä keväänä olin ensimmäisen kerran uittosavotassa. Isäni pyörän tavaratelineellä istuen pääsin hänen mukaansa Lieksan taajaman kupeessa olevalle Saaripurolle. Sen uiton pituus oli vain muutamia satoja metrejä ja olin "vonkamiehenä" Nurmijärvelle menevän sillan vieressä. Koko homma kesti muistaakseni vain kolme päivää. 1941 keväällä olin Talviaisjoella Mikko Lehikoisen mukaansa ottamana. Hän oli kodissani aikuistuneen kasvattisisareni nuori aviomies. Venäjän rajalle menevä maantie oli lähettyvillä ja joukkoja marssi itään päin. Katselimme kun suon takana harvametsäisellä harjanteella olevalla maantiellä komppaniat etenivät. Marssilaulu kaikui komeasti kun joukot etenivät hyvässä muodostelmassa rytmikkäästi. Oli tulossa uusi sota.

Siitä lähtien olin vuotta 1942 lukuunottamatta joka kevät uitoissa vuoteen 1949 saakka. Tuntui siltä, että osasin lopulta lähes kaiken puunuitosta, tukilla sestomisesta saappanin tekoon, otvien asentamisesta koltsapuomin sidontaan tai purouitoista laivahinaukseen asti. Purot virtasivat soilta, lammeista ja pienistä järivistä hyppelehtien metsäisten vaarojen välistä tai lipuen korpien halki. Sieltä hakattiin talvisin suuret leimikot erilaista puuta. Oli mänty-, kuusi- ja fanerikoivutukkeja, ratapölkkyjä, propseja ja halkojakin. Ne oli ajettu pankkorekiparilla purojen varsiin uitettavaksi teollisuuden tarpeisiin tai höyryveturien polttopuiksi. Kevään tulvavedet padottiin yläjuoksulla järviin ja soille, josta sitä laskettiin säännöstelysti uiton tarpeisiin. Yöllä usein padot pidettiin lähes suljettuna. Tällä tavoin jo pari metriä leveä puro kelpasi esteitten raivaamisen jälkeen uittoväyläksi. Korpien kohdalla vaarojen välissä puro virtasi nopeasti kivikkoista uomaansa, kun taas soita tai muita tasaisia alueita halkoessaan se eteni verkkaisesti. Koskipaikkoihin piti usein rakentaa kossat, eli suisteet uoman kaventamiseksi, jotta veden paksuus riittäisi. Tukkeja sidottiin yhteen nipuiksi, jotka pohjaan asti sulki veden virtaamisen ulkopuolelle jäävään kivikkoon. Niiden piti myös ohjata tukkeja pysymään virran suuntaisesti. Rauhallisemmalla virtaosuudella olivat otvat välttämättömiä. Ne olivat sileäpintaisia, mieluiten kuorittuja tukkeja, jotka rautalangalla sidottiin päistään rantaan kiinni siten, että ne tulivat limiin kuin suomet myötävirtaan. Niiden tehtävänä oli estää eteenpäin soluvia tukkeja kääntymästä poikittain ja takertumasta puron tai joen penkkaan.

Kun rauhallinen vähän leveämpi virta kapeni nopeasti virtaavaksi sahiksi, jossa useinkin oli samalla mutkia, oli otvien asettelu kokemuksen harjaannuttamaa silmää vaativaa. Jos otva teki mutkassa liian jyrkän kulman saattoi nopeasti uiva tukki siihen törmätessään sukeltaa sen alle työntäen pänsä kiven tai rannan juurakon taakse. Silloin se kääntyi poikittain toisen pään tukeutuessa toiseen rantaan. Suma alkoi ruuhkautua. Lyhyessä ajassa se täytti uoman pohjaa myöten kasautuen koko ajan pahemmaksi, jolloin veden virtaus lähes pysähtyi. Tarvittiin nopeaa toimintaa. Keksillä tai puukangeilla piti vääntää lukitseva tukki pois. Toisinaan siihen oli huudettava apua, sillä vasta monen miehen voimin saatiin pahimmat ruuhkat laukaistuiksi.

Joen tai puron uittokuntoon laittajat tekivät työnsä urakkana. He eivät ehtineet seurata silloin suman käyttäytymistä, hehän olivat aina ensimmäisten tukkien mukana etenemässä neitseellistä puroa. Suman virtauksen oikkuihin heillä ei ollut edes mahdollisuutta paneutua. Sentakia noissa helposti ruuhkautuvissa paikoissa tarvittiin vonkamiestä, jonka tehtävänä oli nopeasti keksillään kääntää tarttumaan meinaavaa tukkia virran vietäväksi. Lähes poikkeuksetta otvat voitiin kuitenkin laittaa niin, että ne juohevasti ja ajoissa alkoivat kääntää tukkeja siten, etteivät ne päässeet törmäämään otvan alle tai päälle ja kääntymään poikittain. Silloin koko suma liukui kiltisti myötävirtaan. Tuo otvituksen parantelu oli minulle mieluista puuhaa jokaisessa vonkapaikassani vuosien varrella.

Siikajoella

Vuonilahden luona oleva Siikajoki oli viimeinen uittosavottani. Menin sinne kevätsohjossa setäni Leon kanssa. Joen latvoille päästyämme jonnekin Alavaaran taakse löysimme paikan, missä Ukko Ryhänen oli ottamassa työhöntulijoita vastaan. Hän kysyi: "Ollaanko sitä savottalaisia". Liekö epäillyt kun meillä oli yllämme melko uudet varusteet. Mukanamme perille kävellyt Suojärven mies sanoi pomolle: "Sillähän tässä on pitänyt itsensä elättää". Ukko Ryhänen kuitenkin halusi testata meidät ja osoitti meille tukkihaan terät ja varsinäreet käskien laittamaan keksimme varteen, niin hän tulee hetkenpäästä katsomaan ollaanko me savottalaisia. Hän kun näkee sen siitä. Tiesin, ettei Leo-setä ole keksiä varteen laittanut, joten asensin hänen kesinsä terän ensin jättäen loppusiistimisen Leon tehtäväksi. Sitten laitoin oman keksini varteen tehden sen päähän vielä leppäisen nupinkin. Ryhänen tarkasti huolella työmme tulokset ja sitten vei meidät läheisen lammen rantaan, jossa oli jäälle ajettut tukkiristannit painaneet jään syvälle alleen, niin että ne olivat kokonaan veden ympäröiminä 20-30 metrin päässä rannasta. Sinne niiden hajottamiseen pääsemistä varten ukko käski meidät rakentamaan koplukan. Suojärveläinen sanoi, ettei sitä tarvita ja työnsi kaksi kantavaa tukkia rannalla olevasta ristannista veteen ja alkoi meloa niillä jäällä olevien kasojen luo. Minä tein samoin, mutta vain yhdellä tukilla, jolloin Ukko-Ryhänen näytti tyytyväiseltä. Leo-setä jäi vierittelemään rannalla olevia ristanneja.

Taitojeni takia sain monta hyvää urakkaa joen laittamisessa sellaiseksi, että tukit uisivat parhaiten pysähtymättä ja ruuhkaantumatta. Säästyihän siinä monen monituisen vonkamiehen paikka. Pielisen rantaan jokisuulle rakennettiin lajitteluponttoonit tukeista. Minä tein joen kummallekin puolelle saappanit, joita myöten tukkilaiset työnsivät puita lajitteluportteihin. Siitä pääsin erään Lauri Turusen kanssa venemieheksi laittamaan eri puusorttien ympärille puomit, sillä kustakin lajista tuli omat lauttansa. Valmiit lautat kelusimme sitten parin kilometrin päähän erään lahden suulle, josta hinaajalaiva vei niitä pois. Siellä oli kolme miestä, joiden piti laittaa laivahinausta varten tehdyt järeät koltsapuomit lauttojen ympärille, mutta juopottelun takia ne olivat jääneet laittamatta. Vain venekuljetukseen sopivat susikkopuomit olivat lauttojen ympärillä. Jo mainitsemani Ilomantsin mies osasi tehdä koltsapumeja. Tuo nimitys lienee itäistä alkuperää, sillä myöhemmin huomasin jonkun nimittävän samanlaista laivapuomiksi. Susikkopuomi sidottiin yhdellä näreellä, mutta koltsaan valittiin ensin järeimmät tukit, porattiin kolmen tuuman kairalla kaksi reikää noin 15 sentin päähän toisistaan ja sitten hakattiin reikien väli auki. Näin syntyi parikymmentä senttiä pitkä reikä puomin päähän. Nämä puomit sidottiin toisiinsa kahdella närelenkillä, joiden latvat ja tyvet olivat vastakkaisiin suuntiin. Siitä tuli erittäin vahva puomisidos - koltsa. Leo-setä pääsi ilomantsilaisen kaveriksi niitä tekemään ja minä menin iltaisin Turusen kanssa työajan päätyttyä heille aliurakkaan. Siitä tuli lisäansiota, sillä jokaiselta niveleltä laskettiin sovittu urakkahinta. Samalla opittiin koltsan teko.

Kerran Ukko-Ryhänen käski Laurin ja minun kiertämään koltsan erään lautan ympärille siten, että sen päät tulevat rantaan. Hän tulee hetken päästä neuvomaan, miten se sidotaan. Hän ei tiennyt, että me teimme niitä iltaisin ilomantsilaisen ja setäni urakkaan osaten jo erinomaisesti homman. Puomilitka oli pyrään sivussa joten sen kiertäminen lautan ympäri siten, että päitten sidonta voitaisiin tehdä rannan puolella, olisi ollut kovin suuritöinen, joten kiersimme puomin lautan ympäri ja sidoimme sen siinä, mihin päät osuivat vastakkain. Ukko tulikin hetken perästä ja oli vähän vihainen kun emme olleet tehneet juuri niin kuin hän käski. Selitimme ongelman ja niin Ryhänen otti veneen lähtien etsimään

tekemäämme närelenkkiä. Sitähän ei tietenkään löytynyt, koska se oli samanlainen kuin muutkin sidoslenkit. Puhumatta mitään Ryhänen meni kämpälle.

Myrsky

Eräänä päivänä nousi ankara myrsky. Olin ilman käskyä Turusen Laurin kanssa laittamassa vankkaa suojuopuomia kämpän rannassa olevien vajaitten lauttojen suojaksi kun Ukko Ryhänen, kassööri Heikkinen ja muonitusjohtaja tulivat rantaan ja huusivat, että meidän pitää mennä lauttojen varastoisalmelle mahdollisimman pikaisesti. Siellä on myrsky hajottanut lauttoja. Vetäkää puomeja eteen tai tehkää mitä hyvänsä, me tulemme perästä. Myötälaitaiseen tuuleen menomme oli vauhdikasta ja pomojen vene tuli melko kaukana perässä. Kiskoimme lujasti vinottain tuuleen päästäksemme salmen saarenpuoleiselle lauttojen kiinnityspaikalle, kun tiesimme vahvojen koltsapuomilitkojen olevan siellä, olimmehan itse kaikki lautat sinne kelunneet ja niiden mukana tarpeelliset määrät hinauspuomeja. Heti ensimmäisen pyrään peräpuolelle päästyämme näimme puomilitkan olevan puristuksessa lauttojen välissä joten emme edes yrittäneet ryhtyä kamppailemaan sen kassa sellaisessa myrkyssä. Aloimme kiskoa venettä keksien avulla puomin vartta myöten kiinnityspaalulle, joka oli ehkä viidenkymmenen metrin päässä vastatuuleen. Myrskyn voimaa kuvaa sekin, että aaltojen harjat katkesivat tuulen voimasta yhtenäiseksi vesiryöpyksi, joka kohisten eteni pitkin pintaa. Pomot eivät olleet osanneet varautua tuulen voimaan ja niinpä tuuli vei heidät parinkymmenen metrin päästä ohi jolloin he huusivat meille, suorastaan karjuivat ja heristelivät nyrkkejään. Me emme kuulleet emmekä ymmärtäneet. Kiskoimme vain venettä kiinnityspaalulle, joka oli juntattu kiinni pieneen karikkoon, josta pisti esiin muutama kivi. Vene oli jo niin täyttynyt vedellä, että se upposi ennen kuin pääsimme paaluun asti. Siinä oli kuitenkin jo niin matalaa, vain vyötäisille asti vettä, että pohjaa myöten kahlaten saimme veneen vedetyksi kiinnityspaalulle. Tiukalle kiristyneen puomin päällä kallistimme veneestä vedet pois. Jäimme veneeseen istumaan märkinä ja avuttomina.

Äkkiä puomi löystyi ja tukkeja alkoi virrata myötätuuleen. Ensin luulimme, että puomi oli mennyt poikki. mutta pian huomasimme puiden vain painaneen liian ohkaisen susikkopuomin alleen ja puut menivät karkuun sen yli. Silloin löimme heti näreisen kiinnityslenkin kirveellä poikki ja päästimme koko pyrään menemään. Siirryimme seuraavan lautan kiinnityspaalulle katsomaan, mitä tapahtuu. Pian sielläkin puomi painui lautan alle ja taas irrotimme koko lautan menemään. Näin teimme kaikille salmen saarenpuoleisille lautoille. Kapeahkon salmen mantereen puolelta olivat kaikki lautat tyhjentyneet. Näimme kun herrat siellä heristelivät nyrkkejään ja viittoilivat meitä luokseen. Vähän pelokkaina menimme vinoittain myötälaitaseen heidän luokseen ja kuulimme kunniamme. Meidät haukuttiin ja uhkailtiin lopputilillä, kunnes sain kerrotuksi, mikä oli todellinen tilanne. Pomot eivät ottaneet uskoakseen, että puomit olivat ehjät ja että sumat olivat vain painaneet ne alleen karaten niiden yli. Tutkimme sitten yhdessä rannan puoleisia puomeja ja oli pakko todeta näin tapahtuneen. Puomit olivat ehjät. Kun selitin tarkoituksenani lauttojen irrottamiselle olleen, että kun ne mahdollisimman ehjinä ajautuvat tuulen alapuolella olevaan lahteen, ei ehkä uutta lajittelua kaikelle tavaralle tarvitse tehdä. Silloin herrat tajusivat ja ääni muuttui kellossa. Ukko Ryhänenkin pyysi anteeksi kovia sanojaan ja melkein nöyrän tuntuisesti sanoi lopuksi: "Irrottakaa nuo loputkin puomit menemään myötätuuleen, sillä siellähän niitä pian tarvitaan".

Muutaman päivän perästä uitto olisi loppunut, mutta uiton loputtua jokisuulla piti lajitteluponttooni hinata äsken kerrotun salmeen, sillä lähes kaksi viikkoa vielä meni myrskyn sekoittamien puulajien uudelleen lajitteluun. Ne lautat, jotka olimme päästäneet irti, olivat kokonaisina. Tarvitsi vain keluta ne takaisin paikoilleen. Niissä oli noin puolet puutavarasta. Se oli ainakin viikon säästö loppuselvittelyyn jääneelle lajitteluporukalle. Kun sitten vihdoin olimme viimeisten mukana saamassa lopputiliä, niin Ukko Ryhänen puhkesi kiittelemään, miten paljon työtä olin säästänyt ja miten hyvä mies olin savotalle ollut. Kassööri Heikkinen vuorostaan kertoi jäljellä olevien kuullen minun tienanneen eniten koko uittosavotan aikana. Sepä lienee eräs parhaimmista tunnustuksista joita olen elämässäni saanut.

Tukkilaisromantiikkaa

Uittosavotoilla oli joskus sitäkin tukkilaisromantiikkaa. Kerran olin uitossa Ruosmanjoella. Siellä eräs nätti tyttö oli joutunut vonkapaikalle melko lähelle minulle nimettyä hankalaa joen mutkaa. Laittelin mutkani otvat siten, etteivät puut siinä enää pysähtyneet ja livistin tytön luo. Korjailin myös tytön vonkapaikan. Näin jäi aikaa seurusteluun. Muutaman päivän päästä olin korviani myöten rakastunut. Pomo kuitenkin yllätti meidät syleilemästä ja suukottelemasta. Tiukkaan sävyyn hän vaati selitystä, miksi olen jättänyt vonkapaikkani. -Mitä sitten jos joki olisi mennyt pahasti tukkoon. Vesi nousisi yläjuoksulla ja puutavara leviäisi rantaniityille ja -vesakkoihin. Ruuhkan laukaisemisen jälkeen kun vesi laskee, ei kuiville jääneitä puita saa jokeen kuin kantamalla. Kuule poika - se olisi tullut sinulle kalliiksi. Kun selitin, ettei minulle määrätysissä mutkassa enää tarvinnut ollenkaan vonkamiestä pääsin pinteestä ja sain siirron pitkälle jokea eteenpäin otvien laittajaksi. Tyttöä en sen koommin tavannut. Vielä viikkoja myöhemmin ikävöin ihanaista impeä. Yritin saada selville hänen osoitteensa, mutta kun en tiennyt sukunimeä, niin sekin epäonnistui. Laulussa Viimeinen savottalainen on tuon ajan siirtymistä muistoihin kuvattu niin herkästi, että se on nykyään eräs mielilauluistani. Sen sanat ovat seuraavat:

Vielä on puomi paikallaan.

Koskessa voimaa on.

Keksi vain joutaa uinumaan

kupeella kallion.

Niin hiljaa, niin hiljaa,

menneeseen muistelut vie.

Silloin kun ennen uitettiin,

koskessa kulki puu.

Miehistä voimaa tarvittiin

auttanut kun ei muu.

Niin silloin, niin silloin,

mitenkähän nyt lie.

Ei saavu miehet kuten ennen

iloisin mielin ja nauravin suin.

Se päättyi kaikki vuotten mennen

kun kämppä kallistui

ja minä harmaannuin.

On jääneet rukkaseni naulaan

ja saappaan anturat puhki on nyt.

Ei kierrä tyttö kättä kaulaan,

on uitto hiljainen ja kylä tyhjennyt.

Puomi on sentään paikallaan.

Koskessa voimaa on.
Joudanpa jouten tuumimaan
lämmössä auringon.
Niin hiljaa, niin hiljaa,
elämä illan toi.
Viimeinen mies jää paikalleen,
niinpä on käynyt mun.
Tiliä uiton jälkeen teen,
suvantoon rauhoitun.
Niin hiljaa, niin hiljaa
vain Näkin kantele soi.

Kun matkani päättyi lähivuosien aikana viimeiselle "vonkapaikalle", niin soisin tuon kauniin laulun kuuluvan muistotilaisuudessa tekohurskaitten virsien sijasta. Se kyllä löytyy vieläkin nauhavarastostani.

Puimakoneen mukana

Tätini mies Paavo Utriainen - Lampilan Paavo, oli ostanut juuri ennen Talvisotaa Teijon Iso-Paavo -merkkisen puimakoneen. Koska hänet oli vapautettu rintamapalveluksesta, niin kylän viljojen puinti lankesi hänelle melkein velvollisuudeksi. Miehiä ei ollut liioin valittavaksi ja niinpä hän pestasi minun vakituiseksi koneen syöttäjäksi. Joku ammensi hangolla koneen viereen ajettuja viljoja syöttölavalle ja minun tehtäväni oli syöttää ne koneen kitaan mahdollisimman tasaisena virtana ja kuitenkin nopeasti. Kone ei saanut ulahdella liian suurten tukkojen mennessä kelaan, eikä se saanut myöskään käydä tyhjää.

Hän oli hyvä opettaja. Neuvoi aivan kädestä pitäen. Hän selitti, miten viljatukot parhaiten saa hajalle yhteistyössä koneen kanssa. Tukkoina ei saanut laskea, koska silloin eivät irtoa kaikki jyvät, eivätkä seulat ehdi saada niitä talteen tiukan olkitukon seasta.. Puintitulot on paras kun viljan saa koneeseen tasaisesti, mutta nopeasti. Koneen tasaisesta kuormituksesta kertova ääni -vouvouvouvouvou - ilmaisee, että nyt lähtee jyvät nopeimmin ja tarkkaan. Sen taidon minä opin, vaikka tukkojen esihajottaminen käsin ennen nastakelan varstojen kitaan laskemista kävikin aluksi voimille. Se piti tehdä koneen voimaa apuna käyttäen. Yhteistyön oppiminen otti aikansa.

Tämä "luottamushomma" jatkui vielä rauhan tultuakin joitakin vuosia. Kerran eräs rintamalta jo kotiutettu naapurin isäntä tuli näyttämään minulle, miten puimakonetta pitää syöttää. Hän tunki vahvoilla käsillään koneeseen mahdollisimman paljon viljaa. Kone ulvahteli, remmit vingahtelivat luistaessaan, moottorin kierrokset välillä alenivat, niin että vauhtiin pääsyä piti hiukan odottaa. Lopulta valtaremmi luistaessaan putosi kokonaan pois hihnapyöriensä päältä. Paavo oli siirtämässä jyväsäkkejä hevosen kanssa talon aittaan ja sanoi jo siellä kuulleensa, että kaikki ei nyt mene oikein. Tultuaan koneen luo hän halusi tietää, miksi syöttäjä oli vaihtunut. Kun asia selvisi hänelle niin hän sanoi tälle naapurinsa isäntämiehelle, että "Älä tule syöttämään minun konettani niin kauan kuin Otto on siinä hommassa. Saat ensin opetella".

Tanssit

Elettiin jatkosodan aikaa. Kaikki oli eri tavalla säänneltyä kuin nykyisin. Oli lakeja ja rajoituksia. Siihen aikaan varttuvalla nuorisolla oli valtava hinku päästä tanssimaan. Joihinkin ohjelmallisiin iltamiin saattoi saada tunnin tanssiluvan, mutta muuten tanssien järjestäminen oli kiellettyä. Siitä huolimatta me nuoret järjestimme ns. nurkkatansseja harvakseltaan. Kotonani oli kammesta veivattava gramofoni ja siihen muutamia tanssikappaleita levyillä. Jenkka, polkka, valssi, tango ja foxtrot olivat käytettävissä senaikaisina iskelminä. Kyllä kaihoa oli kylliksi. Tämän Grammarin sekä levyjen takia olin haluttu soittelemaan useihinkin paikkoihin.

Kerran oli nurkkatanssit Pilokin riihessä. Muistan kuinka grammari polkupyörän sarvessa heiluen ajoin iltahämärässä Viensuun tietä tuonne riihelle. Siellä oli nuoria melko paljon ja kaikki sujui muuten hyvin, mutta jo seuraavana päivänä tiesivät kertoa poliisin saaneen tiedon tapahtuneesta. Eivät kuitenkaan ehtineet paikalle. Niinpä tanssien järjestäminen alkoi ainakin minua pelottaa. Sitten tuli kuitenkin hyvä tilaisuus ja houkutus pitää ne kotonani.

Kylänlahden kansakoululla oli lääkevarikko. Siellä oli tehtävänsä hoitamassa muutamia sotilaita, jotka vapaa-aikoinaan vierailivat kylän vakituisten asukkaiden luona. Minäkin tutustuin muutamaan heistä. Tehtävistään he eivät kertoneet, mutta olivat tilaisuuden tullen valmiita antamaan apuaan maalaistalojen töissä. Kotonani oli vähän yli puolen hehtaarin vehnäpelto jo hyvin tuleentuneena valmiina korjattavaksi, mutta meillä ei ollut viikatetta kummempaa korjuuvälinettä ja minä olin jo Lampilan Paavon puimakoneen mukana päivät milloin missäkin. Isällä oli meneillään jokin homma muualla. Näytti että vehnälle käy huonosti. Silloin pyysin vanhemmiltani lupaa panna pystyyn talkoot, jotta vehnä saataisiin leikatuksi. Sain luvan.

Kuiskuttelumenetelmä vei tiedon nopeasti innokkaalle nuorisolle, jotka tulivat sirppeineen pellollemme ja vehnät menivät suorastaan pikavauhtia lyhteille ja kuhilaille. Intoa lisäsi hieman sekin, että lääkevarikon sotilaitten avustuksella saatoin tarjota pienen pirtulla tehostetun lasillisen niille, jotka saattoivat sen ottaa. Tupamme oli melko pieni n, 6 x 6m, josta uuni, sängyt ja penkit ottivat suuren osan, joten tanssittavaa lattiatilaa ei ollut kovinkaan paljoa. Se lisäsi vain läheisyyden tunnetta kun melko lyhyen tanssituokion jälkeen yksi ja toinen häipyi pimeään syysyöhön kumppaninsa kanssa. Itsekin lähdin saattamaan Anttilan piikkaa. Kotiin jäi vain äiti, veli Kauko ja eräs ikämies, joka teki puuastioita, korvoja, kirkun, kiulun, saunasaaivin ja muitakin pyttyjä meille kotikäyttöastioiksi. Nimi taisi olla Paavo Piironen.

Olivat jo alkaneet asettua makuulle kun sisälle tuli kaksi poliisia. Toinen heistä oli ”Piippu Villeksi” nimitetty leppoisa, pyylevä lainvartija, jonka oikea nimi on unohtunut ja toista en millään enää muista. Tuo astianikkari ukkeli oli heti alkanut valistaa, että nyt myöhästyitte pahasti. Kaikki ovat jo lähteneet. Siitäpä sitten poliisit kyselivät lisää ja saivat selville koko tapahtuneen.

Muutamien päivien kuluttua olin Paavon mukana Marttilan talon pellolla syöttämässä viljaa koneen kitaan kun ”Piippu Ville” tuli sinne ja odotteli kunnes pidimme tauon. Hän kertoi, mitä oli kuullut ja kysyi tunnustanko minä näin tapahtuneen. kun myönsin, hän ilmoitti minulle juhmalliseen sävyyn, että nyt sitten tulee sakko. Hän antoi minulle sakkolapun, joka olisi pitänyt käydä maksamassa johonkin aikaan mennessä. Kavereitten kanssa oli kuitenkin jo sovittu, että toisetkin osallistuvat, ettei minun tarvitse yksin koko summaa maksaa. Kävi kuitenkin niin, että kaksi maksoi minulle osuutensa, alle kymmenesosan, mutta enempiä ei kuulunut, minä odotin ja odotin. Aika meni umpeen, eikä mitään tapahtunut. Sillä tolalla sakon maksu on vieläkin. Liekö ylikonstaapeli Parikka perehdyttyään tapahtuneeseen, heittänyt roskikseen koko paperin. Mene ja tiedä?

Junamatka

Jatkosota oli päätynyt ja saksalaisetkin olivat poistuneet Lapista. Ikäisilläni nuorilla alkoi olla omaa tienaamaansa rahaa, josta suuri osa hupeni viinaan. Se kun maistui liikaakin. Vapaa-aikoina kokoonnuttiin Kylänlahden rautatieasemalle tapaamaan kavereita ja keksimään milloin minkinlaista toimintaa. Sunnuntaina 08.07.1945 pälkähti päähämme, että nyt ostetaan meno- ja paluuliput Ouluun. Huomenna olisi auringonpimennys, joka näkyisi täydellisenä Kokkolasta Oulunjärven eteläpuolitse itään suuntautuvalla kapealla kaistaleella. Paluujuna osuisi juuri tuolle tienoolle aikataulunsa mukaan. Niinpä meitä oli viisi tai kuusi kaverusta, jotka tallustelivat illan tullen päämäärättömästi Oulun kaduilla. Eväät oli jäänyt useimmilta tekemättä emmekä enää löytäneet kaupungista ruokaa ostaaksemme. Muistan vieläkin, miten mahdoton oli nälkä kun yritimme nukkua jonkun puiston penkeillä ihmetellen kesäyön valoisuutta.

Seuraavana päivänä ostimme ruokaa ja Leiliniemen Olli Toivanen kävi Alkosta kaksi pulloa ”kippurahantää”, joksi silloista Vaakuna viinaa nimitettiin. Johonkin aikaan nousimme junaan paluumatkalle. Sää oli selkeä kun Kontiomäestä Nurmekseen päin matkatessa auringonpimennys alkoi näkyä. Kello oli neljän paikkeilla kun veturimiehet pysäyttivät junan jollakin aivan asumattomalla rataosalla. Ihmiset tulivat ratapenkelle tai vaunun rappusille toteamaan harvinaista ilmiötä. Junassa oli ilmeisesti muitakin, joiden matkan tarkoitus oli nähdä auringonpimennys. Se oli 09.07.1945 klo 16. Joku porukastamme oli älynnyt ottaa jotakin mustaa lasia, jonka läpi saatoimme katsella kuinka kuun musta varjo lopulta peitti koko auringon. Valoa tuli sen ympäriltä jonkin verran ja kaikki näytti kovin aavemaiselta. Joku tähtikin näkyi. Pimeää kesti vain hetken kun häikäisevän kirkas sädekimppu tuli kuun reunan ohi alkaen taas valaista maisemaa. Juna vislasi ja konduktööri komenteli matkustajat kyytiin kun lähdimme jatkamaan matkaa.

Olimme kokeneet ainutlaatuisen hetken ja sitä piti juhlistaa, joten ”kippurahantää” pullo avattiin ja vaunun vessassa käytiin muilta matkustajilta piilossa ottamassa paukkuja. Ei siitä ihan holtittomaan humalaan tultu, mutta riehakkuus onnistuneesta matkastamme kohosi niin, että joku innostuksessaan iski joko pullolla tai vessan paksulla juomalasilla posliiniseen pesualtaaseen niin, että se särkyi. Kierroksellaan oleva konduktööri huomasi sen ja vei koko porukkamme konduktöörivaunuun. Nurmeksen asemalla hän luovutti meidät asemalla järjestystä valvovalle poliisille, joka vei meidät putkaan. Meitä kuulusteltiin ja todettiin, että meidän on maksettava valtiolle aiheuttamamme vahinko. Siihen sitouduimme yhteisvastuullisesti ja asia hoidettiin ensi tilassa. Sakkoa tai muutakaan rangaistusta emme saaneet. Seuraavana päivänä pääsimme junalla takaisin Kylänlahteen.

Onnettomuus

Rovastilan pojat, etenkin Onni teki parina vuotena pientä bisnestä siten, että hän osti tai teetti jollakin veneentekijällä uuden savolaismallisen veneen, johon hän sitten hankki ja asensi jonkin moottorin. Myydessään sitten tällaisen uuden moottoriveneen, hän sai työstään palkkansa. Se oli hänen yritystoimintaansa.

Minäkin pääsin kerran mukaan tällaisen menopelin koeajolle. Louhiniemen rannasta laskettiin veteen mäntylautainen, tavallinen savolaismallinen soutuvene, jonka keskellä nökötti Kipinä-merkkinen kaksitahtimoottori. Vene näytti kauniilta kun laskemassa oleva aurinko kultasi sen uutuuttaan hohtavan puhtaat laidat. Juhannukseen oli vain pari päivää, joten valoisaa riitti. Niin nousimme veneeseen, Onni, Jaakko, minä ja Männikkölän Olli. Tarkoituksena oli ajaa vain kilomerin verran ja tulla takaisin.

Moottori alkoi heti putputtaa iloisesti ja Jaakko ohjasi veneen Viekijärven selälle. Olimme iloisia ja innoissamme emme huomanneet vaaraa. Vene ei ollut ennen kertaakaan vedessä. Sen saumat eivät olleet turvonneet kiinni, vaan niistä tuli veneen pohjalle vettä. Sitä oli varmaankin jo noin kymmenen senttiä ennen kuin hämärässä huomasimme sen. Onni istui veneen keulapuolella josta hän nousi mennäkseen perään ammentamaan vettä pois. Silloin se tapahtui. Veneen painopisteen siirtyessä peräpäähän humahti veneen pohjalla ollut vesi myös sinne, missä nyt oli kaksi miestä. Kapea veneen perä painui niin, että sen reunat haukkasivat lisää ja vene upposi. Kun vaistomaisesti yritimme saada siitä tukea jaloillemme, se painui jopa jalkojen ulottumattomiin. Huusimme apua kurkut suorana ja pelkäsimme pahinta.

Vene kuitenkin nousi pintaan. Sen kuivat laudat kantoivat enemmän kuin sen pieni moottori painoi. pohja edellä se tuli näkyviin ja heti jokainen yritti kiivetä sen päälle. No sehän pyörähti ympäri ja olimme kumollaan olevan veneen alla. Taas koetimme päästä sen päälle, jolloin se pyörähti toisinpäin ja upposi taas syvälle. Siinä räpistelimme pitääksemme päämme pinnalla. Joku otti kiinni minun jalastani ja minä riuhtaisin jalkaani irti ennen kuin käsitin kaverin olevan syvällä pinnan alla. Kurkotin käteni veden alle ja saatuani otteen työnsin kaverin pinnalle, painuen itse hetkeksi sukelluksiin. Saatuani omankin pääni taas pinnalle näin, että Ollihan se oli jäänyt meidän jalkoihimme. Vene nousi taas pohja edellä. Ehdotin, että ei nyt yritettäisi kiivetä veneen päälle. Niin tehtiin. Olli ja Onni olivat veneen toisella ja minä toisella puolella pidellen kumpaakin veneen pohjan yli ja vain päät olivat veden pinnan yläpuolella. Jaakko sanoi saaneensa saappaat pois jaloistaan ja sanoi yrittävänsä uida Tammaluodolle, joka ei ollut kovin kaukana.

Siinä me vielä huutelimme apua lämpimiksemme kun joku pieni hinaaja tuli vajaan kilometrin päähän laskemaan hinausankkurinsa. Olin itse ollut Utra - nimisellä hinaajalla aikaisempaan kesänä samalla järvellä ja siksi tiesin, että kun se noin tunnin hinattuaan siirtää taas ankkuriaan, olemme melkein sen reitillä ja niiden on silloin pakko havaita meidät. Toivo virisi. Pahin pulma oli nyt melko kylmä vesi. Yritimme olla niin liikkumatta kuin osasimme, että vaateista ei niihin lämmennyt vesi aina huuhtoutuisi pois. Tiukka paikka se tuntui olevan. Meinasin jopa alkaa nukuttamaan.

Taas koetimme huutaa. Mitä ollakaan? Melko läheltä tuli ääniä vastaukseksi. innoissamme huutelimme: ”täällä, täällä ollaan” sillä niin oli sentään hämärää, että veneestä käsin meidän päätämme oli varmasti vaikea havaita. Leiliniemen Sakari ja Olli olivat sattumoisin kuulleet meidän ensimmäiset avunhuutomme ja lähtivät heti soutamaan avuksemme. Olivat olleet jo vähän toivottomia, että löytyykö mitään, kun taas kuulivat huutojamme. Tultuaan paikalle, Sakari otti heti johdon. Hän kielsi ehdottomasti yrittämästä itse kiivetä veneeseen. Vain reunasta sai pitää kiinni ja sittenkin yksi toiselle puolelle venettä. He sitten auttavat yhden kerrallaan veneeseen, niin ettei sekin vene kaadu. Silloin tilanne olisi entistäkin pahempi. Tottelimme nöyrästi, eikä siinä mennyt paljonkaan aikaa kun Sakari ja Olli vierittämällä pyöräyttivät kunkin vuorollaan veneen pohjalle, mutta missä on Jaakko?

Kerroimme, että Jaakko lähti uimaan Tammaluotoa kohti. Onkohan jaksanut sinne asti? Miehet suuntasivat sinne ja hetken kuluttua nähtiin, että Jaakko on luodolla heilutellen käsiään. Vaatteita ei ollut paljoa päällä ja miestä paleli siinä kuin meitäkin, jotka olimme jääneet veneen luo. Hän pyysi ehdottomasti päästä soutamaan, että lämpenisi. Minäkin sain lyhyen soutuvuoron ennen kuin olimme rannassa. Louhilahden ja Mikkilänlahden puolivälin tienoilla. Siinä rannan tuntumassa oli halkopino, noin reilun motin kokoinen. Siitä pojat laittoivat kunnon tulet, jonka lämmössä väänsimme enimmät vedet vaatteistamme ja vähän kuivattelimmekin niitä, ennen kuin puimme ne taas yllemme. Sitten kiireesti juoksujalkaa metsän läpi tielle ja kotiin. Nyt jälkikäteen voi todeta, että pelastumisemme oli tipalla.

Asevelvollisuus aika

Vuonna 1946 olin asevelvollisuuttani suorittamassa RJP 5:ssä, joka oli rauhan tultua sijoitettu Sodankylään Jeesiöjoen varteen. Siellä asuttiin viipaleista kootuissa lautaparakeissa ja harjoiteltiin lähistön kankailla sotimisen jaloja taitoja. Ikäluokkani oli ollut jo kolme kuukautta koulutettavana sodan aikana, mutta siihen en minä joutunut osallistumaan kun olin saanut silloin lykkäystä alipainoisuuden takia. Nyt meitä oli kuusi lykkäyksen saanutta joutunut noiden jo alokaskoulutuksensa läpäisseiden ”vanhojen” sekaan. Meille luettiin heti sellaiset madonluvut, että mikäli kolmen viikon kurssikertauksen aikana emme saa toisia taidoissa kiinni, niin meidät lähetettäisiin jonnekin koulutuskeskukseen alokkaiksi. Uhka pani meidät yrittämään ja niin meistä tuli kunnon rajajääkäreitä ilman alokaskoulutusta.

Sodankylä oli raunioina, joten vapaa-ajan harrastuksia ei paljon ollut. Pataljoonassa oli kuitenkin toimielias laulukuoro. Se tarvitsi lisävoimia ja niinpä asevelvolliset joutuivat laulutestiin ja kolme meistä

sitten pääsikin tuon kuoron jäseniksi. Muut kuorolaiset olivat upseereita ja aliupseereita. Siinä yhteisössä pääsin hyviin väleihin monien upseereiden kanssa. Kuoronjohtaja Erkki Vuorela totesi minulla olevan melko harvinaisen absoluuttisen sävelkorvan. Sitä kokeiltiin usein siten, että hän antoi äänen harjoitusten loputtua ja minä toistin sen seuraavalla kerralla muutamien päivien jälkeen. Pianolla todettiin ääneni toisto muuttumattomaksi.

Syksyllä oli pataljoonan juoksukilpailut kirkonkylän kentällä. Saavutin kuudennen sijan. Sen seurauksena minut valittiin hiihtovalmennusleirille Ivaloon. Treenattiin lujasti. Ruoka oli hyvää ja kunto kohosi. Olipa siellä eräänä iltana tanssitkin jossakin parakissa. Osallistujina oli kantahenkilökuntaa rouvineen ja ainakin jonkin verran tyttöjä siviilistä. Siihen aikaan tykkäsin tanssia polkkaa, koska se oli niitä harvoja tansseja joita luulin osanneeni. Hain erästä kaunotarta, joka seisaalleen noustuaan osoittautui niin pitkäksi, että minun päälakeni ei ylettynyt edes leukaan. Hän oli nauttinut jotakin, joka oli tehnyt hänet tavallista rennommaksi. Vinhassa polkan pyörytyksessä löysäsin hiukan otettani hänen vyötäröltään ja silloin hän kaatui kuin puhelintolppa rojahtaen selälleen helmat korvissa. Siitä syntyi hetkeksi hilpeä tunnelma, mutta eräs upseeri oli synkän olinen kun korjasi iloisen vaimonsa huostaansa.

Ruska oli ja meni tuon kolmiviikkoisen treenauksen aikana. Luntakin jo näyttäytyi muutaman kerran. Sodankylässä sitten oli melko pian pataljoonan hiihtokisat, joissa jälleen olin kuudes. Ankara angiina kuitenkin lopetti hiihtelemisen ja treenaamisen. Paino putosi 48 kiloon! Viikon toipumisloman jälkeen pääsin lähettien tuuraajaksi. Olin pataljoonan komentajan lähettinä eniten ja lisäksi tuurasin vuoroin komppanian ja pataljoonan lähettiä heidän ollessaan sairaana, lomalla tai komennuksella jossakin.

Tuossa ominaisuudessa jouduin kerran komennukselle. Pataljoonan huoltoupseeri luutnantti Heiskanen estyi jonkin komennuksen takia pääsemästä äitinsä syntymäpäiville Lieksan Lamminkylään. Koska hän tiesi minun olevan kotoisin vain parinkymmenen kilometrin päästä, niin hän oli puhelimitse pyytänyt komppanian päällikköä antamaan minut edustajakseen hänen lahjansa ja onnittelujen toimittamiseksi perille. Kesken päivän minut kutsuttiin kiireellä komppanian toimistoon. Tilanne selostettiin. Lomapaperit ja matkaliput annettiin kouraan ja sitten kiireellä linja-autoon matkalle. Rovaniemellä tapasin toimeksiantajani luutnantti Heiskasen ja sain lahjat mukaani. Kun olin vienyt lahjat ja onnittelut perille luutnantin kotiin jouduin nauttimaan ylenpalttisesta ystävällisyydestä, minkä aikana tuo luutnantin äiti piti minua kuin omaa poikaansa. Arasti esittelin, että ehtisin käydä samalla kotonanikin ja niin pääsin seuraavana aamuna matkustamaan kotiin. Siellä tutkin saamiani lomapapereita ja huomasin, että viiden päivän lomani alkaakin vasta seuraavana päivänä.

Tuolla lomalla ollessani kävin myös enoni Heikki Lohtajan luona Höljäkässä. Innokas metsästäjä kun olin, kuljetin luodikkoa mukanani. Latvalinnustukseen tarjoutuinkin tilaisuus, mutta siitä erikseen otsikolla Jurttivaaran metsot.

Riista antoi oman värinsä myös ollessani Pataljoonan komentaja majuri Saarelaisen lähettinä. Hän oli Nattas tuntureilla metsästysretkellä useita päiviä ja minä uskollisesti olin joka päivä sotilaskodissa, johon hän soittaisi kun tarvitsisi minua. Yöllä ei sentään tarvinnut olla valmiudessa, mutta tuolta metsästysreissultaan majuri Saarelainen tuli yöllä. Komppanian päivystäjä nautti selvästi saadessaan herättää minut keskellä yötä ja hoputti ylettömällä kiireellä pataljoonan komentajan luo. Sinne mentyäni komentaja käski keittämään ensiksi kahvit ja sitä laittaessani kysyi osaanko laittaa riistan riippumaan. Vastasin sotilaallisesti: ”Kyllä osaan herra majuri”. Kaksi teertä ja komea harmaa ukkometso olivat saaliina, jotka täytin havuilla ja laitoin jonkinlaista aitan virkaa tekevän parakin sisälle riippumaan. Kun menin ilmoittamaan, että tehtävä suoritettu, pyysi majuri kanssaan kahville ja seurustelemaan muutenkin kanssaan. Siinä kävi ilmi, että Saarelaisen kodin ja minun kotini väliä on vain noin kymmenen kilometriä. Hän oli kotoisin Varpasen kylästä ja hänen serkkunsa oli ollut kansakoulunopettajani. Hän pyysi, etten herroittelisi häntä ollessamme kahden kesken, muitten läsnäollessa se kuuluisi hyvään käytökseen. Myöhemminkin hän halusi joskus kuulla kotipuolensa kuulumisia minulta, vaikka en kovin paljoa tiennytkään naapurikylän ihmisistä.

Asevelvollisuuteni meni läpi puolessa vuodessa, vaikka sen normaali pituus olisi ollut yhdeksän kuukautta. Se oli mielestäni kasvun ja kypsymisen aikaa ja veti varmasti vertoja vaihtoehdolle asustaa jossakin tukkikämpällä raataen raskaita metsätöitä.

Muita hommia

Vuosina 1947-49 antoi paikkakunnan sähköistäminen kesäisin linjatöitä ja talvisin olin isäni kanssa tukkimetsissä tai tein kelkkoja, rekiä tai suksia kotona. -48 pääsin Sakari Toivasen kaveriksi Lieksa-Nurmes Puhelinosakeyhtiön korjausurakkaan. Sakari oli sen alan miehiä ja saanut lisää kokemusta viestijoukoissa. Vanhimmat linjat, jotka olivat Kylänlahden ja Lieksan välillä, olivat pahoin rapistuneet. Tyvestä lahonneisiin pylväisiin laitettiin juurituet, Lahot orret vaihdettiin uusiin ja rikkoutuneet eristimet vaihdettiin koukkuineen. Lieksan kauppalan laidassa oli enimmillään jopa 38 lankaa yhdessä pylväässä, joten ne löystyneinä osuivat toisiinsa tuulessa. Langat pingotettiin tasakireiksi. Remontin jälkeen linjat olivat monta vuotta ryhdissään, eivätkä puhelut enää sekoittuneet.

Metsästys ja kalastus

Harrasteista mieluisin oli metsästys, joka antoi tervetullutta lisää ruokapulaan sota-aikana ja vielä sen jälkeenkin. Syksyinen nuotanveto oli monena vuotena rankkaa hommaa. Viekijärvellä Kotasaaren apajalta vedettiin syksyisin kuoretta, jota kylän naiset ämpäreineen tai koreineen hakivat rannasta sitämukaa kuin kalaa ehdittiin vetää. Olin siellä Rovastilan ja Vanhalan yhteisnuotalla "köysikkäänä". Nuotan omistajille, eli nuotalle kuului puolet ja nuottaporukalle toinen puoli saaliista. Sain siis 1/8 osan tulosta. Köysikkään tehtävään kuului nuotan potkeminen järveen nostatusmiesten soutaessa apajaa umpeen. Sitten tuli keltuaminen ja tarpominen. Tarvoin oli noin 2,5 metrinen varsi ja sen alapäässä n. 10 sm. leveä alaspäin kuppimainen porkka. Sillä työnnettiin ilmaporeet nostatuspaikalla lähelle pohjaa kalojen ajamiseksi nuotan perään päin Se vaati oman tekniikkansa onnistuakseen.

Pielisellä taas olin mukana setäni Veikko Kotilaisen - Puronniemen Ukko-Veikon ja Lampilan yhteisnuotalla. Veikko-setäni oli isäni sisarusten vanhin. Vapaussodan veteraani, 10 lapsen isä. Perheensä hän elätti pääasiassa kalastuksella, johon hänen asuntonsa - Puronniemi - oli hyvin sopiva. Kalaisa Ahvenlahti vieressä ja Pielisen suuret, kalaisat selät lähellä. Hänellä jos kenellä oli kokemusta. Kun olin paljon hänen apunaan keväisin ja syksyisin, milloin vain ehdin, sain kalastamisesta sellaista tietoa ja taitoa, jotka ovat parantaneet saaliitani nykyhetkiin asti.

Kerran oltiin kudunjälkeistä syönnösmuikkua vetämässä. Ensin Ristisaarella, jossa yövyimme kalamajalla ja sitten Korpi-Kalkun lounaiskulmalla ns. Kala-altaan apajalla. Muikkuja tuli jo ensimmäisenä päivänä runsaasti. Pakkanen oli kireä. Järvi höyrysi. Kaikki pärskeet jäätyivät nopeasti. Vaatteet olivat kuin peltiä ja veneen reunat äärettömän liukkaat. Yöksi potkettiin nuotta veteen, jotta se pysyisi sulana. Yön vietimme Jussi Pyykön mökissä. Se oli ainoa asunto sillä saarella lähes keskellä Pielistä. Tupa ei ollut kovin iso, mutta sopu antoi sijaa neljälle nuottamiehelle. Aamulla pakkaneen oli edelleen kova, mutta järvi oli vielä tuolla selkävesillä pysynyt sulana. Alliparvi - satoja lintuja - uiskenteli nuotan kohojen seurana. Vedimme nuotan ylös ja taas tuli runsaasti puhdasta muikkua. Kaikki vasut olivat täynnä. Ahneuksissamme otimme vielä yhden vedon, jonka saalis oli vierittämällä nostettava veneeseen. Ne jätettiin nuotan peräpussissa nyytiksi veneeseen. Oli meillä kalaa.

Veneissä kaikki oli taas jään kuorruttamaa. Liukasta. Soutaessa piti yhtenäen kopistella airoista jätää pois. Jäähileitä uiskenteli järven pinnalla kun ilma alkoi tyyntyä. Ahvenlahti oli kokonaan jäässä, joten veneet oli pakko vetää maihin Halinniemen ulkorannalle. Kolmiöiseksi osoittautunut jää kesti hyvin kun kävellen matkasimme Puronniemeen. Kalat haettiin seuraavana päivänä hevosella jätää myöten. Pakkasta kertoivat olleen mantereella jo kolme vuorokautta yli -20 asteen. Enimmillään sitä oli ollut 23 astetta. Sain tuosta nuottareissusta sellaisen kammon, etten noin 20 vuoteen lähtenyt kalalle, vaikka kuinka olisi pyydetty.

USKONELÄMÄ

Ensimmäinen vaihe

Jo v. 1922 olivat vanhempani alkaneet tutkia Raamattua silloisten Raamatuntutkijain seurassa. He olivat vakaumuksellisia kristittyjä. He pitivät koko perheelle yhteisen Raamatunlukutunnin säännöllisesti joka viikko, mikäli se suinkin oli mahdollista. Myöhemmin oli tuollainen luku ja tutkimistilaisuus jo kahdesti viikossa ja siihen käytettiin tunnista kahteen kerrallaan. Koko perhe oli mukana ja toisinaan vielä muitakin. V. 1936 oli kotonani suurempi juhla, johon kokoontui silloisia Raamatuntutkijoita ympäristöstä. Väkeä oli yhteensä noin 30 henkeä. Everikin lammessa oli kastetilaisuus. Isä, äiti, sekä molemmat veljeni kastettiin Jehovan todistajiksi. Lisäksi kasteella oli 5 muuta.

Pari vuotta myöhemmin Kauko - vanhin veljeni - aloitti ns. "tienraivauksen" eli talosta taloon saarnaamisen. 1939 kesällä hän vei minuakin polkupyöränsä päällä viikon ajan. Mukana oli gramofoni ja 5 minuutin puheita levyillä. Niitä esitimme kodeissa ja tarjosimme kirjasia. Veljeni oli jonkinverran puhevikainen kun pehmeä kitalaki puuttui syntymästä lähtien. Kun ääni tuli osittain myös nenän kautta, syntyi siihen hiukan tavallisesta poikkeava sointi. Minulla oli selkeä ääni. Kiersimme aivan syrjäisiä seutuja Vaaraniemeltä Kontuvaaraan, Varpaseen, Varisvaaraan, Konnanlammille ja Höljäkkään. Se oli kuulema tarkoitettu opikseni. Yövyimme taloissa. Välrirauhan syksyllä 1940 äitini hoputti minut mukanaan Helsinkiin konventtiin ja siellä kasteelle Yrjönkadun uimahallissa.

1943 minut lähetettiin yksin Helsinkiin hakemaan sieltä Vartiotorni-lehden käännöksistä tehtyjä monisteita. Lehti oli kielletty mukamas yhteiskunnalle vaarallisena kommunistisena propagandana. Monisteetkin piti tuoda salaa. Kaipa nykyään jo tiedät, miten valheellinen ja inhottava tuo väite oli. Me tiesimme jo silloin. Kylänlahden ratamestari tiesi myös ja oli asiasta kiinnostunut. Hän järjesti niin, että rautatieaseman luona olevan vesitornin alla saimme kokoontua salaa pitämään yhteisiä tilaisuuksiamme tuon monisteaineiston tutkimiseksi.

Herääminen

"Huono seura hyvät tavat turmelee" varoittaa Raamattu. Jatkosodan aikana minäkin luisuin tupakoimaan ja ryypäilyyn. Aluksi olin huppelissa kerran tai pari vuodessa, mutta vauhti kiihtyi koko ajan. Olin itsekin jo huolissani. Vaaranien Junnussa oli sitten 1948 erään isäni tädin hautajaiset. Siellä jokin kääntyi sisälläni. Tupakka ja viina jäivät kuin naulan kantaan. Elämäni muuttui ja nyt vasta koin tulleen Jehovan todistajaksi.

Syksyllä 1949 lähdin Jehovan todistajana kokoaikaiseen sanan levitykseen, eli "tienraivaajaksi" Juukaan. Timovaarassa, 27 km. Juuan kirkolta oli todistajaperhe, jotka antoivat asunnon talonsa yläkerrassa olevassa huoneessa. Alakerrassa heillä oli pieni kyläkauppa. Sieltä käsin kiersin laajaa ympäristöä polkupyörällä, pitäen puhetilaisuuksia, tutkien raamattua kiinnostuneitten kanssa ja levittäen kirjallisuutta. Pitkien välimatkojen ja huonojen teiden takia työ oli usein fyysisesti raskasta. Henkistä räsytystä puolestaan toi ihmisten välinpitämättömyys ja joskus kiihkeäkin vastustus, joka aina perustui tietämättömyyteen, väärin käsityksiin ja ennakkoluuloihin.

Elämiseen tarvittavat rahat oli itse hankittava osa-aikaisilla tilapäistöillä. Olin heinätoissä, perunapelloilla, vähän metsätöissäkin apuna ja kaivoinpa yhden kaivonkin. Olin erään maalarimestarin oppipoikana Enon kunnassa. Maalasimme mm. kirkon ulkoa, Kunnantalon, kaksi kansakoulua päältä ja sisältä, sekä useita omakotitaloja. Näitä keikkoja tein tuon ammattimaalarin kanssa kahtena kesänä. Sillä tavalla tulin toimeen omillani, vaikka suurimman osan ajastani uhrasin sanan julistukseen. Ostin jopa pienen moottoripyöränkin toisena kesänä.

Erävoitto

Jo ensimmäisenä syksynä jouduin koetukselle. Olin ollut monen päivän kierroksella saarnaamistyössä, viimeksi Nunnanlahdessa iltapäivään asti. Lähdin polkupyörälläni ajamaan asunnolleni Timovaaraan. Matkaa olisi yhteensä noin 42 km. Ilta pimeni. Dynamo tuikutti nipin napin riittävää valoa. Vettä alkoi

sataa melko sakeaan. Olihan lokakuu menossa. Kirjalaukku keikkui ohjaustangossa ja matkalaukku tavaratelineessä. Pimeys, sade ja kuran paljous alkoi käydä voimille. Olin märkä ja ympäriinsä pyöristä suihkunneen kuran peitossa. Polvelassa voisin kuitenkin ehkä hiukan levätä ja syödä. Siellä oli koululla nuori naisopettaja, joka oli aikaisemmin ilmaissut vahvaa kiinnostusta esittämäni uskoa kohtaan. Näin ainakin luulin. Sinne päätin taivaltaa tuon ensimmäisen, noin 25 km:n matkan. Nähtyään minut ovelta yltä päältä kuraisena hän heti pyysi sisälle. Öljykankainen sadeasu oli huuhdottava vesikorvossa. Siistiytymisaikanani hän oli laittanut kahvia ja voileipiä. Olin nälkäinen kuin susi ja iloinen siitä, että näin hyviä ihmisiä sentään on.

Lepäiltyäni vielä jonkin aikaa aloin hankkiutua taas tielle, mutta hän vaati jäämään yöksi. Olihan kellokin jo 22:n tienoilla ja ulkona lakkaamaton sade, synkkä pimeys ja kuratie. Olin jäämäisilläni kun hän meni laittamaan vuodetta toiseen huoneeseen. Takaisin tullessaan hänellä oli yllään melkein läpinäkyvä, pitkä yöasu. Hän pyysi minua katsomaan yöpymispaikkaani. Siisti huone ja käyttöni tarpeettomankin leveä vuode. Kun tiedustelin, missäs hän itse nukkuu, hän selitti levittäneensä sängyn juuri sentähden kahdelle, että mahtuisimme siihen molemmat. Aivan kauhistuin. Samaan vuoteeseen kauniin nuoren naisen kanssa! Enhän minä voi sitä tehdä! Mitä siitä seuraisikaan? Ei. En voi jäädä. Lyhyt perustelu kannastani sai hänet vihaiseksi. Hän antoi kuulla kunniani. Olin opettajan mielestä täysi toope, epänormaali, oikea ääliö ja ties mitä. Hän kun yrittää olla minulle niin hyvä, että tarjoaa parastaan ja minä typerys en anna sille arvoa. Niin lähdin yön selkään matkaamaan loput 17 km. sateessa ja kurassa. Kuitenkin koin olleeni voittaja. Tavatessani hänet vielä kerran, ilmeni, ettei hän ollut uskosta enempiä kuin Raamatustakaan yhtään kiinnostunut.

Lisää vastuuta

1952 sain kutsun Wartiotorni-seuran haaratoimistoon Helsinkiin. Olin työssä kirjanvalmistus osastolla noin vuoden. Se oli samalla tiiviin opiskelun aikaa. Syksyllä seuraavana vuotena menin avioliittoon myös haaratoimistossa työskennelleen vaimoni Lainan kanssa ja jouduimme nyt yhdessä lähtemään tienraivaajiksi. Muutamien kuukausien perästä minua pyydettiin ns. "kierrospalvelijaksi", jonka tehtävänä on rohkaista ja auttaa seurakuntia. Siinä tehtävässä olin vuoteen 1958 asti.

Tuona vuonna kävin ensimmäisellä ulkomaanmatkallani. New Yorkissa oli Jehovan todistajien kansainvälinen konventti, jonka päätyttyä matkasimme amerikkalaisen pariskunnan mukana Illinoisiin. Mukana oli myös eräs kirvesmies Suomesta. Oli nimittäin jo etukäteen sovittu, että tienaamme siellä suurimman osan matkakuluistamme. Perillä oli omakotitalon rakennus kesken ja teimme sen valmiiksi. Kirvesmies laittoi ulkovuorauksen ja vähän muutakin. Minä tapetoin ensin jonkun huoneen sisällä ja sitten maalasin ulkoseinät sitämukaa kuin kaveri sai ulkolaudoitusta valmiiksi. Oli se hieno matka.

Suomeen palattuani olin "henkeä täynnä kuin Hakalan kaljatynnyri". Tunsin olevani tarmokas. Hyvä Jehovan palvelija. Uskollinen, moitteeton ja lisäksi erinomainen puhuja. Vielä nytkin noin 40 vuotta myöhemmin monet muistavat hyviä esitelmiäni. Tunsin olevani aivan esimerkillinen ja tavallisten syntisten yläpuolella. Innokas, palava, vahva uskon sankari.

Tappio

"Joka luulee seisovansa katsokoon, ettei lankea" varoittaa Raamattu. Sen paikkansapitävyydestä sain järkyttävän näytön syksyllä 1958. Asumme silloin Järvelässä vaimoni veljen, Viljo rintalan talon yläkerrassa. Laina hoiti siellä jo vuoteenomana ollutta äitiään. Se velvollisuus oli perinnön luovutuksen yhteydessä määrätty Viljolle ja sovittu kirjallisesti elintarvikkeitten määrät ym, mitä syytinkiin kuului. Tämä hoitovelvollisuus syytinkietuineen siirtyi meille asunomme vuokran maksuna. Jukka - poikamme oli 3-vuotias. Mitään ansiotuloja ei ollut. Itse jatkoin kierrospalvelijana seurakunnissa vierailuja. Asuminen ja ylöspito seurakunnissa tapahtui sen jäsenten antaessa vapaaehtoisesti tarvittavan. Tällaisella vierailulla olin Ahtialan seurakunnassa kun tuli varsinainen haaksirikko.

Asuin erään uskonveljen talossa nuo viisi vierailupäivää. Perheessä oli noin 18 vuotias tytär. Lauantai-iltana kun olin jo mennyt kamarissa vuoteeseeni, hän tuli ovelle ja pyysi päästä vielä juttelemaan. Suostuin ja hän istui sänkyäni reunalle. Juteltiin siinä jotakin hetken aikaa ja hän piti kädestäni silittellen sitä hiljaa. Melko pian hän kuitenkin lähti pois. En muista kehotinko häntä lähtemään vai lähtikö hän muuten. Kun sitten vierailuni ohjelma päättyi sunnuntaina iltapäivällä ja olin lähdössä Järvelään, hän pyysi päästä kyydissäni Lahteen, josta hän palaisi bussilla takaisin.

Niin lähdin velka-volkkarillani ajamaan hänen kanssaan. Jo ajaessani vähän matkaa aloin himoita häntä kun hän vieressä istuen silitteli minun reittäni ja selvästi hyväili käsiselällään poskeani. Vastasin hänen hyväilyihinsä ja hän pyysi, että pysäyttäisin auton. Niin tein ja heti sen jälkeen jo syleilimme ja suutelimme himokkaasti. Olimme pian sellaisen kiihkon vallassa ettemme nähneet, emmekä kuulleet ohi ajavia autojakaan. Järki pysähtyi, eikä se ollut ainoa, joka seiso. Himosta vapisten kaivoimme kätemme toistemme aarteille hyväillen kiihottavimmin. Olisimme varmaankin menneet vieläkin pitemmälle, mutta minulta syöksyi orgasmi housuihini. Vasta silloin kauhistuin itseäni. Mitä olenkaan tekemässä. Vapisten käynnistin auton, käänsin takaisin ja ajoin tytön kodin lähelle. Pihaan en uskaltanut enää mennä kun hävetti niin kamalasti. Molemmat olimme aivan järkyttyneitä.

Tyttö lähti kotiinsa pää painuksissa ja minä ajoin Järvelään. Tytön isä oli aloittanut kuulustelun huomattuaan tyttärensä itkevän, jolloin tyttö oli tunnustanut kaiken. Seuraavana päivänä minut kutsuttiin Lahden seurakunnan vanhinten eteen. Minut erotettiin järjestöstä ja se mielestäni suurenmoinen kausi päättyi karvaaseen tappioon. En kuitenkaan ollut veljille hitustakaan katkera. sillä tiesinhän itsekin puhtaan moraalien vaatimukset. He tekivät oikein. Putosin nyt kuvittelemaltani jalustalta tavallisten ihmisten pariin. Minulle on ollut terveellistä ymmärtää olevani heikko, syntinen ihminen, joka tarvitsee sovutusta ja anteeksiantoa Jumalan edessä niin kuin kaikki muutkin. Tämän erän oli hävinnyt. Olin joutunut jäähyille. Noin vuoden kuluttua pyrin takaisin seurakunnan yhteyteen. Nuhteeton elämä onnistuikin monta vuotta kunnes kompastelu alkoi taas.

Sinä syksynä kaikki näytti synkältä. Auto, jonka olin vuotta aikaisemmin hankkinut vaimoni veljeltä saamillani velkarahoilla, meni liukkaalla ympäri ja ojaan marraskuussa. Lainalta katkesi solisluu ja auton katto painui kokonaan sisään. Velkaa tuli lisää lankomiehelle kun auto korjattiin. Sen arvo oli enemmän kuin kokonaan velkana. Olimme täysin pennittömiä. Muutaman viikon aikana ei rahaa ollut edes ruokaan. Lähikauppias tiesi tilanteemme ja antoi meille ilmaiseksi hyviä soppaluita, joihin hän oli tarkoituksella jättänyt vähän enemmän lihaa kiinni. Köyhemmäksi emme enää voineet tulla, joten oli vain yksi suunta -

YLÖSPÄIN

Vaurastuminen

Aloitin kirjaedustajan työn itsenäisyyspäivänä 1958. Aikaa ei ollut varaa hukata päivääkään. Jo seuraavana vuotena sain velat Viljolle maksetuksi ja vähän säästöäkin. Helmikuussa 1960 voitin arpajaisista Morris Mini -merkkisen auton. Se korjasi tilannetta kun sain Volkkarin myynnillä rahaa lisää säästöön. Niinpä saman vuoden marraskuussa nimesin itselleni Lahdesta 50,5 m²:n osakehuoneiston vuonna -61 valmistuvasta talosta. Olin sinä vuonna tehnyt tilaushankintaa enemmän kuin kukaan toinen Suomessa. Myyntini oli yli 25.800.000 silloista markkaa! Kun silloin marraskuussa v. -60 kyselin saisinko Otavalta miljoona markkaa vähän etukäteen vuosihyvityksiäni ja "pätkiäni" eli myöhemmin erääntyviä palkkioitani vastaan, niin saman päivän iltapuolella minulle ilmoitettiin, että rahat ovat jo lähteneet pankkiin tililleni.

Asuntomme maksoi silloin 1.824.000 mk, mutta jo vuoden -62 lopussa se oli kokonaan maksettu. 1964 pystytettiin nätti kesähuvila Päijänteen rantaan Vääksyn kanavan suulle. Sinä vuotena olivat äyrimääräni Lahden kaupungille 52.880. Oheisena on kopio verokalenterin sivusta. Kommunistit luettelivat minutkin niiden 50 suurituloisimman lahtelaisen verenimijän joukkoon, jotka kuulema

hallitsivat Lahtea. Olin kuitenkin hankkinut tuon tuloksen OMALLA myynnilläni. Talouteni oli kohonnut kuin raketti.

Kun sitten rupesin laajentamaan vuonna 1961 perustamaani kirjaedustusliikettä. Koulutin uusia edustajia ja hankin heille myyntikohteita. Voidakseni antaa asiantuntevaa koulutusta syvemmältikin kuin pelkästään kaupan teknisestä tekemisestä, luin kaikki käsiini saatavissa olleet myyntioppaat ja monia psykologiaa käsitteleviä kirjoja. Niistä saamiani oivalluksia olin jo koettanut soveltaa omassa myynnissäni. Myyntikohteiksi edustajilleni hankin kymmeniätuhansia lukiolaisten osoitteita ja kädestä pitäen näytin, miten asia näissä kodeissa on esitettävä. Erittäin tiukka piti olla siitä, että esittäminen tapahtui osoitteet antaneen koulun rehtorin hyväksymällä tavalla. Kouluttamani edustajat tekivät hienoja myyntituloksia. Esimerkiksi jo hiipumisen merkkejä osoittavaa WSOY:n Suurta Tietokirjaa myimme kymmeniätuhansia sarjoja. Yksinomaan Lahden kaupunkiin useita tuhansia.

V. -65 toiminimeni oli huomattavan suuri. Edustajia oli tuolloin jo yli 60. Oma myyntini pieneni ja samalla tulonikin vähenivät. Laajentamisella oli vielä muukin hintansa. Elämäntapani muuttuivat. Niinpä 1965 jouduin uudelleen erotetuksi Jehovan todistajien seurakunnasta. Syynä oli humalassa autolla törmäily. Rattijuoppoudesta jouduin työleirille. Sen jälkeen erilaiset kompastelut ovat toistuvasti muistuttaneet siitä, että olen vain ihminen, enkä näinollen ole kelvollinen neuvomaan toisia kristillisen elämän puhtaudesta. Uskonnollinen toiminta on saanut jäädä.

Uudelleen eteenpäin

Edellä mainittujen vaiheitten jälkeen olin valmis fuusioon kahden kilpailevan kirjaedustusliikkeen kanssa. Niinpä kesällä -66 Tilauskirja O. Kotilainen Ky, Vähittäiskirjat K.O. Luoma Ky Seinäjoelta ja Kirjaportti T. Taunila Ky Viitasaarelta yhdistettiin Kirjatilaus Oy:ksi ja -69 siihen vielä sulautettiin VM-Kirja O. Lappalainen Ky Helsingistä, jonka tiloihin muutimme toimintamme Lahdesta. Siitä tuli siten ylivoimaisesti suurin kirjaedustusliike, mutta olin menettänyt oman vapauteni palkalliseen vastuun kantamiseen. Kaupparekisterissä olin tuon suuren yhtiön toimitusjohtaja ja käytännössä sen talousjohtaja.

Tuo fuusioituminen osoittautui suureksi virheeksi ja toi pettymyksen. Olin nyt itseasiassa vain palkkalainen. Oma myyntiäni en enää ehtinyt tehdä ollenkaan ja sentähden tuloni olivat pudonneet puoleen parhaista vuosista. Vastuuta sensijaan oli moninkertaisesti. Olinhan alan suurimman yrityksen johtaja. Kavereille Luoma ja Taunila meni pissa päähän suuruuden myötä. He halusivat kaataa kaikki loput kilpailijat nostamalla edustajien palkkioita. Tekemäni laskelmat osoittivat, että pelivaraa oli käytettävissämme vain kolme promillea! Silti osakekumppanini alkoivat tarjota edustajille puolesta puoleentoista prosenttia yli meneillään olleen palkkiotaulukon. Se muka johtaisi edustajien siirtymiseen meidän yhtiöömme, jolloin kilpailijat menettäisivät edustajansa. En millään keinolla onnistunut pysäyttämään tätä tosiasioista piittaamatonta sinisilmäisyyttä, sillä omistin vain 1/4 äänivallasta.

Tämä erimielisyys tapahtui vuoden 1970 alussa. Laskelmani olivat itselleni täysin selvät. Muutamien vuosien kuluttua olisi konkurssi edessämme. Niinpä itse erosin yhtiöstä 22.04.1970. Sen jälkeen Kirjatilaus Oy lähti nopeaan syöksykierteeseen. Taunila tappoi itsensä. Muutamien vuosien kuluttua yhtiö päättyi konkurssiin. Se jäi kustantajille velkaa satojatuhansia markkoja ja monet edustajat jäivät ilman myöhemmin erääntyviä saataviaan.

Uuteen yhtiöön

Pidin pitkän kesäloman. Vasta syksyllä otin jälleen edustussalkkuni ja lähdin tilaushankintaan. Myin sinä syksynä vielä senverran, että sain sekä Tammelta, että Otavalta palkintomatkan. Tammen matka oli Beirutin ja Damaskokseen, Otavan matka Keniaan. Kuitenkin jo 15.2. 1971 lupauduin koulutuspäälliköksi Suomen Kirjapalvelu Oy:ön Se oli pikku yritys. Myynti noin 3 miljoonaa v. 1970. Pauli Pohjalainen ja Reijo Railotie olivat kenttäorganisaattoreina. Minä huolehdim koulutuksesta siten, että vein uudet ja halukkaat aikaisemmatkin edustajat kädestä pitäen hommiin järjestäen myös

teoreettisen opetuksen koulutustilaisuuksina. Oma myyntini siinä sivussa muodosti parhaan osan tuloistani. 1974 oli vuorostaan tämä yhtiö kohonnut Suomen suurimmaksi alan liikkeeksi. Myynti oli silloin yli 18 miljoonaa. Kuusinkertaistuminen neljässä vuodessa! Toimitusjohtaja Tapani Laurila ei pitänyt siitä, että ansaitsin koulutuksen yhteydessä tekemälläni myynnillä niin paljon lisätuloa, että hän jäi palkallaan kauas jälkeen, vaikka hänen palkkansa olikin muistaakseni lähes kolme kertaa suurempi kuin meille toisille maksettu pohjapalkka. Niinpä hän syksyllä -74 osake-enemmistönsä turvin tarjosi meille kaksinkertaisen kiinteän palkan, mutta poisti sitä vastaavan myynnin osan provisioistamme. Meidän olisi siis pitänyt myydä ensin palkkamme edestä ja vasta sitten alkaisimme saada provisioita itsellemme. Kaikki yhtiölle tehtävä työ olisi siis pitänyt tehdä ilmaiseksi!

Mietin kaksi viikkoa ja ilmoitin 15.12.-74 Johtaja Laurilalle, että en enää ota palkkaa ollenkaan. Jatkan pelkästään myynnilläni saatavilla palkkioilla edustajana. Yhtiön tehtäviä en enää ottanut vastaan. Siitä alkoi Suomen Kirjapalvelu Oy:n alamäki. Pauli Pohjalainen rupesi ryyppäämään, Reijo Railotie erosi seuraavana syksynä. Laurila myi yhteisesti rakentamamme organisaation kahdellasadallatuhannella ja pisti rahat taskuunsa 1976. Sen pituinen se.

Hyvä-Kirja Oy :n kausi

1975 paneuduin suomen Kurssipalvelu Oy:öön. Olimme perustaneet sen jo vähän aikaisemmin lankoni Elon Hartevan aloitteesta. Koulutusohjelmat perustuivat australialaisen Talbot Smith Ltd:n aineistoon, jonka Elon käänsi ja minä viimeistelin kielellisesti sujuvampaan muotoon. Järjestimme 5-päiväisiä myynti- ja johtamistaidon seminaareja yleisinä tilaisuuksina. Osallistujat olivat monista firmoista ja laitoksista. Heidän kauttaan poiki tilauksia ohjelmien toteuttamiseksi heidän omissa yhtiössään. Toukokuusta alkaen Hyvä-Kirja Oy tilasi minulta myyntiseminaareja niin tiheään, että en ehtinyt montakaan pitää muille yhtiöille. Tämä tapahtui "keikkapalkalla". Maaliskuussa 1976 johtaja Antti Särkilahti pyysi minua kokonaan Hyvä-Kirja Oy:n koulutuspäälliköksi. Tehtävä tuntui minulle luontevalta ja otin sen vastaan huhtikuun alusta tuona vuonna. Myyntikohteitten hankkiminen edustajille oli ensimmäisiä tärkeitä tekemisiäni. Sain väestörekisterin antamalla luvalla Valtion Tietokonekeskukselta parisataatuhatta osoitetta Tenavakerhon myyntiä varten. Sen myynti vaati edustajilta erityisosaamista ja heitä kurssitettiin tuotteen toimittamiseen osallistuneitten lastentarhaopettajien kanssa. Myynti saatiin hyvin käyntiin.

Hoidin edustajien kouluttamista taas. Nyt yhtäjaksoisesti yli kymmenen vuotta. Tuona aikana tein yli 30 myynnin eri piirteitä käsittelevää, 6 tehollista tuntia kestäväää koulutusohjelmaa. Nämä ohjelmat sitten toteutin 8-12 paikkakunnalla edustajille järjestetyissä koulutustilaisuuksissa eri puolilla Suomea. Koulutuskierrokset uudella ohjelmalla olivat täten keskimäärin kolme kertaa vuodessa.

Ohjelmani rakentuivat siten, että kustakin perusaiheesta oli ensin 20-30 minuutin alustus. Apuna käytin rainoja tai filmejä, mikäli aiheesta oli sellaisia saatavilla. Useimmiten käytössäni oli vain irtolehtitaulu tai kuultoheitin, johon kalvot valmistelin etukäteen. Sitten alettiin puida aihetta keskustellen etukäteen valmistamiini keskustelukysymysten avulla, niin että osallistujat itse joutuivat pohtimaan aihetta, soveltamaan sen oman myyntinsä tilanteisiin ja kertomaan, miten he voisivat käyttää kutakin ideaa. Edustajat joutuivat hiukan pinnistelemaan ajatuksiaan hyvän ratkaisun löytämiseksi, mutta aina se löytyi. Noin 80 % tilaisuuksista oli osallistujien puheenvuoroja. Kun vastaus tuli kaikkien hyväksymäksi kirjoitutin sen heidän omaan muistioonsa, jonka valmistelin jokaiselle aiheelle etukäteen. Se sisälsi keskustelukysymykset ja viivoituksen vastauksille. Tämä keskusteluvaihe oli edustajille haasteellinen ja he pitivät siitä. Hehän itse kouluttivat toisiaan. Keskustelu kesti aina 3-4 kertaa pitempään kuin alustus. He olivat usein niin uppoutuneita aiheeseen, että vieläkin yli 10 vuoden jälkeen jotkut tapaamani edustajat muistavat näitä asioita! Jokaisen uuden tuotteen esittely kentälle sisälsi tuoteanalyysin, joka tehtiin joko yhdessä tai itse olin sen valmistellut etukäteen. Ne olivat aina siltana teoksen ja myynnistä käsiteltävän aiheen välillä. Monet edustajat kertoivat jälkikäteen saaneensa kokonaan uuden itseluottamuksen tällaisessa palaverissa.

Itselläni oli kunnianhimoisensa tavoitteena aina uusi aihe ja uusi ohjelma jokaiselle uudelle koulutuskierrokselle. Siitäkö lieene johtunut, että parina viime vuotena niiden tekeminen tuntui lähes ylivoimaiselta. Sisu ei antanut periksi aloittaa perusohjelmien jaksoja alusta uudelleen. Se olisi ollut helppoa. Vain sovellutukset uusiin tuotteisiin olisi tarvinnut tehdä. Ne olisivat olleet uusia suurimmalle osalle edustajista, mutta kun ei niin ei. Paine kasvoi ja loppuunpalaminen oli lähellä.

Hyvän WSOY-hengen luominen ja ylläpitäminen oli koulutuksen rinnalla toinen työni tärkeä osa. Se oli kuitenkin välillä vaikeaa, sillä uudestaan ja uudestaan edustajien mielestä epäedulliset ratkaisut tai teosten myöhästelyt veivät toiseen suuntaan. Edustajakenttä reagoi uskomattoman herkästi. Mielialat saattoivat muuttua negatiivisiksi muutamassa päivässä kautta Suomen. Nihkeästi WSOY:n ratkaisuihin suhtautuvat alkoivat myydä muiden kustantajien tuotteita. Se oli pois meidän myynnistämme. Asenteitten muuttaminen myönteiseksi ja innostuneeksi vei yleensä vihintäin puoli vuotta. Ennakkoon en päässyt yleensä myymään muutoksesta koituvia hyötyjä kun monet yhtiön tekemät hankalat toimenpiteet ja päätökset tulivat tietooni vasta kentältä. Joskus edustajat haukkuivat minut säälimättä kun koetin puolustaa yhtiön tekemää ratkaisua. Maaliskuussa 1986 tuli pieni aivoinfarkti. Olin silloin Letisiassa Amazonjoen varrella toisena matkaisu-antana Antti Särkilahden apuna. Alkututkimuksiin pääsin Puerto Ricossa ja varsinaiseen hoitoon palattuamme Suomeen. Olinkin helpottunut kun lääkäri antoi sairauslomaa ja suositteli eläkkeelle jäämistä, koska en kestäisi sellaista stressiä pitemmän päälle. Sairasloman jälkeen kuitenkin jatkoin vielä vuoden -87 toukokuun loppuun asti, jolloin lääkäri määräsi uudelleen sairauslomalle ja 1.3.1988 jouduin lähtemään kokonaan työkyvyttömyyseläkkeelle.

Edustajilla oli enimmäkseen ajat kuitenkin hyvät, myönteiset, jopa innostunutkin WSOY-henki. Sen ylläpitäminen oli haasteellista, mutta myös tuloksellista. Hyvä-Kirja Oy:n toiminta menestyikin koulutuspäällikkönä olo aikani ilmeisesti paremmin kuin koskaan. Sen markkinaosuus kaikkien kustantajien yhteisestä suurteosmarkkinoinnista oli aloittaessani noin 45% kohoten aikani noin 60 %:iin. Koulutuksestani oli hyötyä myös muille suurteoksia markkinoiville kustantajille. Olivathan edustajat itsenäisinä yrittäjinä kaikkien yhteisiä. Wsoy:lle myönteisen ilmapiirin säilyttämisen hyväksyin kaikkien koulutustilaisuuksissa ja muissa tapaamisissamme. Koetin myös vaikuttaa talon ratkaisuihin, jotta niihin ei kompastuttaisi. Piilovaikuttaminen oli mielenkiintoinen harrasteeni. Oman esimieheni Antti Särkilahden tukeminen luonnollisesti kuuluikin tehtäviini. Palkintomatkoilla oli edustajien viihdyttämistä myös osuutensa. Järjestin monenlaista viihteellistä toimintaa. Pidin virkeyttä yllä johtamalla porukkaa lauluihin pitemmillä kiertoajeluilla tai kertoilin juttuja.. Työtäni ja sen arvostusta kuvastavat liitteenä olevat runo ja sähke 60 v. päivänäni.

OTOLLE 20.8.1986

Olet Otto oiva mies.

pitkä ollut on Sun tiesi:

monessa oot mukana ollut,

monet ovet kolkutellut,

monet matkat matkustellut,

monet laulut lauleskellut.

Tuonut oot tiedon taloille,

kirjat kyllin ja saloille.

Toimistomiehenä määräellyt,

monet miehet luukkuun vienyt.

Otit opin myös omaksesi,
toisille sen jakaaksesi:
menit Antin apuriksi,
palaverin pitäjäksi.

Parempaa ei miestä toista
löydy Suomen sopukoista,
joka myyntitaidon jyvän
antais kaikille niin hyvän.

Matkaseuraa parempaa
etsitä ei kauempaa:
aina löytyy juttu, laulu -
vaikka pettäis aikataulu.

Ilmeet iloisiksi saa -
vaikka kuina masentaa-
Sinä kun vain kerrot jutun
joko uuden taikka tutun.

Ihminen oot ihmiselle,
ollut meille jokaiselle.

Sydän lämmin, mieli avoin,
siispa me nyt näillä sanoin
onnitella haluamme
opastajaa parastamme!

Oisi harras toivomus
(ettei tulis voivotus),
että terveytesi kestäis,
eikä sua mikään estäis
kertomasta juttujasi
laulamasta laulujasi,
että annat meille opin,
kuina voimme myydä TOPin!

Sua kiittää haluamme,
pitkää ikää toivotamme
ystävälle parhaimmalle
I:llä isolla IHMISELLE!

Savon kirjapalvelu oy. M-L Oksa

Eläkkeelle

Eläkkeelle päästyäni kokosin koulutusohjelmieni sisällön kirjaksi. Se on ilman keskustelukysymyksiä. Katsoin 1/4 vuosisadan työn tallentamisen arvoiseksi. Myyjän käsikirja - Vaikuttamistaidon opas - sai edustajilta paljon kiitosta. He ylistivät sitä parhaaksi alan teokseksi, mitä olivat tavanneet. He kyllä tunsivat monia muitakin myynnin oppaita. Olihan mm. WSOY vuosien aikana jakanut heille parhaiksi katsomiaan kuten Goldmanin - Myyjä kentällä tai Bettgerin- Miten minusta tuli huippuluokan myyjä. Samoin joiltakin ulkopuolisilta yrittäjiltä olen myös saanut myönteistä palautetta. Jonkun kirjaedustajan suositamana he olivat hankkineet kirjan ja olisivat halunneet sitä enemmänkin henkilökunnalleen. Sitä ei yleensä ollut kirjakaupoissa. Vain hinnastosta löytyi sen nimi muutamana vuotena. Kustantaja ei mainostanut kirjaani ollenkaan. Oletankin, että Antti Särkilahtea lukuunottamatta vain oikolukija oli WSOY:llä lukenut kirjani. Johto ei ilmeisesti vaivautunut. Mitäpä arvokasta talon työntekijä, jolla ei ole edes maisterin titteliä, voisi tehdä?

Läksiäiset

Johtaja Antti Särkilahti oli järjestänyt niinsanotun palaveriristeilyn M/S Natalialla 27.8.1988. Viikon - pari aikaisemmin hän kutsui minut ja Lainan mukaan selittäen, että edustajat halusivat nähdä minut kun en lähes vuoteen ollut enää yhteisissä tilaisuuksissa ja minullekin se varmasti olisi mukavaa olla vielä ystävien mukana. Kutsu olikin mieluinen. Luulin, että kyseessä on tavallinen edustajien syyskokoontuminen kuulemaan kustantajan uutuuksista ym. informaatiota. Menin vaimoni kanssa Kauppatorin rantaan, jossa oli kokoontuminen mennäksemme laivaan. Emme aavistaneet mitään erikoista.

Hämmästyksemme oli melkoinen kun meitä vastaanottamassa oli pitkä kunniakuja. Molemmiin puolin tuttuja edustajia, kirjaedustusliikkeitten johtajia ja henkilökuntaa niistä, sekä entiset työtoverit Hyvä-Kirja Oy:n Helsingin konttorista ja joku Porvoostakin. Kaikilla oli kukkia. Kun aloimme tervehtiä iloisia ystäviämme ja saada kukkakimput sitä mukaa syliimme, selvisi koko juoni suurenmoisuudessaan. Antti oli järjestänyt minulle upeat läksiäiset. Osallistujia oli yli 130. Rovaniemeltä, Kemistä, Oulusta, Kuopiosta, Joensuusta, Kokkolasta, Vaasasta - niin - kaikkialta ympäri Suomen. Kaikki vuosien varrella läheisiksi tulleita. Jokainen halusi halata ja rutistaa. Oli se mahtava tunne! Tippa siinä väkisin hersyi silmään. Kukkia oli niin paljon, että Laina kantoi niitä välillä sylillisiä laivaan niille varatulle pöydälle. Niiden mukana oli lahjoja, kortteja ja kirjekuoria, joista löytyi rahaa tai pankkisherukkejä yhteensä 11.150 mk. Niiden osallistujaluetteloissa oli toistasataa nimeä, jotka eivät olleet paikalla henkilökohtaisesti.

Yhdistyneet Kirjaedustajat Ry:n puheenjohtaja Jarmo Korhonen puhui lämpimästi ammattikunnan puolesta yhteisistä vuosistamme. Tunnustusta tuli roppakaupalla. Lauloimme, tarinoimme ja nautimme runsaasta ruoka- ym. tarjoilusta. Kaikki halusivat muistella jotakin yhteistä. Antti oli hankkinut mukaan

hanurinsoittajankin. Niinpä Kaunissaaren laivalaiturilla pidettiin läksiäistanssit. Se oli iloinen retki. Kiitos Antti ja kiitos kaikki suurenmoiset ystävieni!

Lopuksi:

1988 keväällä kirjoitin muistiooni: "On mielenkiintoista nähdä lähteekö Hyvä-Kirja Oy:kin luisumaan alaspäin pois lähtöni jälkeen? Aineksia siihen suuntaan on. Kuka nyt on tulkitsemassa, miten mikin ratkaisu vaikuttaa kenttään? Ei tarvita kuin muutama edustajakentän huonoksi mieltämä päätös ja luottamus on mennyttä. Sen takaisin palauttamien vaatii "sielunhoitoa", eikä ainakaan vielä ole tilallani ketään, joka pystyisi siihen." Kun nyt 6 vuotta myöhemmin kokoilen näitä aikaisempia muistiinpanojani järjestykseen, Ei Hyvä-Kirja Oy:tä ole ollut enää moneen vuoteen. Niin siinä kävi. Nyt on jo nähtävissä myös koko edustajain kautta tapahtuvan suurteosmarkkinoinnin näivettyminen. Uusia edustajia ei tule kun kukaan ei auta alkuun, ei kouluta, eikä hanki osoitteistoja myyntikohteiksi. Se on suuri menetys ja voi jopa tehdä suurteosten kustantamisen kannattamattomaksi myynnin pienenemisen kautta. Paitsi, jos nyt voimistunut puhelinmyynti pystyisi korvaamaan ammattitaitoisen edustajakentän? Epäilen. Yhdistyneet Kirjaedustajat ry:n entisen puheenjohtajan Jarmo Korhosen arvion mukaan kirjaedustajien vahva ammattikunta opetti kokonaisen sukupolven käyttämään ja arvostamaan laajoja tietoteoksia. Se on kansan sivistystason kohottajana merkittävä saavutus. Hänen mielestään minä olin vaikuttanut edustajien koulutuksen kautta voimakkaimmin tietoteossarjojen ostotottumuksen vahvistumiseen myös maaseutuväestön keskuudessa.

Vähän harrasteistakin

70-luvulla kävin usein Suomenlahdella allijahdeissa. Niihin mentiin loka- marraskuussa ja joskus pelottavissakin olosuhteissa. Kerran olimme lähdössä aamulla neljän paikkeilla pimeään aamuyöhön, ollaksemme ajoissa valmiina linnun kuvien asettelun jälkeen Länsi Tontun Klippanilla. Oli marraskuun loppupuolisko. Yliskylän lahti oli tuuman paksuisessa jäässä. Hakkasimme sitä rikki, jotta saisimme veneen peruutetuksi laituriaisojen välistä ja käännetyksi taipaleelle. Majuri Vesanen Santahaminasta oli ensikertaa mukana. Hän oli hyvin epäuskoinen pääsemisestämme minnekään sellaisessa jäässä. Hän kuitenkin tuli veneeseeni. Se oli vain 430 sm pitkä ja 165 sm leveä tuulilasillinen lasikuituvene. 65 hv:n Mercury kiidatti sitä tarvittaessa melko lujaakin vauhtia. Lähdimme. Kun lisäksi kaasua nousi vene liukumaan jään päällä. Sen v-pohja painoi alleen jäätä ja halkaisi sitä jo aluksi ja siinä saumassa moottorin runko eteni rytisten. Nopeus oli yhtä hyvä kuin sulassa vedessä.

Ajettuamme Kuninkaan saaren ja Santahaminan välisestä salmesta aavalle oli edessämme täysin pimeä, kuutamoton yö ja oikea hernerokkasumu, joka nousi sulasta merestä ja vielä oli noin 15 km:n taival Länsi Tontulle. Vesanen epäili taas. Länsi Tonttuhan näkyy hyvälläkin säällä vain pienenä nystyränä horisontissa. Miten sinne osataan kun mitään ei näe? Tuomari Vesa Virtanen, vakituinen erä- ja kalastuskumppanini otti tarkan kompassisuunnan, valvoi herkeämättä kurssiamme ja minä koetin ajaa viivasuoraan laskien myös ajan. Nämä asiat oli aikaisemmin moneen kertaan harjoiteltu. Kun nyt oli lähes tyyni sää, niin suunnistus oli tavallista helpompaa. Kun ajoaika oli täysi hiljensin ja pysäytin veneen. Sammutin ajovalot ja aloimme tähyillä pimeyteen. Pian näimme sumun läpi jotakin tummaa ja siinä se oli. Länsi Tonttu noin 50 metriä meistä vasemmalla. Suunnistus oli opeteltu vuosien varrella lukuisilla alliretkillämme, joille aina mentiin jo pimeällä. Aina ei osuttu perille yhtä hyvin. Tällä kertaa ammuimme 50 allia. Tasaluku johtui siitä kun jahtimme loppupuolella asetimme sen tavoitteeksemme. Kun olimme lähdössä kotiin tuli rannikkovartioston vene luoksemme. He tarkastivat lupamme ja sitten kysyivät majuri Vesaselta, joka olikin heille tuttu, että miten me osaamme takaisin tällaisessa sumussa kun näkyvyys oli alle 200 metriä? Vesanen kertoi vastanneensa, että hän uskoo mantereen löytyvän. Löytyihän tämä pieni ulkoluotokin samanlaisessa sumussa, vieläpä yön pimeydessä.

Paras allisaaliimme kahteen mieheen Virtasen kanssa 70-luvulla oli 68 lintua yhtenä aamuna. Ensimmäiset allit tulivat kuville jo aamupimeässä 7.45 ja panoksemme loppuivat jo melko tasan klo 9. Oli se sotaa! Silloinkin oli marraskuun loppupuoli. Tämä tapahtui Itä Tontulla.

Jahteja edustajien kanssa

Edustajat pyysivät minua usein mukaansa sorsa- tai jänisjahteihin. Eräs jänisjahtireissu suuntautui Iso-Syötteelle Oulun poikien vieraana. Rinteet olivat rakentamatonta erämaata. Jotakin puhetta olivat kuulleet hiihtokeskuksen tekoaikeista. Tunturin itärinteessä oli jonkinlainen tie, jota menimme läheiselle autiotilalle ajokoira mukanamme. Siellä piti olla jäniksiä. Äkkiä joku huomasi tiellä metson. Minä olin ainoa, jolla haulikko ei enää ollut pussissa, joten pojat hoputtivat minua - ammu, ammu! Käteni vapisivat jännityksestä niin, etten millään meinannut saada panoksia piippuun ja metso jo juoksi. Kun pyssy loksautti kiinni, oli lintu jo ilmassa. Onnistunut laukaus kuitenkin päätti sen matkan. Kerron tämän vain siksi kun siellä nyt on niin toisenlaista.

Tämä muistelu venyisi liikaa jos kertoisin tarinat 10.5 kiloisesta kuhasta, 14, 3 kiloisesta hauesta, kymmenkiloisista karpeista, sorsajahdeista Parikkalan siikalahdella, Ii-jokisuulla, tai Limingan lahdella. Jänisreissuista Yli-Iihin, Kiikoisiin tai Tervolaan ja kanalintujahdistista Hirvensalmella Holopaisen Pekan kanssa. Nekin tarinat ovat tallella toisissa tiedostoissa.

Täyttäessäni 60 olivat eräät edustajat keränneet keskuudestaan rahaa ja lahjoittivat minulle 2-piippuisen Valmet 412 haulikon. Se oli hieno lahja. Monet edustajat, jotka eivät tienneet k.o. keräyksestä olivat olleet pahoillaan kun eivät päässet osallistumaan. Paavo Saravesi, joka hoiti lahjan oston oli selittänyt heille, että onnistuuhan se jälkikäteenkin. Niinpä he lähettivät jälkilahjana kaksoisluotipiiput hirvikaliiberilla ja tähtäinkiikarin. Pekka Holopainen, silloinen huippumyyjä lohkaisi, että rahaa olisi tullut, vaikka konekiväärin ostoon. Hirviase innosti hakeutumaan WSOY:n Riistakerhon jäseneksi ja sen hirvijaostoon. Eläkevuosinani olen nauttinut suuresti yhteisistä hirvijahdeistamme Kyyjärvellä. Kohdalleni on osunut kolme hirvää. Viimeinen tänä syksynä kun tätä kirjoittelen jo 70 täyttäneenä.

Yleissilmäys

Kun katselen elämäni taaksepäin, huomaan yhden piirteen olleen aina mukana tekemisissäni. Kaiken, mihin ryhdyin, halusin tehdä niin täysipainoisesti ja hyvin kuin ikinä pystyin. Mieluiten aina yli 100%:sesti. 40-luvun uittojen jälkeen en tuntitöissä muista olleeni, sillä en myynyt työnantajilleni aikaani, vaan työpanokseni. Panin hommani luistamaan. Jatkailu ei oikein sopinut minulle. Tämän piirteen olivat huomanneet mm. Yliskylän Laiturikerhon harrastetoverit kun sen sihteerinä panin tuulemaan oman laiturin saamiseksi Yliskylän lahteen Helsingin Laajasalossa. Silloin 50-vuotiaana eivät "risut tai männynkävyt" saaneet tukkia tietäni. Liitteenä Laiturikerhon onnittelu 50-vuotispäivänäni. Siinä kuvastuu, millaisena harrastajatoverit minut kokivat.

Ei laskuun vielä ankkurin
lie aikaa kelpo kapteenin,
vaan kohti elon tyrskyihin
käy eväin Ahdin antamin.
Tapio myös on kuvassa
ja moni paisti luvassa.
On parhaimmillaan kippari
kun parrastaan hän päästävi
tään käskyn: Lisää purjeita
nyt mennään eikä meinata.

Sihteeriään onnitellen Yliskylän laiturikerho.

Monta virhettä on kirjavoittanut taivaltani, mutta voittopuolisesti näen enemmän hyvää. Voin täysin rinnoin yhtyä Tapio Rautavaaran lauluun, jota yhdessä eräällä ulkomaan matkalla hänen kanssaan lauloimme:

En päivääkään vaihtaisi pois,
vaik' tuskaakin menneessä ois.

Sen kautta oon kasvanut ymmärtämään
vihdoinkin kaiken tään.

Tunnen eläneeni täysipainoisen, hyvän elämän. Olen ollut hyödyksi kanssani taivaltaville ja nauttinut siitä. Olen antanut itselleni luvan myös erehtyä ja uskokaa pois, se on vapauttava tunne. En päivääkään vaihtaisi pois - laulu nostaa elämäni kuvia eteeni. Se on kuin peili. Kiitollisuus on sen sanoman ydin. "SAAN OLLA NIIN PALJOSTA KIITOLLINEN..." Soittakaa tuo laulu muistellesanne minua "uneen kun painan pään".

Lisäys Otto Kotilaisen elämäntarinaa

Luottamustoimet

1960 minut valittiin Kirjan Kustantajain Edustajat ry:n johtokuntaan, johon kuului 12 vuotta.

Sihteerinä toimin 4 vuotta ja puheenjohtajana 2 vuotta.

1962 alettiin tehdä KKE-Kuulumisia - lehteä. Sen päätoimittajana olin koko sen ilmestymisen ajan vuoteen 1972 asti. Siis 11 vuotta. Kun jätin homman, loppui lehtikin.

Kotilaisten Sukuseuran johtokunnassa 18 vuotta. 1.7.1972 - 2.6.1990.

Kotilaisten Sukuseuran puheenjohtajana 12 vuotta. 15.6.1975 - 2.6.1987.

Kotilaisten Sukuseuran varapuheenjohtajana 3 vuotta. 6.6.1987 - 2.6.1990.

Sukuseura nimitti kunniajäsenekseen 1996.

Yliskylän Laiturikerhon johtokunnassa 1970 -1980.

Yliskylän Laiturikerhon sihteerinä 9 vuotta 1970 - 1978.

Asunto Oy Kirkkosalmentie 3:n,

Kirkkosalmentien Lämpö Oy:n, ja

Yliskylän Huolto Oy:n johtokunnassa 1970 -1980.

Tunnustukset

1960 Kustannus Osakeyhtiö Otavan edustaja-ansiomerkki. "Seitsentähti".

1963 Kustannus Osakeyhtiö Tammen viiri "Kirjan hyväksi tehdystä työstä".

1978 Werner Söderström Osakeyhtiön kunniakirja "Suurteosmyynnin hyväksi tehdystä ansiokkaasta työstä" rintamerkin kera.

Tapahdumia

Asuntokauppa 10.11.1960. Osakehuoneisto 50,5 m² As Oy. Näköalarinne nimisestä yhtiöstä Lahdesta. Hinta 1.824.000 markkaa.

Asunto valmistui keväällä 1961.

1961 Tilauskirja O. Kotilainen ky:n perustaminen Lahteen.

1963 ostettiin Sorsaranta niminen tontti Vääksyn kanavan suulta ja rakennutettiin hirsihuvila.

1966 Kirjatilaus Oy:n perustaminen. Toimitusjohtajana 20.4.1970 saakka.

14.8. 1968 ostettiin As Oy Kirkkosalmentie 3:sta 120 m²:n osakehuoneisto. Hinta oli 108.490 mk.

26.8. 1968 myytiin Vääksestä Sorsaranta -niminen tontti ja hirsihuvila 22.000:lla markalla.

29.8. 1968 myytiin Lahdesta Näköalarinne huoneisto. Myyntihinta 41.000 markkaa.

09.8. 1978 ostettiin määräala Hännysaaresta. 40.000 markkaa. Jakosopimus 7.9.1979.

18.9. 1980 Kirkkosalmentie 3:n asunto vaihdettiin Borströminkuja 1 E 60:ssä sijaitsevaan 80 m²:n asuntoon. Välirahaa sain 95.000 markkaa.

1982 vuoden lopulla ostettiin poikani Jukan kanssa yhteinen tontti Itäniitynpolku 5:stä. 200.000 mk.

Asunto rakennettiin 1983 ja siihen muutimme 10.12.1983. Ulkovuoraus muurattiin vasta 1984.

3.6.1983 myytiin perintönä saamani Koivurinne -niminen tila Kylänlahden kylästä Lieksan kaupungille. 42.000 markalla.

Borgströminkuja 1 E 60 sijainnut asunto myytiin joulukuussa 1983.

Myyjän käsikirjan korjattu painos valmistui alkuvuodesta 1989.

Ulkomaanmatkoja

30 vuotta kestäneen kirja-alan kuluessa on ollut noin 40 ulkomaan matkaa. Ensimmäinen oli 1961 Otavan palkintomatka Leningradiin. Sen jälkeen niitä on ollut lähes joka vuosi. Vuoteen 1975 saakka ne olivat palkintoja myynnistä ja sen jälkeen olin matkan vetäjänä tai talon puolesta isännistössä WSOY:n edustajilleen järjestämällä matkoilla. Matkakohteista mainittakoon: Gran Kanaria 5 kertaa, Kenia 4 kertaa, Thaimaa 2 kertaa, Manner Espanja ja Marokko 2 kertaa, New York 2 kertaa, Portugali, Rooma, Jugoslavia, Wien, Pudahest, Venetsia, Moskova, Sotsi, Kööpenhamina, Hampuri, Amsterdam, Bryssel, Lontoo, Luxemburg, Viro, Puola, Libanon, Syyria, Malediivit, Pakistan, Srilanka, Japani, Filippiinit, Florida, Guatemala, Venezuela, Brasilia, Paraguay, Argentina, Columbia, Puertorico, Kreikka, Turkki, sekä monet välimeren saaret kuten Malta, Rhodos 4 kertaa, Kypros, Ibiza, ja Kos. Ruotsin reissuja lienee 8, joista puolet työmatkoja. Kaikki nämä kohteet liittyivät ammatin yhteydessä tehtyihin palkintomatkoihin. Omia matkoja on ollut ennen ja jälkeen kirjamesuran muutamia.

Kuitenkin muistorikkaimman loman olen viettänyt 1971 Pielisellä telttailien Heklan saarella ja tehden sieltä käsin moottoriveneretkiä kauniilla Pielisellä, sekä vierailen sukulaisten ja nuoruuden tuttavien luona. Kauneimmat nähtävyydet ovat mielestäni olleet pohjois Norjassa keskikesällä. Nykyään viihdyn parhaiten Hännysaarella kesäaunollamme. Siellä on paljon mahdollisuuksia

mieleiseen puuhasteluun ja nikkarointiin. Siellä onkin monta omintakeista ratkaisua tullut toteutetuksi. Mökki on vaatimaton, mutta kätevä. Tontti taas kauneimpia laajalla alueella. Siellä olemme jo monena vuotena asustelleet Lainan kanssa lähes puolet ajastamme. Talvellakin siellä on hyvä olla. Heti kun jää kestää menemme sinne taas.

Tapahdumia Hännysaareessa

1981 tuli tehdyksi uhkarohkea ennätys. Vappuna autolla saareen! Oli ollut harvinaisen kova kevätpakkanen. Noin 15 senttisen tikkuuntuneen mustan jään päällä oli kymmenisen senttiä lumesta syntynyttä kohvajäätä, joka nyt aamulla oli kovaa. Sula hyyhmäkerros oli välissä. Tutkin kirveen kanssa jään monesta kohdin ja sitten ajoin Saabillani saareen. Vesi oli kohottanut jään irti rannasta ja sen alta purskahti aalto saunarannan kalliolle kun jää notkui auton alla. Muutamien tuntien kuluttua aurinko suorastaan porotti kohvaa pehmeäksi. Tuli kiire viedä auto pois. Mantereen rannassa kohva jo halkesi noin 10 m:n matkalla. Onneksi vauhti riitti ja pohjajää ei ehtinyt pois alta kun jo olin rannalla. Se oli jo murtunut irti noin 3 m. ennen rantaa. Vieläkin hirvittää kun muistelee tuota tilannetta. Seppälän isäntä kertoi ettei kukaan hänen eläessään ole niin myöhään keväällä autolla ajellut jäällä ja itse luulen ettei aivan heti ajailekaan. Vesijärvestä lähtivät jäät 1993 kokonaan jo 13.4.

1979 talvella vietiin aitta ja saunatuvan hirret ym saareen. Sauna rakennettiin heti keväällä.

1980 talvella vietiin ns. ylämökkin hirret ja tarvikkeet. Se pystytettiin kattopäälle keväällä.

1981 talvella kaivettiin kanavava tontin poikki, jolloin saaren "kämpälä" katkesi. Kaarisilta rakennettiin Jukan kanssa taas kesän tultua.

Samana kesänä tuli ylämökki sisältäkin valmiiksi.

1989 syksyllä porattiin ja räjäytettiin kanavasta kalliota n. 25 -30 m³.

1990 maaliskuussa kavavaan syntynyt louhos avattiin ja siitä syntyi "Ukinnokka".

Venelaiturit ovat kanavassa suojassa kaikilta myrskyiltä ja sen lisäksi se on kaunis yksityiskohta kaarisiltoineen. Silta uusittiin 1993 ja tehtiin kestopuusta. Samoin laiturit uusittiin kestopuisiksi. 1993 valmistui myös vedenottamo syksyllä. Se antoi ruskeaa vettä, joten se piti eristää pintavesistä 1996. Sen jälkeen ainakin tähän mennessä on vesi ollut täysin kirkasta. Se siis toimii!

Autoja

Omistamiini autoihin on liittynyt matkan varrella koettuja tilanteita niin paljon, että kirjoitan niistä jotakin oman muistini tueksi. Saattavathan ne kiinnostaa jotakin toistakin.

1. Ifa F 8. Siinä oli puurakenteinen kori, joka oli päällystetty pegamoidilla ja 2 sylinterinen 2-tahtimoottori. Kun se kerran meni kylki edellä puhelinpylvääseen niin sen oikeanpuoleinen katonkulmapuu katkesi ja kori meni puoliksi poikki istuinten selkänöjien takaa. Lainan veljellä, Viljolla oli puutyöverstas piharakennuksessa ja siellä me teimme hänen kanssaan uudet puuosat. Mm. katto oli 4x45 mm:n säleistä ristiin rakennettu. Uusi pegamoidi pingoitettiin toppauksen päälle ja kolarin jälkiä ei löytänyt enää etsimälläkään.

2. Volkswagen tuli ostettua lähes kokonaan Viljolta lainatuilla rahoilla. 1958 Sekin meni ympäri. Koko katto piti uusida. Maalausta varten tein pohjustuksen itse ja siitä tuli niin hyvä, että käytettyjen autojen ostaja alkoi minulle väittää, että tätä ei ole uudelleen maalattu. Sillä autolla aloitin kirjamesuran.

3. Morris MiniTuli arpajaisvoittona. Myyntikaverini oli tilannut nimelläni 100 arpa myytäväksi. Harmittelin hiukan moista riesaa, mutta kukin 100:n arvan satsi osallistui yhdellä pisteellä asiamiesarvontaan. Minulle tuli siis yksi piste ja voitto. Vuosi oli 1960

4. Morris Mini Toinen näppärä pikkuauto.
5. Triumpf Herald Coupe. Liukkaan näköinen ja ahdas auto. Mittari näytti 140 kun vauhti oli vielä alle 100 km tunnissa. Eipähän tullut ajettua ylinopeuksia.
7. Opel Record. Oli hyvä auto. Ajoin sillä lähes 200.000 km.
8. Opel Record. Lainakin ajeli tällä autolla suoritetuaan ajokortin.
9. Rambler Classig. Jäi itselleni käytettynä kun edustaja, jolle olin järjestänyt osarahoituksen, ei pystynytkään hoitamaan maksujaan.
10. Blymouth Belvedere. Oli komein autoistani. Se jäi minulle samasta syystä kuin edellinenkin. Vaikka sillä oli ajettu paljon, niin sen kaikki laitteet toimivat moitteettomasti. Se myöskin jaksoi. Kun vene oli perässä, niin sitä ei edes tuntenut. Ainoa haitta oli sen kova "ruokahalu".
11. Blymouth Duster Coupe. Oli kaunis kuin mikä, mutta varsinainen vikojen pesä. Esimerkiksi: Jäähdytin alkoi vuotaa omia aikojaan. Perärattaisto hajosi ja särki myös taka- akseliston, kuoretkin halkeilivat. Sähköjohtokimppu paloi kokonaan uusille. Bensatankki alkoi vuotaa puolivälistään, niin ettei sitä kannattanut tankata kuin puoleksi. Vaihtovirta laturi lakkasi toimimasta. Ne olivat vikoja, jotka eivät johtuneet ollenkaan ajomäärästä. Oli se auto!
12. Ford Taunus oli Suomen Kirjapalvelu Oy:n "virka-auto".
13. Saab 99 Jäi käyttööni erottuani Suomen Kirjapalvelu Oy:stä. Annoin sen Jukalle.
14. Saab 99 Combi oli Hyvä-Kirja Oy:n työsuhdeauto. Miellyin siihen.
15. Saab 99 Combi. Sillä ajoimme Hännysaareen Vappuna 1981!
16. Saab 900 Combi 5 vaihteisena oli laiska ja ilman ohjaustehostinta raskas ohjata, kuin traktori.
17. Saab 900 Combi Suihkutusmoottori, ja ohjaustehostin tekivät siitä mieleisen ajettavan. Siirtyessäni eläkkeelle sain sen itselleni kirjanpitoarvostaan. Se hajosi 28. 01. 1993 tiehöylän perälevyyn. Vakuutusyhtiö lunasti romun. Turvavyöt pelastivat lainan ja itseni verrattain vähäisin vammoin.
18. Nissan Sunny farmarin ostin käytettynä Saabin korvausrahoilla ja se pysyi hyvässä kunnossa. Aioin ajella sillä pitkään. Se osoittautui hyväksi ja käytännölliseksi autoksi. Kulutuskin oli sopiva eläkeläisen kukkarolle.
19. Nissan Primera vm. -95 5 ovinen on nyt autonani.